

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Alapította: Heimler Károly

Kiadja:
a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Szerkesztő bizottság:

DÁVID FERENC, DOMONKOS OTTÓ, FÁBJÁN LAJOS, FEKETE FERENC, FRIEDRICH KÁROLY, GÁL JÁNOS, GUNDA MIHÁLY, GYULAY ZOLTÁN, HILLER ISTVÁN *titkár és technikai szerkesztő*, HORVÁTH ZOLTÁN, KELÉNYI FERENC *olvasószerkesztő*, KOCSIS JÓZSEF, KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ, MAJOR JENŐ, PAPP ISTVÁN, PINTÉR FERENC, PRÖHLE JENŐ, RÉTHLY ENDRE, SIMON JÁNOS, SZAKÁL ERNŐ, SZITA SZABOLCS *jegyző*, TÁRCZY-HORNOCH ANTAL, VENDEL MIKLÓS, VERBÉNYI LÁSZLÓ, WINKLER OSZKÁR

Szerkeszti: MOLLAY KÁROLY

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Augusztinovicz Elemér: Berecz Dezső 80 éves

Augusztinovicz Elemér: Berecz Dezső 80 éves

1894. március 29-én született Sopronban. A család Vas megyéből, a Kemenesaljáról származik, ősei szabad jobbágyok voltak, Ság (Celldömölk mellett) környékén éltek. Legrégibb, név szerint ismeri ősük, Börötk István, 1736-ban született ugyancsak Ságon. A jobbágy-sorból elsőnek a dédapa, Berecz János tört ki: tanító lett, csak úgy, mint fia, József, Berecz Dezső nagyapja.

Sopronba a Bereczek az édesapa, az 1850-ben született Berecz Ábel révén kerültek. Ábel középiskolai tanulmányait a soproni líceumban végezte, majd a győri jogakadémián oklevelet szerezvén, éppen 100 éve, 1874-ben Sopronban nyitott ügyvédi irodát.

Kuruc magyar volt, eszményképe Rákóczi és főleg Kossuth. Politikai állásfoglalása családi örökség. Ez magyarázza, hogy belevetette magát a magyarosodási áramlatba, amely éppen a 70-es, 80-as években fejlődött ki. Részt vett az Irodalmi kör, Férfi Dalkör működésében és főleg a Színpártoló Egyesületben tevékenykedett mint alelnök. Nagy népszerűsége tett szert, úgyhogy 1905-ben függetlenségi programmal megválasztották Sopron országgyűlési képviselőjének. Hamar visszavonult az országos politikától. Mint ügyvéd szintén népszerű volt. Minden érdekelte, az irodalom és a színház főként. Lóhátan bebarangolta Erdélyt, és egy zarándokcsoporttal meglátogatta Kossuth Lajost Torinóban. 1937-ben 87 éves korában halt meg. Vagyont nem örökölt, utána sem maradt.

Egyetlen gyermeke, Dezső, mindenben az apa nyomdokain járt. A soproni ev. líceum (ma Berzsenyi Gimnázium) növendéke volt. A kor divatjának megfelelően az iskolai önképzőkörben, a Magyar Társaságban tevékenykedett, verseket, elbeszéléseket írt. Első elbeszélése nyomtatásban 15 éves korában a soproni Nemzetőrben jelent meg. A szülői ház, az iskola, a frissen megismert Nyugat folyóirat, Ady Endre varázsa az irodalmi élet felé vonzotta (Reviczkyről, a francia impresszionistákról írt ez idő tájt tanulmányt).

Az érettségi után Budapesten joghallgató lett, korábbi zenei tanulmányait folytatta, szorgalmasan járta a színházakat, szülei nem kis rémületére, egy akkor indult színházi hetilap (Pesti Színpad) szerkesztésében is részt vett.

1914. július 1-én behívták négyhetes fegyvergyakorlatra. És ez több évig tartott. Három évet töltött a fronton. Közben háborús hangulatképeket írogatott, ezek a soproni lapokban és a Magyarország című budapesti napilapban jelentek meg, majd 1918 elején Mozaik címen kötetben. (Azóta se vette észre senki, hogy egy tiszt a háborúban békére vágyó, humanista könyvet bocsát ki!)

A háború után folytatta jogi tanulmányait. A Frankenburg Irodalmi Körben 1920. IV. 17-én szerepelt először, apró elbeszéléseket mutatott be. (Ezek Vázlatok címmel a Kör 1922. évi almanachjában jelentek meg.) A Civitas Fidelissima c. kötetben (1925) megírta Sopron szerepét a magyar irodalomtörténetben. A Magyarország 1925-ben közölte „Egy régi kongresszus Sopronban” című írását az 1841. évi természet- és történettudományi kongresszusról.

Irodalmi tevékenysége nem lankad, fáradhatatlanul írja elbeszéléseit, egyfelvonásosait, sőt nagyobb színdarabokkal is próbálkozott. Kulturális témájú cikkei a Sopronvármegyében, a Soproni Hírlapban, a Hétfőben jelentek meg.

1925-ben ügyvédi és bírói oklevelet szerzett, két évig édesatyja irodájában dolgozott, majd a bírósághoz került, ahol 1936-ban törvényszéki bíró lett, 1946-ban tanácselnök (közben a háború után egy évig a Soproni Földbirtokrendező Tanács elnöke), 1950-ben közjegyző, majd ügyvéd, az ügyvédi munkaközösség elnöke. 1968-ban, hetvennégy éves korában nyugdíjba ment.

Polgári pályája mellett szenvedélyesen írt, zenei, képzőművészeti tudósításokat, könyvbírálatokat, filmkritikát. Megírta a Frankenburg Irodalmi Kör félszázados történetét (Soproni Helikon 1927), a Soproni Magyar Társaság történetét (1928), almanachokat szerkesztett. A sajtóval való kapcsolata ez idő tájt rendkívül szoros; noha évekig újságíró akart lenni, nem lett hivatásos. A lapok politikai beállítottságától független maradt. Fizetést nem kapott írásaiért. „Társadalmi munkában” dolgozott.

A soproni újságokon és a Soproni Szemlén kívül sűrűn jelentek meg munkái országos folyóiratokban is (Diárium, Rádióélet, Magyar Színház, Országos Kamaraszínház Évkönyve, Országjárás, Városkultúra, Páosztortűz).

Az Országos Kamaraszínház 1929 februárjában mutatta be három egyfelvonásos színdarabját, ebből egyet 1932-ben megismételt, 1930-ban „Odakint tavasz van” című egész estét betöltő kamaradarabját játszotta (sok vidéki városban is).

Összegyűjtött novellái, egyfelvonásosai Párbaj címmel 1928-ban könyvalakban is megjelentek.

Berecz Dezső írásai magasan meghaladják a kedvtelésből írók provinciális színvonalát, tehetsége országos mértékkel is mérhető. Legfőbb értékei: hajlékony, finom stílusa, ízes magyar nyelve, kora

problémáit felvillantó, feltáró gondolatvilága.

Szépirodalmi tevékenysége a 30-as évektől kezdve egyre lanyhult, majd teljesen abbamaradt. Az irodalmi élet szervezése lett fő törekvése, és inkább a színház, a színpad elméletét művelte, mintsem színdarabot, drámát írt. Vonzódása a színpadhoz azonban mindvégig megmaradt, de most már csak elvi síkon és nem szerzőként. Évekig elnöke a Magyar Színpártoló Egyesületnek, választmányi tagja a Zeneegyesületnek és Képzőművészeti Körnek, tagja a Soproni Szemle szerkesztő bizottságának.

A Frankenburg Irodalmi Kör (amely évtizedekig missziót töltött be) reneszánsza Berecz Dezső nevéhez fűződik. 1925-ben főtitkárnak választják, 1936-ban alelnöknek, 1943-ban elnöknek, ízlése, irodalmi műveltsége, tapasztaltsága, az irodalmi életben való járatossága mind hozzásegítették ahhoz, hogy a Kör működését helyi és országos vonatkozásban egyaránt magasabb szintre emelje. Országos nevű írókat és művészeket szerepeltetett Sopronban, a Kör tagjaival irodalmi esteket rendezett a Dunántúlon (Csepreg, Kapuvár, Csorna, Győr, Szombathely, Székesfehérvár), Budapesten (háromszor is), majd Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Kolozsvárott, Szegeden.

Az idegen helyeken rendezett előadások rendre Sopron kultúrájáról tanúskodtak, Sopron irodalmi életének keresztmetszetét adták minden alkalommal és igazi értékeit mutatták meg. És főképpen nem a társadalom vékony, felületi rétegének szóltak.

Berecz Dezső maga is számtalan előadást tartott itthon és idegenben, a Soproni Szabadegyetemen, a Nyári Egyetemen, a budapesti és szegedi egyetemen, a csepeli gyár kultúrtermében, sok város irodalmi fórumán.

A Frankenburgi Irodalmi Kör körül a második világháború előtt és alatt szenvedélyes viták támadtak. Ezekben Berecz Dezső igyekezett a maga álláspontját érvényre juttatni, azonban nem sikerült a régi kereteket korszerű tartalommal megtöltenie, és így a Kör 1948-ban megszüntette működését. (Érdemes volna majd ennek a szakasznak a történetét is megírni!)

Berecz Dezső a 60-as évektől kezdve kevesebbet hallatott magáról, azonban az utóbbi években szóban és írásban egyre többször jelentkezik különböző fórumokon. Fiatalkorában sokat utazott, most is azt teszi. Utazásainak élményeiről a korábbi élénk szellemi frissességgel számol be előadásaiban.

A Soproni Szemlében megszakadt írásait (Frankenburg arcvonásai, 1955; A soproni magyar színjátszás kialakulása, 1957; Móricz Zsigmond soproni szereplései, 1958) az 1970-es években folytatta (Jászai Mari látogatásai Nagycenken és Rábatamásiban, 1971; Blaha Lujza és vetélytársai a soproni színpadon, 1972; A Nemzeti Színház és Sopron, 1972; Kortörténeti tanulmányok százegynéhány éves apai intelmekből. Berecz József tanító levelei Sopronban tanuló fiához, Ábelhez 1860–1868, 1973).

Berecz Dezső a soproni irodalmi és színházi múlt aktív részese volt, így kitűnő ismerője. Hasznos volna, ha közre adná mindazt, amit erről tud.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629)

4 Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629)

I. rész

1. Forrásaink jellegéből adódik, hogy a világi zene kezdeteiről később értesülünk, mint az egyháziéiról. Országos viszonylatban már az Árpád- és az Anjou-kori mulattatók között találunk zenészeket is.¹⁽¹⁾ Ezek azért is szerepelnek kevesebbet forrásainkban, mivel alacsony társadalmi helyzetüknél fogva említésükre csak ritkán került sor. Sopronban például a városi polgárjoggal nem bíró ún. lakók (németül *mitwoner*; latinul *inquilini*) 1430. évi összeírása említ egy-egy lantost (*lauttenslacher* 'Lautenschläger'), mégpedig Istvánt az Újteleki utcában (*Neustift*), és Schleicher Jánost a Balfi utcában (*Schlippergasse*; SoprOkl. II/6: 94, 98). Az utóbbinak megkülönböztető neve (*sleicher*) lehet foglalkozásnév ('cserekereskedő') is²⁽²⁾, azaz lehet, hogy viselője cserekereskedelmet folytatott; lehet azonos az 1456-ban szereplő, Modorból származó, azonos nevű („Hanns *sleicher* vom Moder” SoprOkl. II/4: 36) soproni lakossal, aki ekkor a legalacsonyabb évi adót, 32 dénárt³⁽³⁾ fizeti; 1457-ben 45, 1458-ban 60, 1459-ben 102 dénár az évi adója, ingatlan vagyonát ekkor 17 dénárfontra⁴⁽⁴⁾ becsülik (SoprOkl. II/4: 44, 66, 117, 134): ingatlan vagyona szőlő volt, mivel 1459-ben szüretkor (okt. 10.) a Bécsi (Szélmalom-) kapunál a városba szállított szőlőtermése után 3 dénár illetéket fizet (SoprOkl. II/4: 108). Az azonosításnak az 1431–1455 közötti adatok hiánya nem akadály, mivel a zsellérsorban élő lakók, főleg, ha nem fizetnek adót, nem szerepelnek rendszeresen a lakosság legrészletesebb összeírásában, az adójegyzékekben.

Az 1450-es években még két lantos (*lautenslaher*, *lawtenslaher*) tűnik fel: Lipót és Beutler (*Pewtler*) Mihály. Egyikük sem szerzi meg a polgárjogot, aminek házvétel volt az alapfeltétele. Lipót 1454–1461-ig szerepel: 1454-ben 90 dénár, 1456–1457-ben 60–60 dénár, 1458-ban 90 dénár adót fizet; 1459-ben ingatlan vagyonát 9 1/2 dénárfontra⁵⁽⁵⁾ becsülik, amely után 57 dénár vagyonadót fizet, kereseti adója ugyanakkor 33 dénár; 1461-ben ő is már a legalacsonyabb adót (32 dénár) fizeti. Ingatlan vagyona egy szőlő volt, ugyanis 1459-ben szüretkor (okt. 12) 3 akó cefrét szállít be a Bécsi (Szélmalom-) kapunál a városba, amiért 12 dénár illetéket fizet (SoprOkl. II/4: 5, 35, 44, 63, 110, 114, 130, 151). Feltűnő Lipót 1459. évi 33 dénárnyi kereseti adója⁶⁽⁶⁾ („A kereseti adót a belső és a külső tanács együttes ülésében a forgalom alapján egy összegben állapították meg”, Házi Jenő: SoprOkl. II/4: V). E ritka nevű lantosról (*Lipót* nevű soproni a XV. században még kétszer mutatható csak ki!) nem igazolható, hogy más mesterséget is folytatott volna, kereseti adója viszont több, mint egyik-másik kádáré (Gundel kádár például csak 32 dénárt fizet, SoprOkl. II/4: 134), ami jó foglalkoztatottságra vall. A másik lantos megkülönböztető neve viszont lehet foglalkozásnév (*pewtler* 'erszenygyártó') is. Mihály (1459: „Michel Pewtler *lautenslaher*”) 1454–1464-ig szerepel: adója 90 dénárról 180 dénárra ugrik, 1459-ben csak 108 dénár, 1463-ban és 1464-ben szegénysége miatt adómentes; 1459-ben ingatlan vagyonát még 18 dénárfontra értéklik. Ez az elszegényedés a 20 esztendő elzalogosítás alól 1463-ban szabadult Sopronban általános.

Az előbbiekhöz az 1460-as években két további lantos (*lauttenslaher*) csatlakozik: Ulrik és Ponrác (*Pangrecz*, *Pengerl*⁷⁽⁷⁾, *Pängerl*). 1464-ben szegénységük miatt nem fizetnek adót, Ponrác 1465-ben és 1466-ban 32–32 dénárt (SoprOkl. II/4: 229; 219, 247, 269).

2. Nem véletlen lantosaink számának növekedése Sopron 1441–1463. évi elzalogosítása alatt és közvetlenül azután. A magyar nyelv *lant* szava is a bajor–osztrákból való. Első adatát, a Schlägli latin–magyar Szójegyzékben (1405 körül) található latin *luctina* (*lutina*) megfelelőjét Szamota István (A Schlägli magyar szójegyzék. Bp., 1894, 2012. sz.) *lanth*-nak olvasta. „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára” (Bp., 1970) szerint a helyes olvasat *lauth*. A középkori gótikus írásban az *n* és az *u* betű azonos alakú (vö. a 7. jegyzetet), a magyar szó további nyelvtörténeti adatai alapján az utóbbi olvasat a helyes. A szó magyar *lantos* származéka Lantos Tamás belvárosi polgár nevében (*Lawtus*, *Lanttesch*–*Lauttesch*)

1468–1492-ig szerepel Sopronban (SoprOkl. II/4: 285, 394, 396, 408; II/5: 20). Volt-e kapcsolata még a nevében szereplő foglalkozással, nem tudjuk: ilyen kapcsolat azonban nem lehetetlen, hiszen Tinódi Lantos Sebestyén (1505 k.–1556) nemes létére csapott fel énekmondónak,⁸⁽⁸⁾ ami a lantosok társadalmi emelkedésének jele is.

Volt-e a XV. századi Sopronban más képviselője is a zenés mulattatóknak, nem tudjuk. 1424-től kezdve több *Fidler* (ma: *Fiedler*) nevű család szerepel (SoprOkl. II/2: 335, stb.), ezeknek a hegedősökkel (vö. német *fiedel* 'Geige mit bauchigem Schallkörper, aber ohne Griffbrett') való kapcsolata azonban nem igazolható. Ugyanez vonatkozik az 1463-ban szereplő, 32 dénár adót fizető Geiger Mihályra (vö. német *geige* 'fogólappal ellátott hegedű') is (SoprOkl. II/4: 193, 207).

Nem tudjuk azt sem, mit adtak elő a lantosok hallgatóságuknak. Éppen ezért lényeges tudnunk, hogy még a magyar nyelvű szerelmi énekköltés akkori műfaja, a virágének is utat talált városunkba: legrégebb ismert virágénekünket az 1488–1495-ig működött Gugelweit János városi nótárius itt jegyezte fel az egyik városi könyv (GySmL. 2: 2989. sz.) borítólapjára: „Wÿrag thudÿad, theuled el kel mennem / Es the ÿrethed kel gyazba ewlteznen”⁹⁽⁹⁾. Ez ⁶bizonyára egy szerelmi búcsúztatónak a töredéke, amelynek a dallamát nem ismerjük.

3. A lantosok és énekesek zenéje a céh lakomákon, lakodalmakon és a korcsmákban hangzott el, elsősorban a különböző alkalmakkor rendezett táncvígalmakon. Így például a soproni szabók 1477. évi céhlevele szerint a remekeléskor a mesterjelöltnek 40 dénárt, azaz 5 pint (8 3/4 liter) bort kellett fizetnie „den meisterenn zw vertrincken”, a mesterlakomára már 1 dénárfontot, 2 font viaszt és 1/4 akó, azaz 10 pint bort kellett áldoznia; a szabólegényeknek nem szabad utcai nőkkel dőzsölniök, őket tisztességes emberekhez táncba vinniök, dorbézoló társaságnak italt fizetniük.¹⁰⁽¹⁰⁾ A takácsok a mesterlakomán 1524. évi céhlevelük szerint kevesebbet követelnek az új mestertől: „derselb sol in die egemellt zech ain phunt phenning vnd vmb vier pindt wein maistern vnd gesellen vnd ain phunt wachs für das *maisternal* geben” (SoprOkl. I/7: 95). A választópolgárság 1523-ban szabályrendeletben korlátozza a sörházak és a bormérések záróráját: „Item das man die pierglogkh vmb VIII vr leut vnd in den weinheusern vber neun vr in nachtlicher weil nymand sitzen lasse” (SoprOkl. II/2: 193).

4. A XVI. században a világi zenének új faja, a fúvós zene tűnik fel Sopronban. Ezzel a soproniak már korábban is megismerkedtek, hiszen a városba érkezett uralkodók, főurak kíséretében általában voltak kürtösök, trombitások is. Zsigmond király például 1425. február 20-án Kismartonból jövet Berzeviczy Péter tárnokmesterrel és Perényi Miklós lovászmesterrel érkezik a városba, az ezzel kapcsolatos városi kiadásokról töredékesen fennmaradt feljegyzésekből a kíséret nagyságára lehet következtetni.¹¹⁽¹¹⁾ Zsigmond lányának, Erzsébet özvegy királynénak fia, a csecsemő V. László kíséretével, közte Kottanner Jánosnéval, Székeles Péter soproni polgármester volt özvegyével 1440. június 12–júli. 3-ig tartózkodik a városban: kíséretében vannak többek között VI. Albert (1418–1463) osztrák herceg trombitásai (*trumeter*) is, akiknek a polgármester eltávozásukkor 2 aranyat fizet. A királyné udvartartását 1440. dec. 9-től 1441. márc. 12-ig látja vendégül a tanács, ez alatt a királyné három ízben jár Sopronban¹²⁽¹²⁾. 1441. máj. 21–22-én Frigyes német–római király az Erzsébet királyné által neki elzálogosított Sopronban tartózkodik: trombitásainak (*trumeteren*) 1 aranyat, síposainak (*den pheiffern*) 1 aranyat fizet borralalóul (*trinkgelt*) – nyilván a szolgáltatott zenéért – a város polgármestere (SoprOkl. II/2: 328). Mátyás király cseh zsoldoseregének 1480/1481. évi soproni tartózkodásával kapcsolatban csak azoknak a károknak a jegyzéke maradt fenn, amelyeket a polgároknak okozott (SoprOkl. II/6: 243–245). E seregben is kellett lennie trombitásoknak.

Sopronban a fúvós zene a várostorony őreinek tisztségével kapcsolatban honosodott meg. A várostorony legrégebbi ábrázolásán, amely az 1562–1708 között Bécsben megjelent, Sopronban is terjesztett naptáron látható (vö. SSz. 1962, 217, 311), már megvan az a – feltehetően a XV. században kiépített – erkély¹³⁽¹³⁾, amelyről a XVI. században a soproniak toronyzenét hallhattak.

A várostorony őreinek a város védelme (idegen lovasok közeledésének, tüzeseteknek jelzése) szempontjából volt fontos szerepe. Bizalmi állás volt ez, amely néha apáról fiúra is átszállt, így például az 1442-ben a város földesúri joghatósága alá tartozó Harka (1947 óta Magyarfalva) faluból a városba telepedett Kari Konrád 1466-ig volt toronyőr, felesége ugyanakkor Balfi utcai házukban gazdálkodik és fuvarozással foglalkozik; fia (*der jung Karel*) 1455–1470-ig a Szent Mihály templom tornyában örködött, de szükség esetén kiségitő toronyörként a várostoronyban is működött¹⁴⁽¹⁴⁾. A fiatal Karl előtt, 1454-ben a Szt. Mihály templom tornyában – nyilván a Fertőrákos melletti Macskakő várába befészekelődött husziták esetleges támadásainak megelőzésére (vö. Mollay: SSz. 1963, 130) – látta el az őrséget Frigyes trombitás (*trumetter*) többedmagával (*gesellen*), akiknek a polgármester jan. 24-én 1 magyar aranyforintot fizetett (Sopr.Okl. II/3: 406). A városi szabályrendeletekben 1537 óta szaporodnak a várostorony őrével kapcsolatos panaszok és követelések, nyilván a török veszedelemre való tekintettel is, hiszen még öt esztendő sem múlt el Kőszeg nevezetes török ostroma (1532. aug. 5–30) óta. A választópolgárság az április 25-i gyűlésen panaszt tesz, hogy a toronyőr gyakran elhagyja őrhelyét, kocsmákba (*in die leuttheuser*) jár, mindenfelé sétálgat; ugyanakkor a polgárok megkövetelik, hogy idegeneket ne engedjen fel a toronyba, ezekkel éjszakai mulatságokat (*panckött 'Bankett'*) ne tartson (SoprOkl. II/2: 252). 1539-ben már szóvá teszik, hogy a toronyőr ne pálinkafőzéssel és zabkereskedelemmel, hanem a város őrzésével foglalkozzék (SoprOkl. II/2: 268). Mivel ezek a panaszok megismétlődnek, 1541-ben, Buda elestének évében, a polgárság egy régebbi szokás felújítását javasolja a városi tanácsnak: „Dieweill dann vor wenig jaren ain thurner albeg beim tag im thurn beslossen gewest, vermaint ain gmain, woferr es ain ersamer ratt wider zum allten brauch mit gutem fueg oder merer besoldung bei disem thurner oder ainem anndern bringen möchte, wer nit vbl gehandlt” (SoprOkl. II/2: 282).¹⁵⁽¹⁵⁾

Nyilván ezek a körülmények tették szükségessé, hogy Adler György toronyőr alkalmaztatásának megújításakor, 1546. április 6-án a vele kötött megállapodást írásba foglalják, a toronyőr pedig kötelességeinek teljesítését esküvel megerősítse. A megállapodásból kitűnik, hogy a toronyzene szolgáltatása már korábban is a toronyőr kötelességei közé tartozott: „Daneben morgens vnd Abennts dem vorgehallten gebrauch nach zu Drummetten, auch Ein-, durch- oder furreittenden, Wo der ain anzall, anczuPlassen schuldig sein solle”. A megállapodás kilátásba helyezi egy második, fúvós zenéhez ugyancsak értő toronyőr alkalmazását is, ennek megfelelően – a tűzifa szolgáltatásán kívül – heti 6 solidusról (*schilling*) 1 dénárfonta (8 solidus) emeli fel a toronyőr zsoldját: „Enndtgegen ist Ime zu besoldung zuegesagt worden: Namlich von wegen des Drummettens (wie obsteet), diweil er nur allain Pläst, Wochentlich Sechs Schilling den. Wenn er aber selbannder zu Plassen anfachen wirdt, wochentlich I tal. den., zu sambt der behülzung, der er Im thurn Notturfftig ist”¹⁶⁽¹⁶⁾.

Az igények növekedését mutatja az a szerződés, amelyet a tanács 1549. április 8-án a következő év Szt. György napjáig (ápr. 24.) kötött a salzburgi Weinangl Orbánnal¹⁷⁽¹⁷⁾. Weinangl Orbán negyedmagával szegődött el Sopronba toronyörnek, többek között e feltételekkel: „Erstlichen das Er selb vierter, wie 8ob steet, Morgens, Mittags vnnnd Abenndts, alls offt, nach gelegenhait der Zeit oder wie er sich an ainem Jeden herren Burgermaister erkundigen mag, herein in die Stat vnnnd darnach hinaus gegen der Vorstat Plasen vnnnd solich Plasen allewegen dreimall rePetiern solle. Darneben solle er Thurner zu sambt seinen verwandten die tag- vnnnd Nachtwacht höchstes vleis verrichten Vnnnd sich in der Nachtwacht alle stundt mit

der Drummetten hören lassen ... , Darneben die Ein-, durch- oder fürreittenden, wo deren sonderlichen vber drei sein, mit der Trumeten anPlasen vnd Zellen, auch wo ain Mechtiger herr einn- oder durch reitten vnd in die Inner Vorstatt¹⁸⁽¹⁸⁾ khumen wurde, sich alsdann mit Vier stimmen hören lassen. Dagegen Inen soliche oder anndere herren mit Iren Instrumenten, doch albegen mit vorwissen aines Burgermeisters vnd mit vorgeunder der wacht in dem thuern, Das mit ainem thorhuetter wol beschechen mag, Vmb ain trinkhgellt anzulangen vnuerwehrt werden solle etc. Item gemeltem Thuerner vnd seinen zuegewonndten soll auch Zw den Weihennächten mit Iren Instrumenten Vmb das Neue Jar oder auf hochzeitten, Doch auch mit Vorsehung der wacht Vnd mit Vorwissen eines herren Burgermaisters, wie vermellt, vmb ain trickhgellt Zugheen, beuor steen. Item Wo ain grosser Hauffen volckchs ein- oder fürreitten wurde, so sollen sie neben dem anPlasen auch den fannen mit rott vnd weiss¹⁹⁽¹⁹⁾ gegen dem ortt, da er heerkhumbt, aussteckhen vnd sechen lassen". E zenei szolgáltatásokért négyen összesen heti 2 font 4 solidus dénár (20 solidus, azaz 600 dénár) zsoldot kapnak, egyéb kötelezettségük (tűzvész jelzése, a toronyóra gondozása, a megnyíló bormérések kikiáltása) teljesítését ezenfelül még külön díjazták.²⁰⁽²⁰⁾ Nemcsak a fúvós zenéhez értő toronyőrök számát emelték négyre, hanem a korábbi két alkalom helyett napi három (reggel, délben, este) alkalommal kell toronyzenét szolgáltatniok, éjjel óránként trombitával jelezni az időt, a városon átlóvalógó idegeneknek, különösen, ha háromnál többen vannak, trombitával jelt adniok, az Előkapu felé tartó vagy a vár előtt (a mai Lenin körúton) kíséretükkel elhaladó főurakat négy szólamú trombitaszóval köszönteniök. Együtt van tehát a város szolgálatában álló fúvós zenekar, egy kvartett, amely a polgármester engedélyével a város előkelő vendégeinek, karácsonykor, húsvétkor és esküvőkön a soproniaknak – megfelelő díjazás ellenében – fúvós zenét szolgáltat.

5. Ebben a fejlődésben, az igényeknek ebben a növekedésében lehetetlen nem felismerni azt a folyamatot, amelyet a reneszánsz és a humanizmus (1510-es évek), majd a reformáció (1524.) jelentkezésétől kezdve mind a képzőművészetben, mind az írásbeliségben, mind a világi értelmiség kialakulásában, várospolitikai szerepének és jelentőségének növekedésében megfigyelhetünk.²¹⁽²¹⁾ Nem véletlen, hogy a fúvós zene intézményes meghonosítása idején éppen az a Reiss János a polgármester, aki a latin iskolamesterek közül elsőnek foglalta el a város legmagasabb tisztségét, de még 1535-ben, városbíró korában kiségitő kántorként is működött. Zenetörténeti szempontból sem lényegtelen, hogy a bécsi egyetemre utoljára 1547-ben iratkozik be soproni származású hallgató, viszont már 1533-ban megindult a soproniak, természetesen a reformáció híveinek kirajzása a wittenbergi egyetemre, 1547-ben pedig a páduai egyetemre. További zenetörténeti kutatásokat kíván meg a német mesterdalnokok munkásságának ⁹első historiográfusa, Wolfhart Spangenberg (1565–1636 k.) „Von der Musica” című munkájában az első soproni evangélikus lelkésről, Gerengel Simonról (1565–1571) olvasható jellemzés: „...ein Österreicher, und ein zeitlang Prediger zu Ravensburg, danach zu Ödenburg in Ungarn, ist wegen der Religion von den Papisten in schwerer gefängnüß gehalten worden; in welcher seiner Verhaftung er 23 lehrhafter Meisterlieder getichtet, und dieselben nachmals der ersamen Gesellschaft zu Ravensburg, als sie daselbst Sing-Schulen aufgerichtet und verneuert, zu ehren und wolgefallen in Truck gegeben”²²⁽²²⁾. Az ún. mesterdalokhoz ugyanis dallam is tartozott. A reformáció győzelmével Sopron latin, német, majd magyar nyelvű írásbelisége is irodalmi szintre emelkedik, irodalmi mű az első soproni származású költő, Wiener János paszkvillusával és istenes énekével 1595-ben kerül először az érdeklődés középpontjába; 1601-ben pedig már az akkori divatos zenei műfajok (madrigál, motetta stb.)²³⁽²³⁾ Ez már a reneszánsz utolsó fázisának, a barokk kort előkészítő manierizmusnak időszak, amelyet Sopronban a Soproni Nemes Tudósok Társasága, a városnak Lackner Kristóf (1571–1631) polgármester által 1604-ben alapított első irodalmi társasága képviselt. Ennek tagjai között találjuk Sopron első világi zeneszerzőjét, Rauch Andrást (1592–1656), a katolikusoktól elvett Szent Mihály templom evangélikus orgonistáját is.

6. Rauch Andrásról Gamauf Teofil (1772–1841) munkássága óta tud a soproni helytörténetírás. A feltárt adatokat utoljára Csatkai Endre foglalta össze (A soproni muzsika története. Sopron, 1925). „Ami már most magát Rauch személyét illeti, keveset tudunk róla” – írja többek között. Annyi azonban már régebben kiderült, hogy a város 1629. június 29-én szerződtette, 1643. március 30-án szerzett soproni polgárjogot stb. A városi levéltár adatai alapján ma már elég részletességgel megrajzolható és értelmezhető az első ismert soproni zeneszerző szerepe és helye kora soproni társadalmában, szellemi életében; műveinek interpretálása alapján pedig nem lebecsülendő jelentősége a magyarországi zenetörténet számára (1. kép).

A Rauch-kutatásnak az életrajzi adatokon kívül a művek szövegének és zenéjének kritikáját is el kell végeznie, továbbá tisztázni kell a korabeli hasonló művekhez való viszonyukat is. Ezeket a feladatokat Rauch műveinek kritikai kiadásához előzetes résztanulmányokkal kell elvégezni. E tanulmányunkban a pottendorfi (Alsó-Ausztria) születésű zeneszerzőnek két évvel Sopronba kerülése előtt megjelent „Musicalisches Stammbüchlein” című művét mutatjuk be, mégpedig a Liszt Ferenc Múzeum példánya alapján²⁴⁽²⁴⁾.

6. Ez a példány három, egyenként 19×15 cm nagyságú, levelenként az ábécé betűivel és indexszámokkal részben számozott²⁵⁽²⁵⁾ szőlámkönyvből áll. ¹⁰Egy-egy teljes szőlámkönyv 58–58 levélből áll, az első szőlám (a címlapon: PRIMA VOX) után még az ajánlás levele található. Az ajánlás levele a címlapon megismételt kolofonon kívül allegorikus képet ábrázol (2. kép), amelyet a felette olvasható vers magyaráz:

AVff solchem Weg ins Himmels Saal /
Führen die lieben Vaetter all /
Durch Glauben sie Gott schauen an /
Wer selig stirbt / geht gleiche Bahn.

A nyolc szótagú, párosán rímelő sorok jambikus ritmusa csak a második sor első szavában törik meg. Három esztendő múlt csak el a sziléziai Opitz Márton (1597–1639) „Buch von der Deutschen Poeterey” (Boroszló, 1624) című poétikájának megjelenése óta, amelyet gyulafehérvári tanárkodása (1622/1623) után írt. E három esztendő alatt Opitz nemcsak a német nyelvterület legelismertebb költője lett, akit II. Ferdinánd 1625-ben Bécsben koszorús költővé avatott, hanem drezdai barátja, Heinrich Schütz (1585–1672) számára (akit ma a Bach előtti barokk korszak legjelentősebb német zeneszerzőjének tartunk) az olasz eredeti alapján 1627-ben megírta az első német opera (Daphne) szövegekönyvét is.²⁶⁽²⁶⁾ Az első német nyelvű poétika több mint 100 évig szolgált zsinórmértékül a német költők számára. Elsőnek fogalmazta meg, hogy a német verselés hangsúlyos verselés, bár a dessauai Tobias Hübner (1578–1636) már 1613 óta ezt a költői gyakorlatot folytatta. Opitz ugyan vallotta, hogy a vershangsúlynak a természetes szóhangsúlyval kell egybeesnie, mégis tévedett, amikor a német nyelvben csak a jambikus és a trocheikus lejtésű ritmust ismerte el. Tekintélye sokáig akadályozta daktilusos és anapestusos verssorok bevezetését, mivel főleg az alexandrinust részesítette előnyben.

Ebbe a szellemi környezetbe tartoznak a Rauch András által megzenésített szövegek is, azzal a megszorítással, hogy a rímekben is bajor–osztrák elemekkel kell számolnunk. Opitz ugyanis, aki elsőnek vetette fel a német irodalmi nyelvi norma kérdését, a saját, sziléziai nyelvjárását tekintette e norma alapjának, az ettől eltérő bajor–osztrák nyelvi jelenségeket pedig kirekesztette az általa elképzelt irodalmi nyelvből, így például a fenti négysoros vers első két sorának ún. „férfi” rímeiben (hangsúlyos végszótag!) a mai irodalmi normától eltérően csak hosszú magánhangzó, a másik két soréiban csak rövid magánhangzó van.

¹¹Rauch András (1592–1656) soproni zeneszerző 49 éves korában

A címlap (3. kép) már barokk bőbeszédűséggel mondja el a „Zenei emlék-könyvecské”-nek nevezett mű tartalmát, bár mint már említettük – a következő lapon (4. kép) pontos tartalomjegyzéket közöl: **„Musicalisches Stammbuechlein / In welchem anfangs etliche Geistliche: Dann Weltliche Gesaenglein / mit lieblich: Froelich vnd lustig Amorosischen Texten, sampt einer laecherlichen Geschicht eines Jungen parr Ehevolcks / Auch einem Gesprech von Reichmachern der grossen Herren / neben einem Rundtruncks Gesaenglein / einem Quodlibet vnd zwo Litanien von fromm vnd boesen Weibern. Wie solche vnterschiedlich nach gelegenheit der zeit / denen etc. N. vnd N. gross-guenstig vnd guenstigen Herren / Patronen vnd guten Freunden / derer Namen bey jedem Gesaenglein verzeichnet / zu finden / mit drey Stimmen zu ehren Componirt vnd dedicirt worden. Nun aber auff oftes begeren zusammen Colligirt vnd inn offenen Druck gegeben Durch Andream Rauch Pottendorffensem ¹²Austriacum, der loeblichen Evangelischen Landstaend im Ertzhertzogthumb Oesterreich vnter der Ens etc. bestellten Organisten zu Inzersdorff bey Wien. Nuermberg / Durch Abraham Wagenmann gedruckt / M DC XXVII”.** Ezenkívül szerepel a címlapon a szólám megnevezése: az elsőn PRIMA VOX; a másodikon SECUNDA VOX; a harmadikon BASIS. A szólámok megnevezése is, az egész címlap is növényi elemek rajzából komponált

díszítéssel van körülvéve. Ennek nyugtalanító hatását még fokozza a nyomdai szedés váltakozása: antiqua (idegen szavak) és fraktura (német szavak) váltakozik egymással, de hullámzó a betűk nagysága is. Az emlékkönyvek divatja a német nyelvterületen a XVI. században a nemesi családok nemzedékrendjét feltüntető *Stammen-Buch* 'Geschlechtsregister' bevezetésével kezdődött (1562), ezt a polgárság a XVII. században vette át s formájában és tartalmában átalakította. E polgári emlékkönyvnek a mai napig *Stammbuch* a neve, amely ebben a formában és új jelentésével ('Buch, in das sich Geschlechtsgenossen und Freunde zum Andenken einschreiben') 1616-ban tűnik fel, 1629-ben a fent említett Opitz Mártonnál is megjelenik²⁷⁽²⁷⁾. Rauch 1627. évi „Zenei emlékkönyvecské”-je (*Musicalisches Stammbuechlein*) tehát egy akkor még új műfajt képvisel. Az emlékkönyv 29 darabja közül 27-et pártfogóinak (*Patronen*) és barátainak, köztük testvérének, Jakabnak ajánl (V. sz.). A pártfogók, akiket bizonyára a Bécs melletti Inzersdorffban és annak környékén, főleg pedig Bécsben kell keresnünk, részben nyilván megrendelők voltak. Az első négy darab egyházi vonatkozású (köztük a Miatyánk szövegére: II. sz.), az ötödik és a hatodik bibliai vonatkozásokkal megtűzdelve a testvéri szeretetről (Mózesnek szószólójáról, azaz három évvel idősebb bátyjáról, Áronról) és a hitvesi hűségéről (Jojakim babiloni zsidó menekült felesége, Zsuzsanna és a vének apokrif története) szól. A többi 23 darab világi rendeltetésű: egy latin szövegű (X. sz.) a *Lex* 'törvény', *Ars* 'művészet' és *Mars* 'háború' viszonyát szórendi játékkal fejtegeti; egy *Sámuel* keresztnevű pártfogójának születésnapjára a biblia megfelelő verseit (Sám. I, 1, 9–11, 19–20) zenésíti meg (VIII. sz.); a nyolc lakodalmas énekből az egyik (VII. sz.) a 128. zsoltárt zenésíti meg, három a menyasszonyt köszönti (IX., XX., XXIII. sz.), kettő táncdal (XXI., XXII. sz.), kettő pedig allegorikus (XIX. sz.), ill. sikamlós (XXIV. sz.) történetkét dolgoz fel; a korabeli népies komédiák társadalmi szatírájára (*Reichmacher*) emlékeztet a XXV. számú; un. társas bordal a javából a XXVI. számú, amelyet a címlap quodlibetnek nevez; a darabok java azonban 11 szerelmi (*Amorosisch*) dal (XI–XVIII., XXVII. sz.) leányokról és asszonyokról, és külön még két ún. profán litánia (*Litanie* 'Aufzählung'), amely bevezető és befejező rész között Salamon király példabeszédeiből és Sirach (*Syrach*) könyvéből vett versekre rímelő sorokkal 24 strófában a rossz feleség (XXVIII. sz.), 33 strófában pedig a jó feleség tulajdonságait (XXIX. sz.), hátrányait, ill. előnyeit sorolja fel. Azaz a reneszánsz és a barokk között álló korszak jellegzetes egyházi és világi, tanító és bölcselkedő, szerelmi és pajzán, választékos és népies témái sorakoznak itt fel. Ezt illusztrálják a tartalomjegyzék (4. kép) alatt található záródísz halmozott reneszánsz és manierista elemei (voluták, gyümölcsök, füzérek, torzképek stb.) is.

Alß folchem Weg ins Himmels Saal/
Führen die lieben Väter all/
Durch Glauben sie Gott schauen an/
Wer selig stirbt/ geht gleiche Bahn.

Nürnberg/
Durch Abraham Wagenmann gedruckt.
M. D. C. XXVII.

147. Ezek után lássuk a darabok eredeti szövegét²⁸⁽²⁸⁾!

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / I. Herrn Balthasarn Thurner / dem Juengern

**I.
Herrn Balthasarn Thurner / dem Juengern**

ALler Augen warten auff dich Herr /
vnd du gibst jhnen jhre Speise /
zu seiner zeit /
du thust milde Hand auff /
vnd saettigest alles was da lebet /
mit wolgefallen.²⁹⁽²⁹⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / II. Herrn Johanni Reichard Luckner

**II.
Herrn Johanni Reichard Luckner**

VAtter vnser /
der du bist im Himmel /
Geheiliget werd dein Nam /
Zukomm dein Reich /
Dein will gescheh /
auf Erden als wie im Himmel /
Vnser taeglich Brodt / gib vns heut /
Vnd vergib vns all vnser Schuld /
als wir vergeben vnsern Schuldigern /
Vnd fuehr vns nicht in versuchung /
sondern erloess vns vom uebel.³⁰⁽³⁰⁾
Dann dein ist das Reich / vnd die Krafft /
vnd die Herrligkeit /
inn ewigkeit /
Amen.

Musicalisches Stammbüchlein/

In welchem anfangs
Göttliche Geistliche: Dann Weltliche

Gefänglein / mit lieblich: Frölich vnd lustig Amorosi-
schen Texten, sampt einer lächerlichen Geschichte eines Jungen
paar Ehevolcks / Auch einem Gespräch von Reichmachern der grossen
Herren/ neben einem Rundrunds Gefänglein / einem Quodlibet vnd
zwo Litanien von fromm vnd bösen Weibern. Wie solche vnterschied-
lich nach gelegenheit der zeit / denen ic. N. vnd N. großgünstig vnd gän-
stigen Herren / Patronen vnd guten Freunden / derer Namen bey jedem
Gefänglein verzeichnet / zu finden / mit drey Stimmen
zu ehren Componirt vnd dedicirt worden.

Nun aber auff offtes begeren zusammen Colligirt vnd
inn offenen Druck gegeben/

Durch

Andream Rauch Pottendorffensem Austria-
cum, der löblichen Evangelischen Landstätt im Erzhertzogthumb
Desterreich vnter der ENS ic. bestellten Organisten
in Inzersdorff bey Wien.

PRIMA VOX.

Nürnberg/

Durch Abraham Wagenmann gedruckt/

M DC XXVII.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / III. Herrn Bartholomaeo Schletzer / dem Juengern

16III.

Herrn Bartholomaeo Schletzer / dem Juengern

DAncket dem HErrn / dann Er ist sehr freundlich /
vnd seine Guete weret ewiglich³¹⁽³¹⁾ /
der allem Fleisch sein Speise gibt /
der dem Vieh sein Futter gibt /
den jungen Raben / die jhn anruffen /
der HErr hat nicht lust an der Staercke dess Rosses /
noch wolgefallen an jemens Gebeinen /
der HErr hat gefallen /
an denen die jhn foerchten /
vnd auff seine Guete warten.³¹⁽³²⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / IIII. Herrn Georg Ludwig Mossbach / Autoris geliebten Herrn Stieffvattern

IIII.

**Herrn Georg Ludwig Mossbach / Autoris geliebten
Herrn Stieffvattern**

BLeib du bey vns HErr Jesu Christ /
weil noth vnd end verhanden ist /
dein Goettlich Wort das helle Liecht /
Jass ja bey vns aussleschen nicht /
jetzund inn der gfaehrlichen zeit /
gib vns dess Glaubens bstaendigkeit /
dass wir dein Wort vnd Sacrament /
rein behalten / bis an vnser End.

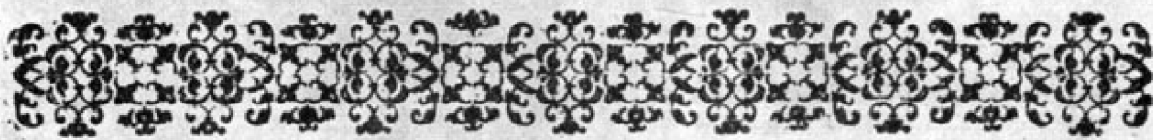
1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / V. Herrn Jacobo Rauch Autoris geliebten Brudern

V.

Herrn Jacobo Rauch Autoris geliebten Brudern

SJhe / Wie fein vnd lieblich ists /
dass Brueder eintraechtig /
bey einander wohnen /

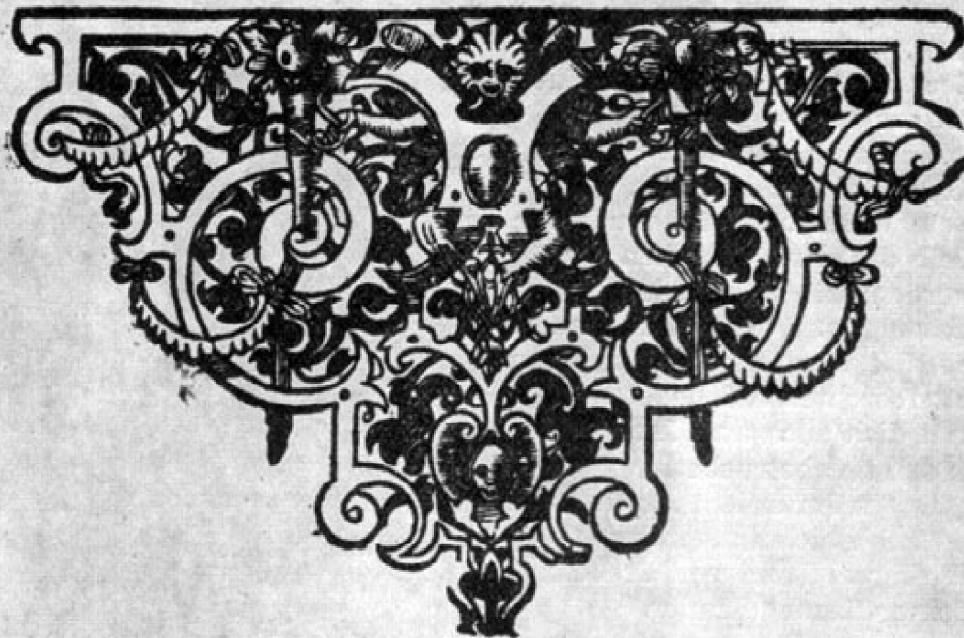
wie der koestliche Balsam ist /
der vom Haupt Aaron herab fleust /
inn seinen gantzen Bart /
der herab fleust in sein Kleid /
wie der Thau der vom Hermon herab faellt /
auff die Berge Zion /
denn daselbst verheist der HErr /
Segen vnd Leben immer vnd ewiglich.[32\(33\)](#)

Register.

1. A ller Augen warten.	16. Ein Weib kurz vmb ich haben.
2. Vatter vnser der du bist.	17. All Lust vnd Freud.
3. D ancket dem Herzen.	18. Ach/ach weh/ach weh des leyden.
4. Bleib du bey vns.	19. Allein ich neulich außspactert.
5. S ihe/wie fein vnd lieblich.	20. Viel fromm vnd schdner.
6. E s ist nicht lang ich habß.	21. Jungfrau euer schdn.
7. Wol dem der G ott den Herrn.	22. Ach Fräulein zart mein.
8. H anna stund auff.	23. Frisch auff ihr Musicanten.
9. A nna Maria schdnste.	24. Als ein Bräutigam die erste.
10. In toto mundo.	25. Ein Kellner vnd ein Koch.
11. H ett ich verstand.	26. Frisch frdlich frey/ein jeder sey.
12. M ag auch ein schdners Bild.	27. Veni in hortum meum.
13. H ör auff Melancholey.	28. Litanía von frommen Weibern.
14. W ann ich denck daß ich dich.	29. Litanía von böien Weibern.
15. E nglische zier Dmliche art.	

E N D E.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / VI. Herrn Conrado Grienthal

18VI.

Herrn Conrado Grienthal

ES ist nicht lang ich habs gelesen /
wer die Susanna³³⁽³⁴⁾ sey gewesen /
nemlich gantz Ehrenreich vnd fromm /
schoen / jung / reich / keusch in einer Summ /

Froelich vnd lustig kan der sein /
welcher ein solch Susanna rein /
bekommt in seines Hertzens schrein /
der mag wol dancken Gott allein /

welche Jojakim ward gegeben /
derselb mit jhr inn freud zu leb'n
loeblich / Christlich / freundlich inn Ehrn /
wies beeder Hertzen thun begern /

Froelich...

darumb wir ja all wissen solln /
solchen Tugenden nachzufolgn /
GOtt vnd dem Ehestand zum Preiss /
vnd dort leben im Paradeiss /

Froelich...

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / VII. Herrn Johannis Weckerls Hochzeit Gesaenglein Sub canone Wer will vns denn die Hollerstauden etc.

VII.

Herrn Johannis Weckerls Hochzeit Gesaenglein

Sub canone

Wer will vns denn die Hollerstauden etc.

WOL dem der Gott den HERren fuercht /
vnd auff seinen wegen gehet /
ernehrt sich auch was sein Hand wuerckt /
fuer³⁴⁽³⁵⁾ GOtt der wol bestehet.
2. Wie ein Weinstock wird fruchtbar sein /

dein Weib das wirst du sehen /
auch werden deine Kinderlein /
wie Oelzweig vmb dein Tisch stehen.
3. Sihe / also wirdt gsegnt der Mann /
der Gott foerchtet vnd liebet /
Er segnet dich auch auss Zion /
dass du sehest vnbetruebet.
4. Das Glueck Jerusalem allzeit /
also vnd auch nichts muender /
wie uebr Jsrael Fried vnd Freud /
sehest deiner Kinder Kinder. [35\(36\)](#)

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / VIII. Auff den Geburtstag Samuelis Steudlini seligen

19VIII.

Auff den Geburtstag Samuelis Steudlini seligen

HAnna³⁶⁽³⁷⁾ stund auff vnd Betet zum HErren /
vnd sprach: HErr Zebaoth³⁷⁽³⁸⁾ /
wirst du deiner Magd Elend ansehen /
vnd an mich gedencken /
vnd deiner Magd nicht vergessen /
vnd wirst deiner Magd einen Sohn geben /
so will ich jhn dem HErren geben sein leben lang.
Vnd Elkana erkannte sein Weib Hanna /
vnd der HErr gedachte an sie /
Vnd da etliche Tage vmb waren /
da ward sie schwanger / vnd gebar einen Sohn /
Vnd hiess jhn Samuel /
dann ich hab jhn vom HErren gebeten. [38\(39\)](#)

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / IX. Herrn Johannis Stephani von Rossegg Hochzeitliches Ehrengesaenglein

IX.

Herrn Johannis Stephani von Rossegg Hochzeitliches Ehrengesaenglein

ANNA MARIA hoechste zier /
was lust vnd freud gebt jhr doch mir /
mit eurer inniglichen gestalt /
die sich vergleicht den Engeln bald /
ob zwar auch viel auff dieser Erdn /

der Jungfrauelein gefunden werdn /
welche mit Zucht vnd Tugnden gziert /
auch hoefligkeit wie sichs gebuert /
Aber mein Schatz was sag ich da /
Ach / Jungfrau Anna Maria /
jhr sey die froembst / Vnd aller schoenst /
die weisslichste / vnd Haeusslichste /
die freundlichste / Holdseligste /
die lieblichste / vnd zierlichste /
die clareste / vnd zarteste /
reineste / vnd feineste /
Ach Ehren Kron / mein freud vnd wonn /
was werden wir / O hoechste zier /
fuer grosse freud erfahren /
wann wir vns werden paren.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / X. Herrn Bartoholomaeo Schletzero Seniori

20X.

Herrn Bartoholomaeo Schletzero Seniori

IN toto mundo Lex, Ars, Mars cuncta gubernat,
certa mihi Lex, Ars sic quoque Lex mihi Mars,
in bello mihi Mars Lex, Lex mihi Mars,
Lex est in Pace, sed Ars Lex huic, Lex illi,
Lex mihi Marsque tibi. Quid rides Germane?
tibi si displicet Ars haec,
Esto mihi Mars, Lex Ars mihi, Lex mihi Mars.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XI. Herrn Johannis Pommers Hochzeitlich Ehrengesaenglein

XI.

Herrn Johannis Pommers Hochzeitlich Ehrengesaenglein

HEtt ich Verstand vnd Zungens gnug /
So wolt ich mich befleissen /
Meim Schaetzlein werth / mit reiffen fug /
Jhr Lob vnd Ehr zu preisen /
Ach wann³⁹⁽⁴⁰⁾ meinr zehen zwantzig dreyssig tausend wern /
ach wann meinr viertzig fuenffzig sechszig tausend wern /
ach wann meinr siebntzig achtzig neuntzig tausend wern /
ach wann meiner hundert tausend wern /

vnd thetn vns all zusammen kehren /
mit rühen vnd mit loben /
so wers doch als noch viel zu schlecht /
wir hetten kaum anfangen recht /
jhr ruhm bleibt hoch erhoben.

LEbet vnd schwebt doch als an jhr /
Waarlich ohn allen Tadel /
Sie ist ein rechte Kron vnd zier /
Dess Jungfraeulichen Adel /
Es klecken zehen zwantzig dreyszig tausend nicht /
es klecken viertzig funfftzig sechtzig tausend nicht /
es klecken siebntzig achtzig neuntzig tausend nicht /
ach es klecken hundert tausend nicht /
der Tugnden die man an jhr sieht /
dess wirts je billich preiset /
ja ich glaub nicht dass gefunden werd /
jhrs gleichen hie auff dieser Erd /
wie solchs jhr thun aussweiset.

NAchts vnd bey Tag faellt mir offt ein /
Wann es sich thet zutragen.
Dass ich die wahl vntr alln Maeglein /
Einig allein koendt haben /
21 Vnd soltens zehen zwantzig dreyszig tausend sein /
vnd soltens viertzig funfftzig sechtzig tausend sein /
vnd soltens siebntzig achtzig neuntzig tausend sein /
ja vnd soltens hundert tausend sein /
der aller schoensten Jungfraeulein /
soll mir doch keine gfallen /
als mein vertrautes liebes Hertz /
Jungfrau HELENA⁴⁰⁽⁴¹⁾ ists ohn schertz /
gfaellt mir ob ändern allen.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XII. Herrn Sebald Weinspergers Hochzeitlich Ehrengesaenglein

**XII.
Herrn Sebald Weinspergers Hochzeitlich Ehrengesaenglein**

MAG auch ein schoeners Bild auff Erdn /
als jhr mein Schatz gefunden werdn /
ach nein, ach nein, es kann nicht sein /
jhr seyt das aller schoenst allein.

DAnn jhr seyt recht Englisch formirt /

mit schoenheit Zucht vnd Tugend gziert /
dass ich sag frey / gantz ohne scheu /
dass eures gleichn auff Erd nicht sey.

LEben an euch kan ich kein stund /
mein Zucker suesser rother Mund /
auss lieb gebt mir / ein schmaetzlein hier /
viel tausend geb ich euch dar fuer.

NAch euren villn bin ich bereit /
zu dienen euch inn lieb vnd leyd /
vnd solt auch sein / stetigs allein /
die allerliebste im Hertzen mein.⁴¹⁽⁴²⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XIII. Herr Christiani Habersack

XIII.

Herrn Christiani Habersack

HOer auff Melancholey /
zuviel thust mich betruenen /
mit weiss so vielerley /
ach wer wolt dich nur lieben.

Jch geh hin wo ich woell /
uebrall thu ich dich finden /
vor dir hab ich kein stell /
wie solt ichs ueberwinden.

²²Wann ich dich gleich von mir /
im Grimm vnd Schimpf wegschaffe /
hab doch kein ruh vor dir /
ich schlaffe oder wache.

Goetter steht doch mir bey /
vnd last mich gnad erwerben /
wend mein Melancholey /
oder last mich doch sterben.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XIV. Herr Christophori Zollikofer

XIV.

Herr Christophori Zollikofer

WAnn ich denck dass ich dich /
vnd du mich liebst von Hertzen /
von stund an verlaest mich /
all trauren angst vnd schmerzen /
O zart schoens Jungfraeulein /
mein Schatz mein Trost mein Leben /
ich bin dein / du bist mein /
dir hab ich mich ergeben.

Kein freud auff dieser Welt /
kan sich der Freud vergleichen /
dann wann eins dem andrn gfaellt /
vnd in Lieb nicht will weichen /
solche glueckseligkeit /
thu ich von dir empfinden /
Vnd du mein hoechste zier /
sollst mich nicht anders finden.

Amor hat nimmermehr /
so schoenen Schuss gefuehret /
damit er also sehr /
zwey Hertz auff einmal bruehret /
der schoen vergulte Pfeil /
der mein Hertz thut verwunden /
Hat auch zu meinem heyl /
das deinig auch gefunden.

Gott der lieb steh vns bey /
hilff vnser Lieb vermehren /
auff dass wir moegen frey /
hertzlich zusamm vns kehren /
23drumb zart schoens Jungfraeulein /
mein Schatz mein Trost mein Leben /
ich bin dein / du bist mein⁴²⁽⁴³⁾ /
dir hab ich mich ergeben.⁴³⁽⁴⁴⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XV. Herrn Michaeli Praemero

**XV.
Herrn Michaeli Praemero**

ENgliche zier Himmlische art /
leuchtet inn dir Jungfraeulein zart /
dein Aug mir goenne mein Freud vnd Wonne /

mein helle schoene ausserwehlte Sonne.

Dein Mund sich gleicht der Abendroet /
wann die Sonn weicht vnd vntergeht /
dein Mund mir goenne mein Freud vnd Wonne /
mein helle schoene ausserwehlte Sonne.

Weiss / warm vnd lind sein deine Haend /
der wirdt entzuend der sie erkent /
dein Haend mir goenne mein Freund vnd Wonne /
mein helle schoene ausserwehlte Sonne.

Schoen vnd zart ist dein gantzer Leib /
fuerwaar du bist das schoenste Weib /
dein Leib mir goenne mein Freud vnd Wonne /
meine helle schoene ausserwehlte Sonne.⁴⁴⁽⁴⁵⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XVI. Herrn Gissbrecht Frinzen

XVI.

Herrn Gissbrecht Frinzen

EJn Weib kurzvmb ich haben muss /
vnd solt ich sie aussgraben /
Neun Elen inn der Erden rauss /
so muss ich doch eins haben /
Dann ich mit nicht mehr bleib allein /
dieweil es mir bringt schmerz vnd pein /
ein Weib / ein Weib muss ich doch haben.

²⁴Ich moecht zu lang bleiben allein /
mit sorg wuerd ich beladen /
Es moecht kommen ein Theurung drein /
den spott hett ich zum schaden /
Dann sich versaeumen ist Narrheit /
drumb will ich mir nemen bey zeit /
ein Weib ich muss doch eine haben.

Viel sagen ich soll thun gemacht /
ich werds noch woll bekommen /
Dann eylen dient nicht wol zur Sach /
wie solchs viel han vernommen /
Aber nach jhrer Red vnd sag /
kurtzvmb vmb keinen schnell nicht frag /
ein Weib / ein Weib will ich nur haben.

Ob sie schon sagn sie meynens gut /
kan ichs doch gar nicht spueren /
Dann mein Hertz anders sagen thut /
das kan mich nicht verfuehren /
Dann eygen Hertz der beste Rath /
wie solchs mancher erfahren hat /
ein Weib / ein Weib muss ich doch haben.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XVII. Herrn Hans Wolff Springer

XVII.

Herrn Hans Wolff Springer

AlL Lust vnd Freud /
die Lieb mir geit⁴⁵⁽⁴⁶⁾ /
fuer Gut vnd Gelt /
auff dieser Welt /
falala.

Wann ich allein /
kan bey jhr sein /
sag ich ohn scheu /
mich dunckt ich sey /
merck mich mit fleiss /
im Paradeiss /
falala.

Dein goldgelbs Haar /
dein aeuGLEIN klar /
dein Stirne rund /
dein rother Mund /
falala.

Dein zaehnlein weiss /
dein waenglein heiss /
dein haelslein zart /
dein Bruestlein hart /
gebn mir gross Freud /
zu aller zeit /
falala.

Mit Tugend fort /
O edler Hort /
bist du geziert /
wie sichs gebuert /

falala.

Dass ich sag frey /
ohn alle scheu /
auff dieser Erd /
nicht gfunden werd /
bey Arm vnd Reich /
die dir sey gleich /
falala.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XVIII. Herrn Michael Orthen

25XVIII.

Herrn Michael Orthen

ACh / ach weh / ach weh dess Leyden /
muss es dann sein gescheiden /
Ach weh / ach weh / dess schmerzen /
so ich empfind im Hertzen /
muss ich dich dann auffgeben /
so kosts mir mein Leben.

Muss / muss ich / muss ich dann sterben /
vnd kan kein gnad erwerben /
So / so kan / so kan ich sagen /
dass ich bey all mein Tagen
kein widerwerdgers Bilde
gsehn / dass sey so wilde.

Ach / ach weh / ach weh mir armen /
last mich euch doch erbarmen /
Seht an / seht an / mein Liebe /
die ich gegn euch stets uebe /
thuts doch einmal erkennen /
vnd mich eurn Schatz nennen.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XIX. Herrn Johann Luckners Hochzeitliches Ehrentaentzlein

XIX.

Herrn Johann Luckners Hochzeitliches Ehrentaentzlein

ALlein ich neulich auss-spatziert /
ich fand dasselb herrlich geziert /

die Baeum fast ueberall /
voll Fruecht vnd in dem Grass /
stunden viel schoener Bluemlein /
darinn auch frische Bruennlein /
dabey ich nidersass.

Nach dems auch lieblich riechen thet
von Kraeutlein die rumb stahn /
vnd ich derselbn art suchen thet /
fand ich sie angethan /
mit Safft vnd Krafft so voll /
je mehr ich der erblicket /
je mehr es mich erquicket /
im Hertzen thet es wol.

Nun da ich war nach meim content⁴⁶⁽⁴⁷⁾ /
bald kam auss einem Busch gerennt /
ein Hirschlein wolgeziert /
²⁶als ich solches ersah /
wuensch ich in meinem Hertzen /
ach dass ich gnug koendt schertzen /
mit dem Hirschlein mein Tag.

Alsbald ein Jaeger kam daher /
sah dass ich war verliebt /
der troestet mich so maechtig sehr /
sprach sey nun vnbetruedt /
ein Luckner wust nicht weit /
das Hirschlein drein zu jagen /
darinn soll ichs selbst fahen /
damits mein Hertz erfreut.⁴⁷⁽⁴⁸⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XX. Herrn Johannis Murschelij Hochzeitliches Ehrentaentzlein

**XX.
Herrn Johannis Murschelij Hochzeitliches
Ehrentaentzlein**

VJel fromm vnd schoener Maegdelein /
hab ich mein Tag gesehen /
doch war nie keine also fein /
kan ich mit waarheit jehn /
als Eine / eine die ich weiss /
dieselb erhelt vor alln den Preiss /
HELENA ist die schoenste /

die lieblichst vnd die froemmste.

Dann sah ich auch der Maegdlein viel /
die hielten sich weisslich /
vnd lebten einsam inn der still /
Gottfoerchtig vnd Haeusslich /
doch Eine / eine die ich weiss /
dieselb erhelt vor alln den Preiss /
HELENA ist die weisslichst /
die Gottfoerchtigst und Haeusslichst.

Also sein auch viel Maegdelein /
von mir gesehen wordn /
welch lebten zuechtig keusch vnd rein /
allhier vnd andern ordn /
doch Eine / eine die ich weiss /
dieselb erhelt vor alln den Preiss /
HELENA keusch vnd reine /
alls Lob bleibt euch alleine.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXI. Herrn Sebastiani Henckels Hochzeitliches

27XXI.

Herrn Sebastiani Henckels Hochzeitliches

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXI. Herrn Sebastiani Henckels Hochzeitliches / Ehrentaentzlein

Ehrentaentzlein

JVngfrau eur schoen auch Zucht vnd Ehr /
AN euch gar lieblich riechet sehr /
NAtuerlich als wie herrlich schoen /
ROsen vnd weisse Lilien.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXI. Herrn Sebastiani Henckels Hochzeitliches / Nachtantz darauff etc.

Nachtantz darauff etc.

SI sey getrost nun hat sie z'lohn /
NAch Gottes willn ein schoenen Mann /
STARck / grad / Christlich / Edl / reich am Gut /
ZERINnen muss eur Feinde muth.[48\(49\)](#)

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXII. Herrn Wolfgangi Stubenvoll Hochzeitliches

XXII.

Herrn Wolfgangi Stubenvoll Hochzeitliches

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXII. Herrn Wolfgangi Stubenvoll Hochzeitliches / Ehrentantzlein

Ehrentantzlein

ACH Fraulein zart mein Edle Braut /
voll Adelicher Sitten /
weils mir zur Gmahlin ist vertraut /
thu ichs gantz freundlich bitten /
dass sie mit mir /
woell jetzt allhier /
thun ein klein Ehren Tantz /
drauff vngeirrt /
wie sichs gebuert /
mir geben jhren Krantz.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXII. Herrn Wolfgangi Stubenvoll Hochzeitliches / Nachtantz vnd Antwort der Frau Braut

Nachtantz vnd Antwort der Frau Braut

Hertzliebster Herr vnd Braeutgam mein /
weils Gott also vorgesehen /
auch mein Herr Vatter gab darein /
sein Willn / so lass ichs gschehen /
bin demnach breit /
zu aller zeit /
nach Gott jhm zu willfahn /
was er begert /
das wirdt er gwert /
vnd lebt ich tausend Jar.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXIII. Herrn Johannis Spethen Hochzeitgesaenglein

28 XXIII.

Herrn Johannis Spethen Hochzeitgesaenglein

FRisch auff jhr Musicanten all /
 kommt her / vnd singt mit schall /
 zu Lob vnd Ehr dem Braeutigam /
 Herr Johann Speth das ist sein Nam /
 der hat mit wolbedachtem muth /
 erworben jhm ein junges Blut /
 zu einer Braut vnd seinem Weib /
 die jhm vertraut fuer seinem Leib /
 ein schoenes / grades /
 zartes / rothes / reines /
 feines Jungfraeulein /
 heist Annelein /
 O Engelein / suess Muendelein /
 liebs Schaetzelein /
 vnd ein vertrautes Hertzelein /
 drumb sagt er fein /
 Ach bin ich dein / vnd du bist mein /
 O / ausserwelthes Kroenelein /
 fein sein fein mein / sein fein mein dein /
 mein fein sein mein / dein fein sein mein /
 O hertzensschrein /
 mein ausserwehltes Truhuserlein /
 Jch bleib je dein / vnd du auch mein⁴⁹⁽⁵⁰⁾ /
 wir beed gantz vngescheiden sein.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXIV. Herrn Georgij Pancratij Huberi Hochzeitgesaenglein

**XXIV.
 Herrn Georgij Pancratij Huberi Hochzeitgesaenglein**

ALs ein Braeutigam die erste Nacht /
 sein Braeutlein hett zu Bett gebracht /
 wolt er solch schertzen treiben /
 wies an dem Ort gmein ist vnd gilt /
 das Maegdlein aber zimmlich wild /
 sagt / er solls lassen bleiben /
 Er wust aber bald rath darzu /
 sprach / wann du foerchst / dass dirs weh thu /
 sollst mich inn Finger beissen /
 den ich dir hie geb inn den Mund /
 darauff zu schertzen bald begund /
 vnd thet sich sehr befleissen.
 Da der handel war gar vollend /
 der Braeutigam fragt sein Braeutlein bhend /

sag nun mit gutem gwissen /
ob ich dir jetzt hab weh gethan /
O nein / sagts lieber Braeutigam /
hab dich auch drumb nicht bissen.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXV. Herrn Michaeli Rinckhammero

29XXV.

Herrn Michaeli Rinckhammero

EJn Kellner vnd ein Koch /
die spraechten durch ein Loch /
Gibst du mir ein Wurst /
so lesch ich dir den durst /
da kam darzu der Pfisterling /
der sprach zum Teuffel /
Was ist enck⁵⁰⁽⁵¹⁾ / liest jhr mich dessen auch geniessen /
ich wolt ein baar Leiblein Brot herschiessen /
da kam darzu der Caemmerling /
sein Kropf war jhm auch sehr gering /
vnd sprach mit rach /
wolt jhr nicht fuellen meinen Kragen /
so will ichs meim gnaedigen Herren sagen /
sey still / sey still thus ja nicht sagn /
wir woelln auch fuellen deinen Krag /
Herr Caemmerling / Grick / Grack / Schnip / Schnap /
Herr Bruder / was da / was da /
es gilt so viel als drinnen ist.
Gsegn Gott / ich thus bescheide gwiss.
Solche Reichmacher muessen wir haben /
die Herren koennens gar wol ertragen.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXVI. Herrn Andreae Stuertzenkopff

XXVI.

Herrn Andreae Stuertzenkopff

FRisch froelich frey ein jeder sey /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
der Rebensafft sey auch darbey /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
Last vns bey gutem kuelen Wein /

fein lustig bey einander sein /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
bring einer eins dem andern rumb /
damits auch einmal an mich komm /

Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
Mein Bruder / lieber Bruder mein /
ich bring dir dieses Glass mit Wein⁵¹⁽⁵²⁾ /
30 Tummel / Tummel dich guts Weinlein⁵²⁽⁵³⁾ /
der liebe Gott gesegn dirs nun /
ich wills auch redlich bscheide thun /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein⁵³⁽⁵⁴⁾ /
Seh hin thu bscheid brings wider fort /

Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
mich dunckt der sitzt gar durstig dort /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein /
So last vns frisch vnd froelich sein /
dieweil wir haben kuelen Wein /
Tummel / Tummel dich guts Weinlein.⁵⁴⁽⁵⁵⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXVII. Herr Felix Startzer

**XXVII.
Herr Felix Startzer**

Quodlibet

Veni, Veni in hortum meum
O zart schoens Maegdelein /
Ostende mihi faciem,
es kost gleich was es woell /
Ach schoene Gredel geh herein /
wir woellen heint fein lustig sein /
in bona caritate,
So muss er vnser Schwager sein /
vnd will er nicht so muss ers sein /
da habn wirs /
Er hat den Zweck⁵⁵⁽⁵⁶⁾ getroffen /
sie ist jhm nicht entloffen /
Victoria, Victoria,
rau rau rauchfangkehrer /
V / u / spaezaecaemi / spaezaecaemi /
Ein Weib das schweigen kan /
Vivat in aeternum,

ey ich armer Mann /
 was hab ich than /
 dass ich ein Weib genommen han /
 Joseph / Was da / was da /
 31 Seyt dass ich geheyrath ist es ein lange zeit /
 die Hosen sein mir plodret worn /
 die Stieffel sein mir z'weit /
 sapientis ad dictum,
 Jch bitt dich all mein Lebtag drumb /
 wisch einmal herumb /
 Trincken / trincken moecht ich wol /
 Ich glaub der Hass sey doll /
 vnd Sau voll /
 Stickedi Wickedi plenus,
 Jujuju huhuhuhu /
 wer da / gut Freund /
 wer ist gut Freund /
 Ey frag dass dich der Hencker plag⁵⁶⁽⁵⁷⁾ /
 Ein guten fehtigen Wein /
 beym Peter Zaepflein in der Flederwisch⁵⁷⁽⁵⁸⁾ Gassn /
 habn wir erst auffthan ein guts / ein volls /
 vmb acht vnd viertzig /
 habn wir nicht so woelln wir lassen holen /
 Jung lauff gschwind in Keller /
 thu guten Wein rauff tragen /
 Ey Potz / schenckts mir ein /
 ein Glass mit Wein / falala,
 Herr Bruder / was da /
 Ich bring dir dieses Glass mit Wein /
 Gesegn dirs Gott mein Bruederlein /
 Ich trinck⁵⁸⁽⁵⁹⁾ /
 Trinck mein liebes Bruederlein⁵⁹⁽⁶⁰⁾ /
 Trinck mein liebes Bruederlein⁵⁹⁽⁶¹⁾ /
 Trinck mein liebes Bruederlein⁵⁹⁽⁶²⁾ /
 trincks gar auss⁶⁰⁽⁶³⁾ /
 so wirdt ein voller Bauer drauss /
 alls verthon fein vor dem End /
 so machts ein richtiges Testament /
 Hosen vnd Wammes / Stiffel vnd Sporn /
 Consumite,
 O ho sein wir nicht schier beym Dorffe.
 Da dira da / dara da.

32 Folgen zwo Litanien von fromm vnd boesen Weibern /
 auss dem Koenig Salamone vnd weisen Mann Syrach⁶¹

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXVIII. Eingang der Litania von frommen Weibern

**XXVIII.
Eingang der Litania von frommen Weibern**

Allen frommen Weibern zu vnsterblichem Lob

MErck auff O Juengling hoch geehrt /
was Salamon vnd Syrach lehrt /
von frommen Weibern vnd jhrem Lob /
dein Hertz fuer freud soll hupffen / drob /
wann du nun wilt ein solche han /
bitt Gott darumb er gibt dirs schon⁶²⁽⁶⁵⁾
Ach freylich ja das will ich thun.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXVIII. Eingang der Litania von frommen Weibern / Litania von frommen Weibern

Litania von frommen Weibern

Syrach 37

EJn Mann der keine Haussfrau hat /
Geht in der Jrr vnd ist sein schad⁶³⁽⁶⁶⁾ /
HErr Gott gib mir eine auss Gnad.

2.

Wer ein Weib findt / der findt was guts /
Jm HERREN kan er sein guts muths⁶⁴⁽⁶⁷⁾ /
Ach ja waarlich / waarlich das thuts.

3.

Wol dem der ein vernuenfftigs Weib /
Von GOTT bekommt fuer seinen Leib⁶⁵⁽⁶⁸⁾ /
Die Einsamkeit HERR von mir treib.

334.

Lieblich vnd schoen sein / ist ein Ehr /

Am Weib Gottsforcht lobt man viel mehr⁶⁶⁽⁶⁹⁾ /
Ach dass ein solche bey mir wer.

5.

Ein Tugndsam Weib ist dem ein Gab /
Der GOTT foerchtet sein Wort lieb hab⁶⁷⁽⁷⁰⁾ /
O HERR mit ein solchn Weib mich lab.

6.

Bis du gleich Reich oder Armselg /
Jsts doch dein Trost / vnd macht dich froelch⁶⁸⁽⁷¹⁾ /
Hete ich eine / wer ich Glueckselg.

7.

Noch eins so lang lebet ein Mann /
Der ein Tugndsam Weib haben kan⁶⁹⁽⁷²⁾ /
HERR gib mir eine bitt dich schon.

8.

Ein koestlichs Perlein leuchtet fein /
Ein Weib voll Tugnd gibt hellem schein⁷⁰⁽⁷³⁾ /
Jch wolt ein solchs Liecht wer mein.

9.

Durch Weissheit wirdt vom Weib gebaut
Das Hauss / auch was jhr sonst wirdt trauf⁷¹⁽⁷⁴⁾ /
O GOTT gib mir ein solche Braut.

10.

Gleich wie die Sonn den Himmel ziert /
Also ein Weib das Hauss formiert⁷²⁽⁷⁵⁾ /
Zur solchn stuend mein Ehlich begiert.

3411.

Ein Haeusslichs Weib arbeitet gern /
Was jhr GOTT thut zur Wirtschaftt bschern⁷³⁽⁷⁶⁾ /
Wann mirs GOTT gibt wer kan es wehrn.

12.

Dann wer ein gute Wirthin hat /
Derselb bringt all sein Gut zu rath⁷⁴⁽⁷⁷⁾ /
Ein solche wer auch mir kein schad.

13.

Ein fleissigs Weib ist jhrem Mann /
Ein grosse zierd vnd Ehren Cron⁷⁵⁽⁷⁸⁾ /
Hett ich eine / wolts halten schon.

14.

Koestlichs vnd liebers kan nichts sein /
Dann ein zuechtigs vnd keusch Fraeulein⁷⁶⁽⁷⁹⁾ /
HERR GOTT gib mir ein solchs Englein.

15.

Wie schoen vnd lieblich ists zu sehn /
Wann Mann vnd Weib sich wol begeh⁷⁷⁽⁸⁰⁾ /
HERR GOTT zu dir thu ich drumb flehn /

16.

Ein schoene Frau freundlich vnd fromm /
Erfreut den Mann sein gern beysamm⁷⁸⁽⁸¹⁾ /
Die naem ich auch in GOTTes Nam.

17.

Mit freundlichkeit vernunfft vnd schertz /
Erfrischt das Weib dem Mann sein Hertz⁷⁹⁽⁸²⁾ /
Bekomm ichs nicht / leid ich gross schmerz.

18.

Sie thut jhm liebes vnd kein leyd /
So lang sie lebet allzeit⁸⁰⁽⁸³⁾ /
Ach was ist das fuer Hertzens freud.

3519.

Ein Weib wol gzogn vnd schweigen kan /
Die edle Gab bezahlt kein Mann⁸¹⁽⁸⁴⁾ /
Ein solche Gab naem ich auch an.

20.

Ein Weib holdselg vnd bhelt jhr Ehr /
Vernunfft darzu / gibt GOTT der HERR⁸²⁽⁸⁵⁾ /
Mir / mir mein GOTT ein solche bscher.

21.

Ein Weib das bstaendig bleibt im Gmuet /

Jst wie ein Seuln mit Gold geziert⁸³⁽⁸⁶⁾ /
Ein solche mir GOtt geben wirdt.

22.

Ein schoen Weib das fromm bleibt leucht mehr /
Als ein Lampn / auffm heiligen Leuchter⁸⁴⁽⁸⁷⁾ /
Hett ich eine lebt ich ohn bschwer.

23.

Ein Freund dem ändern dient in noth /
Gtreu Ehleut aber biss in Todt⁸⁵⁽⁸⁸⁾ /
Ein solchen Freund gib mir O Gott.

24.

Ein ehrlich Weib ist dann zum Bschluss /
Dem Mann ein ewig gedaechnuss⁸⁶⁽⁸⁹⁾ /
Drumb lieb vnd ehr ichs ohn verdross.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXVIII. Eingang der Litania von frommen Weibern / Beschluss der Litania von frommen Weibern

Beschluss der Litania von frommen Weibern

Salomon 5

FReu dich dess Weibs in deiner Jugnd /
halt dich zu jhr in Zucht vnd Tugnd /
Sie ist lieblich wie ein Hinde /
Holdselig wie ein Reh gschwinde /
Ergetz vnd saettig dich allezeit /
inn jhrer Lieb zu deiner Freud.⁸⁷⁽⁹⁰⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXIX. Eingang der Litania von boesen Weibern

36XXIX.

Eingang der Litania von boesen Weibern

Allen boesen Weibern zu vnsterblicher Schmach

HOer zu merck auff Juengling mit fleiss /
was Salomon vnd Syrach weiss /
von boesen Weibern auch gschriben han /
das will ich dir jetzt zeigen an⁸⁸⁽⁹¹⁾ /

Ach ja sag mirs ich bitt dich schon.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXIX. Eingang der Litanía von boesen Weibern / Litanía von boesen Weibern

Litanía von boesen Weibern

Syrach 25

DJe Suend kommt her von einem Weib /
drum sterblich sind all vnsre Leib⁸⁹⁽⁹²⁾ /
Mein Suend vnd Schuld Herr von mir treib.

2.

Viel boess vom Weib kommt haeuffig her /
Wie d'Mottn in Kleidern wachsen sehr⁹⁰⁽⁹³⁾ /
Dafuer bhuet mich O GOTT vnd HERR.

3.

Weiber vnd Wein haben bethoert /
Viel weise Leut habs oft gehoert⁹¹⁽⁹⁴⁾ /
HERR hilff dass ich jhnen sey zglehrt.

4.

Wanns Weib den Mann reich macht am Gut /
Nur Zanck vnd Hadr drauss wachsen thut⁹²⁽⁹⁵⁾ /
Ach das ist gar ein schlechter muth.

5.

Lass dein Weib kein gwalt ueber dich /
Dass nicht dein Herr werd / mercke mich⁹³⁽⁹⁶⁾ /
Ach ja ich wills thun gantz fleissig.

376.

Ein Weib daran der Mann kein freud
Nicht hat / macht jhn verdrossn allzeit⁹⁴⁽⁹⁷⁾ /
Ach das ist ja sehr grosses Leyd.

7.

Sie macht jhm ein traurig Angsicht /
Das Hertz betruet / das gar bald bricht⁹⁵⁽⁹⁸⁾ /
O HERR hilff dass es mir nicht gschicht.

8.

Es ist kein Weh so gross allzeit /
Als solchs Ehliches Hertenleyd /
O GOTT bhuet mich vor solchem Streit.

9.

Der Schlangen Kopff ist listig sehr /
Aber der Weiber noch viel mehr⁹⁶⁽⁹⁹⁾ /
O GOTT bhuet mich vor solcher bschwer.

10.

Es ist kein List uebr Frauen List /
Glaub mirs / glaub mirs / O frommer Christ⁹⁷⁽¹⁰⁰⁾ /
Ja ich glaub dass nichts aergers ist.

11.

Vor einem solchen Weib bewar
Das deinig / sonst kommst du in gfahr⁹⁸⁽¹⁰¹⁾ /
Nein / nein ich mich also nicht paar.

12.

Ein schoenes Weib ohn Zucht herprangt /
Als wie ein Sau mit Gold vmbhangt⁹⁹⁽¹⁰²⁾ /
O schoenes Zoberl werst du gehangt.

3813.

Ein Weib welches waschhafftig ist /
Beger jhr nicht / sie steckt voll List¹⁰⁰⁽¹⁰³⁾ /
Ja / ja das hab ich langst wol gwist.

14.

Jhr Zung ist bitter vnd verkehrt /
Schneidt scharpff wie ein zweyschneidigs Schwerdt¹⁰¹⁽¹⁰⁴⁾ /
Jch wolt dass sie verbrennet werd.

15.

Ein Scorpion sticht hefftig sehr /
Ein solches Weib viel tausend mal mehr¹⁰²⁽¹⁰⁵⁾ /
Jhr gifftig Zung HERR von mirh kehr.

16.

Beym gschwaetzig / thoericht wilden Weib /
Jst Todt vnd Hoell ich kein Spott treib¹⁰³⁽¹⁰⁶⁾ /

Vor jhr behuet O GOTT mein Leib.

17.

Was wolt der bitter Todt doch sein /
Gegn der Weibr Netz / Strick / Band vnd Pein¹⁰⁴⁽¹⁰⁷⁾ /
Hilff GOTT dass ich nicht komme drein.

18.

Ein boeses Weib oft macht den Mann /
Schamroth / auch wol zu spott vnd hohn¹⁰⁵⁽¹⁰⁸⁾ /
O GOTT hilf dass ichs meyden kan.

19.

Es kann kein Zorn so bitter sein /
Als gross vnd kleiner Weiberlein¹⁰⁶⁽¹⁰⁹⁾ /
Drumb muss man sie bald Pruegeln fein.

³⁹20.

Dann wann sie boess vnd zornig wirdt /
Verstellts jhr Gsicht als wers verwirrt¹⁰⁷⁽¹¹⁰⁾ /
Da da der Teuffei selbst regiert.

21.

Sie wirdt so scheusslich wie ein Sack /
Den man gezogn hett auss einr Lack¹⁰⁷⁽¹¹¹⁾ /
Von mir du wilde Sau dich pack.

22.

Jch wolt lieber mit Loewen vnd Drachen /
Als mit eim boesn Weib kundschaftt machn¹⁰⁸⁽¹¹²⁾ /
O HERR bhuet mich vor jhrem Rachn.

23.

Wohnen wolt ich im wuesten Land /
Ehe ich ein solchs Weib naem zur Hand¹⁰⁹⁽¹¹³⁾ /
GOTT bhuet mich vor eim solchen Band.

24.

Ein zaenckisch Weib stets fort thut knieffn /
Gleich wie der Regn vom Dach thut trieffn¹¹⁰⁽¹¹⁴⁾ /
Zum ausspfeiffen soll mans verrieffn.

25.

Ein zaenckisch Weib brummt weit vnd nach /
Wolt lieber wohnen auff dem Dach¹¹¹⁽¹¹⁵⁾ /
Weg / weg von mir du wilder Drach.

26.

All Bossheit ist gering vnd schlecht /
Gegen der Weiber Bossheit recht¹¹²⁽¹¹⁶⁾ /
O GOTT bhuet mich vor solchem Gschlecht.

27.

Auch ein Weib welches ist versoffn /
Die hat gar gwiss jhr Ehr verloffn¹¹³⁽¹¹⁷⁾ /
Weh dem der mit der Hurn wirdt troffn.

4028.

Man kennt gar bald ein huerisch Weib /
An Augen vnd vnzuechtign Leib¹¹⁴⁽¹¹⁸⁾ /
Die stincket Zauck HERR von mir treib.

29.

Die Red der Hurn ist suess wie Hoenig /
Jhr Kele glat als wers oelig¹¹⁵⁽¹¹⁹⁾ /
Hilff dass ich jhr nicht werd faehig.

30.

Ein Weib welche im Hurnschmuck steckt /
Jst wild vnd vnbendig befleckt¹¹⁶⁽¹²⁰⁾ /
Ach dass sie doch der Hencker reckt.

31.

Jhr Fuess koennen im Hauss nicht bleibn /
Bald da / bald dort thut sie rum reibn¹¹⁷⁽¹²¹⁾ /
Der Teuffel solls in d'Hoell nein scheibn.

32.

Sie lauret auch an allen Eckn /
Mit Bossheit kan jhr niemand kleckn¹¹⁸⁽¹²²⁾ /
Vor jhr soll wol der Teuffl erschreckn.

33.

Der Hueren fuss lauffen zum Todt /

Jhr gaeng zur Hoell sag ich ohn spott¹¹⁹⁽¹²³⁾ /
Dafür bhut vns O HERRE GOTT.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban (1430–1629) / XXIX. Eingang der Litanía von boesen Weibern / Beschluss der Litanía von boesen Weibern

Beschluss der Litanía von boesen Weibern

Syrach 25

WJE man dem Wasser laest kein raum /
Also halt auch dein Weib im zaum /
Will sie dir nicht zur Hande stehn /
Scheid dich von jhr vnd lass sie gehn.¹²⁰⁽¹²⁴⁾

FINIS

(Folytatjuk)

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Jancsovics Antal: Rauch András, az első soproni zeneszerző 1592–1656

41 Jancsovics Antal: Rauch András, az első soproni zeneszerző 1592–1656

1. 1592-ben született Pottendorfban. Bécs mellett működött, 1629-ben Sopronba került, ahol 1656-ban bekövetkezett haláláig a Szt. Mihály templom orgonistája volt. A városi tanács meghívólevele, szerződése, végrendelete stb. bizonyítják itteni működését. Művei nyomtatásban maradtak ránk: Symbolum peccatoris resipiscentis. Nürnberg, 1621; Thymiaterium musicale. Nürnberg, 1625; Musicalisches Stammbüchlein. Nürnberg, 1627; Conventus Votivus. Wien, 1634; Missa vespera. Nürnberg, 1641; Currus Triumphalis Musicus. Viennae, 1648; Missa 1651; Neues Thymiaterium. Wien und Luzern, 1651. Kiadói Nürnbergben és Bécsben voltak. Három szólamtól a többkórusos együttesekig mindenféle összeállítást alkalmazott, igénybe véve a korabeli hangszereket is (hegedű, viola, viola da gamba, cornetto, fagott, trombon, orgona, spinet, regál, theorba). Stílusát mozgalmasság, polifónia, ritmikai és dinamikai frissesség jellemzik. Olasz minták vezethették az egyházi művek írásánál: Gabrieli, Viadana, Monteverdi, Bertali, Benevoli, Cavilli műveit Bécsben jól ismerték. Világi műveiben az új német iskola: Hassler, Kraetorius, Schütz útján járt. Ismernie kellett Zangius, Stadlmayer, Froberger nevét is, de talán Staden, Hammersmidt, Weckmann és Scheidt műveiről is tudomást szerzett. Kompozícióinak egyéni hangja, bravúros szerkesztésmódja, muzsikája ma is élő. A magyarországi zenei élet büszkén gondolhat erre a szellemi hagyatékra, mely a harmincéves háború, a három részre szakadt Magyarország korából maradt ránk. Rauch Pázmány és Zrínyi kortársa, a korai barokk zene hazánkban működött egyetlen reprezentánsa volt.

2. A „Musicalisches Stammbüchlein” (1627) zenei elemzése

I. Aller Augen ...

Megható egyszerűségű, kissé régies stílusban íródott kompozíció, hangneme g-dór. A néha légiiesen hangzó üres kvintek archaizálnak, kitérés csak Es-dúr 42 és B-dúr felé. A darab homofón jellegét néhány szükmenetes imitáció színezi. A dallamok énekszerűek. Diatonikus skálamenetek szövik a hálaadás finom imáját. (Minden élőlény az Úrra tekint, ki simogató kezével véd és táplál mindeneket.) Gyermekekhangok üde csengése való a 11 ütemes, páros lüktetésű mű előadásához. A szöveghez idomulva cserélgeti Rauch a hosszú-rövid értékeket, boldog mosollyal oldja fel az élet gondjait szimbolizáló disszonanciákat. A megrendelő – vagy talán csak támogató rokon, jó barát – ifj. Thurner Baltazár.

II. Vater unser ...

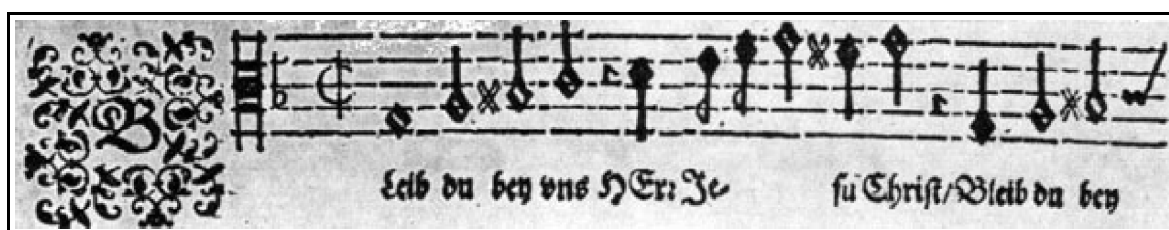
24 négynegyedes ütem eredeti, addig soha nem hallott változatossággal az 1620-as évek „Wiener Knabenchor”-jának magasrendű technikai biztonságát és árnyalókéességét aknázza ki. Jellemző az ima (Miatyánk) minden apró részletének madrigálszerű kibontása: esedezés a mindennapi kenyérért (cifrázatok nélkül leboruló dallammal), a szenvedők botorkálása, megváltás utáni vágyakozás (tizenhatod-elemek imitációja). Nem lel megnyugvást a sűrűn átimitált szerkezet. g-moll és G-dúr: a földi nyomorúság, ill. az égi dicsőség megelevenítése. A fiatal bécsi komponista minimális eszközökkel szinte birodalmat teremt, bátran mondhatjuk, kis remekművet alkot. A kompozíció ajánlása Johann Reichard Lucknernek szól, aki valószínűleg a XIX. számú mű ajánlásában szereplő Johann Lucknernek édesapja.

III. Danket dem Herren ...

Nem a paripák ereje, hanem a jóság győz – vallja a zsolttárral Rauch. Hatalmas, barokk pompával tárul ki a mű, egyesítve a polifon stílus minden nagyszerűségét az újkor emberének izgatottabb, sőt dúltabb érzemvilágával. Mindössze egyetlenegyszer érinti a csúcspontot. A g-moll és G-dúr különös színváltása őszi erdők selymes rőt-arany színeit villantja fel (s kicsi fiúkar számára – romantikus tercokon fordulataival – elragadtatásig fokozódó érzelmeket csíhol), de a zenei eszköztár „dekadens” disszonanciáit is bátran alkalmazza. A mű 22 négyegyedű ütem (Ifj. Schletzer Bertalannak írt darab; vö. még a X. számú művet).

43IV. Bleib du bei uns ...

„Szükség és vég áll előttünk... adj örökké tartó hitet!” – mélység és magasság dimenzióiban gondolkozik Rauch. Talán a gyermekkor emlékeit idéző darab ez: közös esti ima testvérével és jötevőjükkal: Mosbach Georg Ludwiggal (két magas és egy férfiszólamra írta: talán a két fiú és a mostohaapa együtt énekelte ezt a művet?). Az ajánlás fényt vet a hálás gyermek szeretetére és finom lelki világára. „Maradj velünk!” – tör fel az alt oktávterjedelmű dallama, melyet kvintválasz követ a szopránban; később szinkópaláncokra bomolva, előlről kezdik a könyörgést. Felnyúló kvartok láncai, sűrű hármas imitációk, végül szubdomináns irányú lemondás isten akaratában. „A veszélyes időkben adj hitet”: a szinkópás imitációkban végletes bizonytalanság rejtőzik. A g-dór hangnemben újszerű eszköz: a tonikára oldódó domináns akkord egy másik világ harmóniafűzését előlegezi. Terjedelme 29 négyegyedű ütem.

V. Siehe, wie fein und lieblich ist...

Harminchat ütem G-dúrban: csupa fogócska, játék. Á-D-C-dúr érintésével a szép és gyengéd egyetértésről

énekel, mely fivérek közt születik. Az ütemfajták gyakran váltanak párosról páratlanra és viszont, de a zárlat kiszélesedik. Finom mixolid foltok jellemzik a testvérének, Rauch Jacobnak ajánlott művet.

VI. *Es ist nicht lang ...*

A gazdag, fiatal és szép Zsuzsanna isten ajándéka. Boldog lehet, ki őt szívébe zárja! 85 ütemes hatalmas mű, ritornellek páratlan táncmotívumaival egységgé kovácsolva. A páros ütemek polifóniával átszótt zenei anyagot hordoznak, a refrénszerű visszatérések homofónjellegűek. Alaphangnem: F-dúr, melyből kitérések [44](#)vezetnek G-Á-C-D-dúr felé. Grienthal Konrád részére készült kompozíció.

VII. *Wohl dem, der Gott den Herren...*

48 ütemes „kis dal” Weckerl János esküvőjére. Népdalfeldolgozás ez, a „Wer will uns denn die Hollerstauden” kezdetű akkor közismert dallamra. A 128. zsoltár szövege gyönyörűen bomlik ki: merész kvintugrás és ellenkező irányú skálamenet, majd háromnegyedes közjáték után mélyből tör fel a Cantus Firmus. Diminuált formában szövik a finom kíséretet a felső szólamok. A közepső, végül a felső szólam veszi át a világi témát (Vajon ki akarja nekünk a bodzacerjéket...). Kitűnő kvintimitációk, páratlanra váltó transzformálás eleven, homofon tánc jellemzik a kompozíciót. Az á-moll alaphangnemből csak D- és F-dúr felé tér ki.

VIII. *Hanna stund auf und betet...*

Néhai Steudlin¹⁽¹²⁵⁾ Sámuel születésének évfordulójára írt köszöntése. F-dúr alaphangnemű, 42 ütemes

kompozíció. A könyörgő asszony jellemábrázolása, majd fiának megszületése felett érzett kitörő öröme a szerző kompozíciós technikájának minden eszközét felsorakoztatja. Mélyből feltörő dallamok, sűrített imitációk, C-D-B-dúr kitérések után a hálaadás F-dúr zenéje, melynek ellenpólusán a kulmináció c-moll ad kontrasztot: mindez kitűnő, ökonomikus munka.

IX. Anna Maria ...

Rosegg János István esküvői köszöntő dala földi nők közül a legszebbet, menyasszonyát, Anna Máriát dicséri. Páros ütemek gyakran váltakoznak páratlan 45ütemekkel; sóhaj-motívumok, fel- és lehajló zenei frázisok játéka eleveníti meg az egymásra vágyódó fiatalok titkait. 44 ütemes a mű. Hangneme g-moll. Kitérések d-moll, D-dúr, B-dúr felé. A páros és páratlan ütemek tempója szigorú arány alapján képzelhető el (nyolcadokból negyed lesz az átalakulás során).

X. In toto mundo ...

Játékos latin jelmondat a Művészet, Törvény, Háború vetélkedésével. Fenséges nyugalom, majd kavargó csatakép, később naturalisztikus „kacagás” motívum, végül diadalra törő fanfármotívumok bontakoznak ki a 49 ütemes F-dúr mű lüktetése során. C-moll, B-dúr, C-dúr felé tér ki. Idősebb Schetzer Bertalannak ajánlott mű.

XI. Hätt ich Verstand ...

Tematikus kapcsolat fűzi a művet egy nürnbergi komponista (Berger) hangszeres darabjához. Mintha parafrázisnak indulna: mégis önálló szerzemény. Tudjuk, hogy a kor zenéje tele van általánosan használt fordulatokkal, motívumokkal, sőt néha egész műveket vesznek át egymástól a szerzők. Pommer Jánosnak ajánlott esküvői tiszteletdal ez a 34 ütemes G-dúr mű. A versfőkből a *Helena* név olvasható ki. A szekvenciák, tizenhatod-menetek, ütemváltások és kitérések (Á-D-C-dúr felé) végül hatalmas hangócéánba torkollanak.

XII. *Mag auch ein schöner's Bild ...*

MAG auch ein schöner's Bild auff Erden/ als ihr mein Schatz ge-
 DANN ihr seye recht Englisch for- mit/ mit schönheit Zucht vnd
 LE-ben an euch kan ich kein Grund/ mein Zucker süß fer
 NACH eu-rem willen bin ich be- reit/ zu die- nen euch in

46 Tizenegy négynegyedes ütem C-dúrban. A négy versszak kezdő szótagai: MAGDALENA (a megrendelő Weinsperger Sebald menyasszonya lehetett). Esküvői köszöntő-dalocska ez; az 1600-as évek vidám mulatságait idézi. Izgalmas kísérletezés: háromütemes formarészek ötvöződnek periódussá. Domináns zárlatra tonikai zárlat, tonikaira domináns válaszol, s a kérdés-felelet játék a kvart téma tükörfordítását hozza. Az utolsó ütemek harmóniarendje: I–IV–V–I. Készen áll a klasszikus harmóniavilág.

XIII. *Hör auf Melancholei...*

S Der arff Melan- cholen/ zu viel thust mich be-
 Ich ach bin wo ich wöll/ übrall thu ich dich
 Wann ich dich gle'ch von mir/ im grün vñ schinpf weg-
 Göt- ter steht doch mir bey/ vnd laß mich gnad er,

Habersack Christian számára íródott ez a négystrófás, kilencütemes mű. Magány, melankólia, dekadens borongás jellemzik. Néhány hang csupán a téma, mely apróbb változtatásokkal ismétlődik; zárlata fríg. Kezdősora: „Tűnj el bánatom. Balsamírt adj, Uram, vagy némítsd el szívem.”

XIV. *Wann ich denk' dass ich dich ...*

Ann ich denck das ich dich/ vnd du mich liebst von
 Kein freud auff die ser Welt/ kan sich der Freud ver-
 A- mor hat nit mer mehr/ so schönen Schuß ge-
 Gott der lieb steh vns bey/ hilf vn ser Lieb ver-

Rauch négystrófás, négynegyedes, tizenötütemes kompozíciót ajánl Zollighofer Kristófnak. A szövegből kitűnik, hogy kölcsönös szerelem fűzi össze az éneklő ifjút és az imádott, szép szüzet. „Tied vagyok – enyém vagy!” Sok szekvencia, tercparhuzam és imitáló szerkesztésmód jellemzik a darabot. Alaphangnem: g-moll. Záratai a 3., ill. 6. ütemben g, a 11. ütemben B, végül G.

XV. *Englische Zier* ...

Ng, li sche zier Nimm, li sche art/ leuchter inn dir Jung-
 Dein Mund sich gleich der A- bendröt/ wann die Sonn weiche vnd
 Weiß/ warm vnd lind sein deine Händ/ der wirdt entzünd/ der
 Schön vnd zart ist dein gan- zer Leib/ fürwaar du bist das

47 Pramer Mihály is dalt kért Rauch Andrásról. Háromnegyedes refrén fűzi egymáshoz a négy versszakot, melyekben a választott nő szeméről, ajkáról és törekenységéről énekelnek. A refrén kivételével páros lüktetésű. Zárata fríg.

XVI. Huszonöt váltakozó ütem, refrénnel Frinz Giesbrechtnek ajánlva. „Ein Weib kurzum ich haben muss” – kezdődik az önmarcangoló, évődő kompozíció. „Kell egy nő: ez a megoldás, mert így diktálja a szív!” A-moll: jellemzői az autentikus akkordfűzések, a polifon-homofon, homofon kontrasztok.

In Weib furghomb ich ha- ben muß/ vnd
 Ich möcht zu lang bleiben al- lein/ mit
 Viel sa- gen ich soll ihun ge- mach/ ich
 Ob ste schon sagt sie men- nens- gut/ fan

XVII. Fallala: a kor jellegzetes táncételeinek hangulatfestő szava. Springer Hans Wolf részére kedves ajándék; három strófán át dicsérheti az általa kiválasztott lány aranszőke haját, fehér fogacskáit stb. A restelkedés nélküli lovag F-dúrban énekel néha 3, néha 4 negyedben, friss, gyors táncritmusban. Ütemszáma 17. Kezdő sora: „All' lust und Freud'.”

El Lust vnd Freud/die Lieb mir geit/
 Dein goldgelbs Haar/dein aug- lein klar/
 Wie Zu- gend fort/ D ed- ler Hort/

XVIII. Ach weh!

Ah/ ach weh/ ach weh deß Ley- den/ muß es dann sein ge-
 muß/ muß ich/ muß ich dann ster- ben/ vnd kan kein gnad er-
 Ach/ ach weh/ ach weh mir ar- men/ laß mich euch doch er-

Fájdalom, el kell válnunk: Orth Mihály bánatában megnyugvást találhatott ezzel a kis kórusművel. Három strófás, csodálatos finomságú kompozíció: lassú, négynegyedes, finoman átimitált zene a-mollban. Tizenöt ütem, melynek végén Á-dúr harmónia ad megoldást.

48XIX. Nádasdy fordításában²⁽¹²⁶⁾ „Reggel” címmel közismert az egyneműkari változat. Népdalszerű kompozíció. Kezdő sora: „Allein ich neulich ausspaziert”. F-dúr „Tisztelettánc” 10 ütemben négy strófával Luckner János számára. Négynegyedes, szimmetrikus mű. (Második felét ismétlik.) Egy vadász (Luckner) vigasztalja a szarvas után vágyakozó menyasszonyt. A szöveg és zene tökéletes összeforrottsága miatt ma

is közkedvelt kompozíció.

A. Mein ich neu-lich außspaziere/in ein sehr schöns Grün-
Nach dems auch lieblich riechē thet/ von Kräutlein die rumb
Nun da ich war nach mein content/in dem Grünthal tu-
Als bald ein Jä-ger kam da-her/ sah daß ich war ver-

XX. Viel fromm- und schöner Mägdelein ...

J. Vel from̄ vnd schöner Mägde-lein/ hab ich mein Tag ge-
Dan̄ sah ich auch der Mägdelein viel/ die hielten sich weis-
Als so sein auch viel Mägdelein/ von mir ge- f. ben

Az előző mű párja. F-dúr, négynegyedes lüktetésű; két azonos sorral indul, új anyaggal zár, melyet ismételni kell. A menyasszony (Heléna) és a vőlegény (Johann Murschel) esküvői tánca visszatéréses forma. A szöveg egyetlen mondatot variál: Helena a legszebb nő, a legjámborabb stb.

XXI. Jungfrau eur Schön ...

Jungfrau eur schön auch Zucht vnd Ehr/AN euch gar

Henckel Sebastian és Annarosina Startzer esküvői tánca két részes. Az első páros ütemű, négy-négy ütemre osztódó periódus, a második ennek páratlan változata. A menyasszony rózsához hasonló – halljuk az első részben. A vőlegény tele nemes tulajdonságokkal – mondják a másodikban. Népi hangvételű, mixolid jellegű tánc. F-dúrra oldódik. Záratai: B, C, B, F. Homofon faktúráját imitációs foltok üdítik.

49XXII. Ach Fräulein zart...

Páros tánc és annak páratlan változata. Csak az alsó szólam éneklendő, a két felső szólamot hegedűk játsszák. Stubenvoll Wolfgang táncra hívja menyasszonyát s koszorúját kéri. A menyasszony válasza: Ám legyen, teljesedjék! A hangnem F-dúr, mixolid színezettel. A hegedűkíséret fauxburdon technikával készült.

XXIII. *Frisch auf!*

Madrigalista szövegkezelés: „Frissen fel, ti zenészek és dicsérjétek Speth Jánost, a vőlegényt, ki egy törékeny, szép, pirospozsgás, finom hajadont szeret: Annácskának hívják!” C-dúr hármashangzatok fanfárszerű felbontásai, gördülékeny skálamenetek, váratlanul felbukkanó 3/4-es foltok teszik izgalmassá az 52 ütemes kompozíciót. A Coda tercparhuzamai pásztorjáték stílusát idézik. Az egyetértés, boldogság pillanatait önti hangokba Rauch ebben a kis kórusműben.

XXIV. *Als ein Bräutigam die erste Nacht...*

Szövege közölhetetlen – írta volna Bartók a műhöz megjegyzésként. Talán Huber György Pongrác kérése volt ez a vaskos tréfa, mert erősen kiütözik a többi mű közül. A zene mindenesetre pompás! 43 négy-, illetve háromnegyedes ütem C-dúrban, kitérésekkel G-dúr, e-moll, a-moll felé.

50XXV. *Ein Kellner und ein Koch...*

Ringhammer Mihálynak ajánlotta Rauch ezt a karikatúra jellegű, népi humorban bővelkedő férfikari művet. (Nádasdy fordításában gyakran halljuk „A négy patkány” címmel.) Hangneme C-dúr, ütemeinek száma 38. Kitérés csak G-dúr felé. Dinamikai utalások (piano-forte), madrigalista hangulatfestések, komikus, de szemléletes augmentált témaváltozatok tarkítják a fölényes biztossággal megírt kompozítiót. Talán a madrigálkomédiák vagy a korabeli „Gassenhauerek” adtak példát a kevés eszközzel való bravúros jellemrajzhoz. A képzőművészetben ezerféleképp ábrázolt figurák: pincér, szakács stb. emberi indulatai elevenednek meg, amint egy kis kolbászért, vekni kenyérért, meg italért szövetkeznek a „nagyságos úr” tudta nélkül. Ilyen „tollasodókra” (Reichmacher) van szükség! A refrén kis torzítása Ringhammer urat biztosan jókedvre derítette.

XXVI. *Frisch, fröhlich, frei...*

Boroskancsók mellett énekelhették Rauch muzsikusi barátai ezt a vidám művet. A kottában pontosan ott van az utasítás: most tölt, ígyál stb. (Tréfás opera-jelenetnek is beillenek). Ötvenöt váltakozó ütem d-moll, a-moll, C-dúr kitérés után az alaphangnemhez tér vissza: G-dúrban zár. A dinamikai utasítások, rejtett 3/8 lüktetés, kikiáltók hangját utánzó unisonók témaszerűsége: a korai barokk stílusjegyei.

XXVII. *Quodlibet*

Német és latin szöveg makarónikus keveréke a 106 ütemből álló mű. Az F-dúr hangnemet C, d, B, g, D kitérésök élénkítik. Témája: férfimulatság. Vásári kikiáltók hangvétele érezhető a 27. ütemben kezdődő, dinamikai kontrasztokkal, 51 ütemváltásokkal és imitációkat homofon szerkesztésre váltó formarészben. A 43. ütemben házasságában csalódott férj panasolja bánatát: felesége hanyag, nem szeret takarítani... (Erre

inni kell!). De hol kapható a legjobb bor? Kikiáltók rikkantják a 65. ütemben: Zäpfel ('csapocska') bormérésében! De a házigazda inkább a saját pincéjéből hozat... Derűs hangulatban töltögetnek, iszogatnak, *fallalára* gyűjtanak a vendégek, majd a 91. ütemtől kezdve – miként igazi, a jövőre is gondoló férfiakhoz illik – ruhájukat, csizmájukat is hajlandók elinni, hogy a végrendelkezéssel ne legyen gondjuk. A mulatság öröme, mámoros imitációk láncolata a korabeli német festők falusi táncjeleneteivel rokon, esetlen, kavargó emberek eleven társasága a korai barokk hedonizmusát jelképezi. Realitása ma is lenyűgöző.

XXVIII. *Litania von frommen Weibern*

Az istenfélő nők dicséretét zengi a 18 ütemes F-dúr bevezetés. Salamon és Syrák meggyőző szavai buzgó könyörgésre szólítják az ifjakat, mert csak így jelöl ki számukra isten jó feleséget. Az ifjak válasza: ó ezt megtesszük! A nyolcadik ütem C-A fordulata a csodálatot fejezi ki, a „Freud” szónál jut el a csúcspontra. (Ez egyébként a tétel arany metszési pontja). Néhány prím és oktávimitáció élénkíti a homofon szerkesztést.

A litániák jellegzetes kérdés-felet játéka épül a 24 strófás középrész. A 6 ütem harmóniai fordulópontjai G, Es, F. A válaszok áhítatos augmetációját a bibliai idézetek váltják ki: „Ahogyan a nap ékesíti az eget, úgy formálja az otthont az asszony – Ilyen hitvesre vágyom!”

A befejezés: „Örül az asszonynak, míg fiatal vagy! Hisz aranyos, mint a virág, bájos, mint az illanó öz ...” 3/4-ben suhanó táncmelódiát hallunk, majd fürge 4/4-ben haladó homofon szekvencia fokozását figyelhetjük meg. Kétszer éneklendő, 52aktivitásra serkentő Gagliarda motívumai szólítják az ifjút: „Gyönyörködj az ő szerelmében mindenkor a te örömödre!” A végső kicsengést „zu deiner Freud” egy plagális zárlat himnikus, kvintfekvésű F-dúr akkordja, boldogságot ígérő megnyugvása adja. Kitérés csak

c-moll, d-moll, ill. D-dúr felé. Ütemszáma 27.

XXIX. Litania von bösen Weibern

„Minden gonosz nő örök gyalázatára” mondja a bölcs tanítást Salamon király és Syrák könyvei alapján a kórus, melyre az ifjak izgatottan várnak (F-dúr, 4/4, 11 ütem). Ez a bevezetés.

A középrészben a zenei anyag az istenfélő nők Litániájának középrészével. A 33 strófa szövege viszont sokkal mozgalmasabb, tele keserőséggel, panasszal és átkozódással: „A keserű halál semmiség a veszekedő asszonyhoz képest – Segíts, Uram, hogy bele ne kerüljek!”

A befejezés: „Vess a víznek gátat, fékezd a kikapós nőt! de ha nem akar engedelmeskedni, válj el tőle, hadd menjen!” Így a szöveg. És a zene? Végtelen bánat, szomorúság – egy tragikus, megoldást nem nyert házasság fájdalmait zengő 3/4 ... A főhangnem F, kitérés B, C és G-dúr felé. (A klasszikus harmóniavilág majdani szubdomináns, domináns és váltódomináns funkciói!)

3. A soproni példány toldalékának zenei elemzése

Három kéziratos szólam a Musicalisches Stambbüchlein soproni példányának függelékében. (A continuo szólam hiányzik.)

A német szövegű művek stílusán erősen érződik a kor olasz operáinak hatása. A szerzőség kérdése nem bizonyított, de a stíluskritikai vizsgálat (tematikus rokonság korábbi művekkel, néhány jellegzetes fordulat felbukkanása, az egész sorozat tartalmi kapcsolódása a Stambbüchleinhez) alapján, valamint 53egyéb

okok miatt Rauch Andrásat tekinthetjük az 5 dal szerzőjének. Ki írhatott volna Rauch műveinek todalékában? Soproni muzsikus aligha, mert ilyen szinten komponálni sem Wohlweber Henrik, sem Eckherdt György kántorok, akik a Szt. György templomban énekeltek, sem a többi énekkari tag, illetve orgonista nem tudhatott. Nyomatott művekről nem tudunk Jahn Ágoston szerzőségéről, de Psyllius Lukács sem lehetett ilyen melódiagazdag. Rauch kántorai: Holzhauer Farkas (1634–38), Wirsinger Sámuel (1638–55) műveiről nem hallottunk, Nigrinus Ádám (1629–31) sem volt komponista. Aki szóba jöhetne, az Kusser János. Ő 1655-ben lett kántor Sopronban, s itt működött 1657-ig. Kompozíciói között azonban erről a műről nem tesznek említést, s tudjuk, hogy főleg latin szövegű, többszólamú egyházi műveket írt.

Valami kapcsolatot azonban mégis feltételeznünk kell az előbbi muzsikusokkal: baráti kör lehetett ez. A soproni plébánia bora pompás, tudjuk, Pázmány Péter is rendelt belőle annak idején. A céhek mesteravató lakomáin is megszólhattak ezek a kedves művek. Rauch idejében a szücsök és borbélyok illendően tartották, hogy a fiatal mester – céhtársai tiszteletére – már délelőtt 10 órakor 10–12 fogásos ebédet rendeljen. Harcok folytak ezekért a zenés szolgálatokért „szakmabeli” és „amatőr” muzsikusok között! A 8 jobbágyfalual, 40 000 kat. holddal rendelkező város szívesen mulatott, énekel, táncolt. Ugyan miért kellett volna másképp egy „Mértékletességi Egyesület” alapítását tervbe venni? „Hallod-e, pendítsd a lantod”, „Lakjatok vígan, igyatok gyakran, jo-jo-jo” és hasonló dalok, versek születnek ekkoriban, s „Csaknem minden házak ezekkel zengedeznek”! Jellegzetes átomleírások, szerelmes versek és táncdalok ejtik rabul a fiatal lányokat; szeretik hallgatni a hegedűsöt. „Ablakban ülve dudolta nótáját, virágének tölté gyakorta meg száját” – írja Szentmártoni egyik versében, így tehát nem valami elszigetelt „eretnek” jelenségről van szó, ha Cupidóról ír zenét Rauch András: a kor polgárságának igénye ez.

1. Ein Weib ist ja ein gutes Ding ...

Cantus, Tenor, Bassus szólamok zengik: jó dolog a nő! A tizenhatod motívum jeleníti meg azokat, akik értéktelennek tartják a nőket. (Tudós Társaságában Lackner megengedte művelt nők jelenlétét: talán ez inspirálta Rauchot?) 46 négynegyedes ütem, szóló és tercett váltásokkal, kis kitérésekkel a G-dúr közeli rokon hangnemeibe. A következő rész páratlan ütemű. „Az asszony minden nagyobb bajtól és gondtól megóv”! A bátor komponista hatalmas formát tölt ki: 115 ütemes a mű. A témák markáns megfogalmazása jellegzetes: apró szekvenciákkal teszi kerekké zenei mondatait. A „kiírt” díszítések különleges zamatot kölcsönöznek a darabnak. Nehéz feladatot ró az előadókra a kettős kötések fűzére, a sok hosszú előke stb. A fordulatokban bővelkedő kompozíciót férfiak számára írta Rauch. A homogén hangzás – dús harmóniai aláfestéssel – kellemesen eleveníti meg a barokk szépségeszményt, a festők, írók által oly sokszor megálmodott gyönyörű nőt.

2. Die schwarze Nacht...

Valószínűleg felesége emlékére írta Rauch ezt a hatalmas ívű kompozíciót. A fekete éjszakában ragyogó csillagok elhalványodnak, amint kedvesének csillaga felragyog az égbolton. A páros első rész három tagú forma. Az éjszaka félelmetes erejű, csillagfény pedig dús koloratúrájú zenei anyagot hordoz. Az 54. első 53 ütem D-dúr Tonikáját és Dominánsát hangsúlyozza, kisebb modulációkkal szemben. A 106 ütemes darab második része hármas ütemű, lágyan ringató melódiái finom árnyalattal izzanak, egymásnak felelgető, egymásba kapaszkodó, fel- és le hullámzó „modern” modorban, érintve a csodálatosan megtervezett kétvonalas g-t, mely csúcspont, a mű aranymetszetében. Itt már teljes fegyverzetben előttünk áll a funkcionális zenei gondolkodásmód. Magas fokú érzelmi, technikai és színekultúrával kell előadni a művet. Két nő, egy férfi a legideálisabb összeállítású együttes, melyhez csembalo vagy orgonakíséret csatlakozhat

(improvizatív elemekkel bátran dúsíthatjuk az egyedül maradó vagy duettező szólamokat).

3. a. *Vertraue Dich der See ...*

„A nőkre ne bízd magad! Ármányos művészetük hamarabb eltörik, mint a pohár!” 43 ütemű, négynegyedes tétel, G-dúrban. Első része Monteverdi drámai hangvételeiben íródott, felhasználva a szekvencia meggyőző erejét: felkiáltás és elhaló sóhaj teszi megrázóvá az ismétléseket. Az első szólambelépés (tenor) G-ben, a második (basszus) e-ben, a harmadik (alt) D-ben zár. Sűrített szólambelépések, majd kisebb modulációk után visszajutunk az alaphangnembe (25. ütem). A témák félütemes torlasztással kergetik egymást.

3. b. *Kein Weib ist gut...*

„Egy asszony sem jó, de ha volna kivétel, a többi attól nem lenne jó ...” Rauch nem egyenlíti ki, nem oldja fel a lefelé ugró kistercet, mint a régi szerzők, hanem tovább halad a leugrás irányában. Szólók, duettek, tercettek játékos fokozása a-mollhoz vezet a 31. ütemben. A 87 ütemes mű második fele hármastól harmadik ütemű, G-dúrban zár. „Aki hisz az asszonyoknak, az a szelet próbálja kezével felfogni, a tengert szeretné felszántani és vetni a homokba ...” Zenei tekintetben az eddigiekkel kontrasztál. A szél madrigalista módon való megelevenítése, majd a tenger és a homok szintjének dallami elkülönülése (mélység-magasság), valamint a „hemiola” alkalmazása fölényes zeneszerzői ismeretekre vall.

4. *Ein jeder liebet...*

A barokk világ hedonizmusának jellegzetes példája. 91 négynegyedes ütem, C-dúrban. „A játék, evés-ivás, szerelem jó dolog!” Ezt az életfelfogást az utolsó 17 ütem mintegy „sűrítetten” fogalmazza meg.

5. *Cupido ...*

„Gyermek vagy, s királyok hódolnak előtted. Vak vagy, s mégis szíven találtál. Előtted minden ismeretes; irányítsd hát kedvesem szívét hozzám! Akkor majd hirdetem én is nagy bölcsességedet!” A sorozat legérettebb alkotása. Két szoprán és egy basszus szólam ragyogó ellenponttal énekel a szerelem istenéhez. Az utolsó 24 ütem ismétlendő, így az első rész 72 ütemével egyensúlyba kerül a második rész. A ritmusok sokféleségét felváltja a folyamatos lüktetés, homofónia, polifónia és monódia pompás egységgé ötvöződik Rauch kezében. Énekelni vágyó baráti körök, kórusok és énekesek számára kitűnő zenei feladat a művek előadása. A szólamok könnyen énekelhetők, felcserélhetők, esetleg hangszerrel pótolhatók. Bízunk abban, hogy Sopron első zeneszerzője elfoglalja méltó helyét zenei életünkben.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

55 HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Patek
Erzsébet: Ásatások a soproni Várhelyen (Burgstall) 1973-ban (Előzetes jelentés)

Patek Erzsébet: Ásatások a soproni Várhelyen (Burgstall) 1973-ban (Előzetes jelentés)

1. Magyarország HC–HD kori¹⁽¹²⁷⁾ emlékanyagának elterjedése azt mutatja, hogy Sopron környéke feltűnően sűrűn lakott. Ezen a vidéken az említett korszaknak nem csupán sok lelőhelyét ismerjük, hanem több egymáshoz közel fekvő nagy kiterjedésű és sáncokkal erősített földvárról is tudunk a kisebb temetőkön és telepeken kívül. A Dunántúl más területén nem koncentrálnak több földvár egy szűkebb tájegységen belül, hanem a nagyobb körzetek települési csomópontjában általában csak 1–1 földvár emelkedik. Csupán Sopron vidékéről jellemző az egymás közelségében létesített Hallstatt-kori magaslati telepek sora. A Sopron környéki HC–HD kori településtörténet másik jellemzője, hogy e kor nagy telepeinek nincsenek előzményei, szemben Dunántúl más területeivel, ahol a legtöbb Hallstatt-kori települési csomópontnál megtalálhatók a megelőző korszaknak, az ún. Urnasíros kultúrának települési előzményei. Ez állapítható meg többek között Sághegyen, Somlóhegyen, Regölyön, Lengyelen, Nagyberki-Szalacska pusztán, továbbá a Balatonfelvidék több telephelyén. Sopron környékén viszont számottevő települési előzmények nélkül virágoznak fel a HC-korszak jelentős telepei. Jelenleg e kérdést nem részletezhetjük, összefoglalóan csupán annyit kívánunk leszögezni, hogy feltételezzük, miszerint Sopron környékére a Hallstatt-korszak új kultúráját a hegyvidéket ekkor frissen birtokukba vevő új népcsoportok hozták. Alátámasztja e feltevésünket a telephelyek jellegének, környezetének az előző kor telepeitől merőben elütő jellege, a temetkezési forma megváltozása és a leletanyag megváltozott jellege. A Sopron környéki Hallstatt-kultúra magas fejlettségi foka Bella Lajos, Moritz Hoernes, Müller Ottó, Lauringer Ernő, Gallus Sándor és mások munkássága óta közismert.²⁽¹²⁸⁾ Ők elsősorban a gazdag leleteket szolgáltató sírhalmokkal foglalkoztak és a tumuluszok (őskori sírhalmok) kutatása mögött messze elmaradt a telepkutatás. Egyrészt ezért állítottuk hároméves tervünkbe Sopron-Várhelyen (régai szakirodalomban ismert német nevén: Burgstall) elsősorban a telep és a telep védrendszerének, sáncainak kutatását.

2. Három évre tervezett ásatásunk első évének munkáit 1973. július 2-a és augusztus 13-a között folytattuk.³⁽¹²⁹⁾ Ásatásaink lezárása és a leletek restaurálásának befejezése 56 után monográfiában szeretnénk közreadni Sopron környékének Hallstatt-kori településtörténetét. Szükségesnek tartjuk azonban időnként a munka menete közben is beszámolni részeredményeinkről, bár lehetséges, hogy a menetközben kialakult kép a munkák befejezése után még változni fog. Tekintettel a földvár helyére, továbbá a soproni intézmények és magánemberek részéről megnyilvánuló nagy érdeklődésre, sőt segítségnyújtásra, úgy véljük, méltó, hogy feltárásaink eredményéről elsősorban a Soproni Szemle olvasóit tájékoztassuk. A Soproni Szemle szerkesztőjének őszintén köszönöm, hogy erre lehetőséget nyújtott.

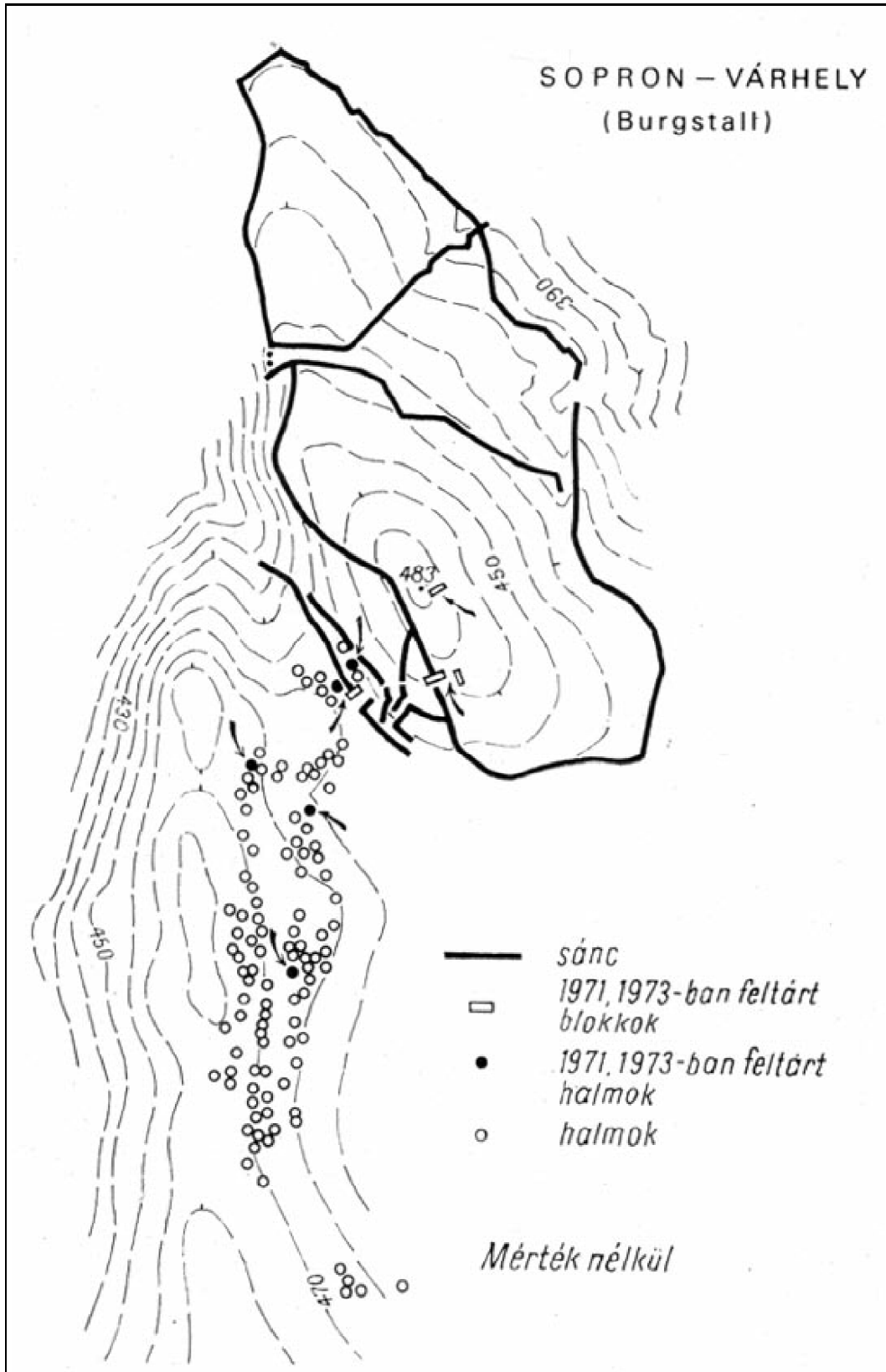
Mielőtt beszámolómat megkezdenék, szeretném vázolni 3 éves ásatási tervünk főbb célkitűzéseit. Föltárásainkkal fényt szeretnénk deríteni elsősorban arra, hogy a várhelyi telepet mikor és kik lakták. Továbbá tájékozódni kívánunk afelől, hogy a telepet körülvevő sáncoknak milyen a szerkezete, és hogy a különböző sáncszakaszok mikor készültek. Legalább fő vonásaiban tisztázni szeretnénk a földvár topográfiáját. Támponthoz óhajtunk kapni arra vonatkozólag, hogy a környék kisebb telepei számára is mentsvárul szolgált-e a földvár; milyen mértékben volt önellátó a telep lakossága, milyen volt a terület faunája, flórája, miképp gondoskodtak a vízellátásról? Gazdaságtörténeti és kultúrtörténeti szempontból egyaránt fontosak azok az adatok, amelyek a földvár kapcsolatát világítják meg, részben a környező területen álló hasonló földvárakkal, részben a tájegységek kisebb telepeivel. Feltételezhető ugyanis, hogy a földvár gazdasági és kulturális életének hatósugarába vonta a szomszédos telepek lakóit is. Tisztában

vagyunk azzal, hogy a rendelkezésünkre álló anyagi lehetőségek nem teszik lehetővé mindezen kérdések megválaszolását, mégis legalább ilyen problémakörben kell folytatni vizsgálódásainkat, hiszen a mi területünkön az őskor történetének rekonstruálásához egyedül a régészet módszerével (tehát elsősorban ásatással) tárhatunk fel adatokat, szemben a már írásos emlékekkel is rendelkező későbbi korok kutatásával. Tekintsük most át, mit eredményezett 1973. évi ásatásunk!

A terepbejárásaink alapján elkészített térkép (kicsinyített és egyszerűsített vázlatát lásd az 1. sz. képen) azt mutatja, hogy a telep 3 egymáshoz csatlakozó területből áll. Egyelőre kérdés, hogy ennek a tagolásnak kronológiai vagy más (pl. gazdasági) oka volt-e. A telepnek a sáncon belül fekvő területe 0,4 km² nagyságú. A földvár megközelítő hossza ÉNy–DK irányban 1,250 m, legnagyobb szélessége mintegy 500 m. A fősánc nagyjából a 440 m-es rétegvonalat követi. Azokon a részeken, ahol a sziklás hegyoldal meredeken lejt, alacsonyabb sáncokat készítettek. Komplikált sánctvonulatok észlelhetők, különösen a földvártól DNy-ra, ahol esetleg az egykori feljárat is lehetett.[4\(130\)](#)

1973-ban a sáncok szerkezetének és korának megállapítására két szelvényt nyitottunk. Egyiket a fősánc DNy-i részén, másikat az elősáncnál.

SOPRON – VÁRHELY
(Burgstall)

A főszánc szerkezete és a szánc rétegei mutatják a száncépités különböző periódusait (2. kép). Ezek a szánc felhordásának különböző szakaszai, de nem történeti periódusok. A különböző rétegek csupán a száncépités módját, munkamenetét tükrözik. A rétegekből arra következtethetünk, hogy először végezték el a szánc előtti árok mélyítését és készítették el a szánc kifelé eső (azaz az árok felé eső) részét, csak ezután emelték a szánc befelé (tehát a telep felé) eső részét. A belső oldali szánc felhordásának anyaga rárétegződött a szánc külső oldalára is. A száncépités utolsó szakaszában mind a belső, mind a külső száncrészt egységesen leborították egy földből és kövekből álló réteggel. A száncban talált leletanyag egyazon korszakot mutatja mind a szánc aljában, mind a tetejében. Fenti megállapításaink természetesen arra a szakaszra vonatkoznak, ahol feltárásunk folyt; lehetséges, hogy a száncszerkezet nem egységes mindenütt. A megásott száncszakaszon és környékén a száncot a 465 m-es 58rétegvonal mentén készítették. E rétegvonal alatt a hegy alapköze mintegy 5°-os szögben lejt. Ezt a meredekséget a száncépitők azáltal fokozták, hogy a száncmü előtt száncárkot ástak, és feltehetőleg az onnan kitermelt köveket hordták fel a szánc megerősítésére a szánc külső oldalába. A szánc belső oldalában, azaz a telep felé eső oldalon nagyobb kövek nem feküdtek. Az előbb említett kőszerkezeten belül faszerkezet nyomára is bukkantunk. Famaradványokat a szánc külső és belső oldalában egyaránt találtunk. A feltárt famaradványok különböző formájúak. A szánc külső oldalában a fák kb. 1–1,5 m² nagyságú kazetta három oldalát képezték, oly módon, hogy a kazettáknak a szánc közepe felé eső oldalán nem feküdtek fák. Ezeknél az objektumoknál a fagerendákat keresztbefektették egymás fölé. Feltárásunk során 3–4 egymásra rakott gerendasort figyelhetünk meg. Ilyen módon összerakott fagerenda-maradványokat találtunk a feltárt blokkunk D-i végében, a szánc közepében is. A szánc belső oldalán feltárt hosszú fagerendák a szánc vonulatával ferdén-párhuzamosan feküdtek. A faszerkezeti maradványokat a felszín alatt 3,70–1,30 m mélyen találtuk, azaz a 4–11. sz. rétegekben. Az elszenesedett maradványok vizsgálata alapján Benedek Attila tanszékvezető docens azt állapította meg, hogy kocsánytalan tölgyből készült gerendákat alkalmaztak.⁴⁽¹³¹⁾ A szánc alján négy cölöplyukat találtunk, amelyek vagy a száncszerkezettel függtek össze vagy korábbi építmény nyomai. Az eddig észlelt alapján a kérdés még nem dönthető el. A száncot készítő nép hitvilágához nyújtanak adatokat azok az emberi csontmaradványok, amelyek a szánc belsejében, egy sekély gödörben elhelyezve feküdtek. Ugyanezen egyed vázának néhány darabját találtuk meg kissé távolabb is, mintegy 4–5 m-re. A hamus földrétegbe sekélyen bemélyített gödörből került elő a gerincoszlop hat egymás melletti csigolyája, a bal és a jobb sípcsontok részei, a jobb felkarcsont középső része (alsó vége megégve), a koponyatöredékek, a medencelapát bal oldali része, az ülőcsonttal és szeméremcsonttal. A gödörben levő csontoktól 4–5 m távolságban találtuk meg a jobb sípcsont felső középrészét és a felkar középső részét. Az antropológiai leletek meghatározását Kiszely István antropológus végezte és a leletekről a következőket állapította meg: A csontok 45 év körüli, több gyermeket szült nő vázának darabjai. A hosszú csontok végződésein állati fogaktól eredő harapások nyomai láthatók. A medencelapát szélei már a földbe kerüléskor hiányoztak, azokat cikk-cakkosan eltávolították. A jobb felkarcsont középső részei részben ferde, részben egyenes vonalú töréssel végződnek. A jobb felkaron kisméretű égés nyomai figyelhetők meg. Az állati harapások vagy közvetlen földbe kerülés előtt, vagy 1–2 nappal ezután történhettek.⁵⁽¹³²⁾

A neolitikumtól kezdve ismerünk olyan emberáldozatokat, amelyekkel az építkezés (pl. a száncépités) eredményes befejezését kívánták biztosítani. Nem csupán az antik mitológiában találhatunk adatokat az emberáldozatokra (pl. Iphigenia feláldozása), hanem a különböző népek mese- és mondavilágában is nyomon követhetők e szokás emlékei (pl. Kőműves Kelemenné balladája). A soproni Várhelyen megfigyelt emberáldozat az első adatunk arra vonatkozólag, hogy már az i. e. 700 év körüli időkben szokásban volt területünkön a száncban elhelyezett és feltehetőleg a száncépités eredményessége érdekében végrehajtott

59Hallstatt-kori sánc átvágása a soproni Várhelyen

603. Röviden ismertetem a sáncban talált emlékanyagot. Ennek legnagyobb része másodlagosan került a sánc töltelékföldjébe. Ezért annak a területnek, teleprésznek a múltjához nyújt adatokat, amelynek földjét és elpusztult romanyagát a sáncépítéshez hordták, tehát a sáncépítés korát megelőző időre vonatkoznak. Az az idő, amely a leletek használata és a sáncmunka ideje közt eltelt, lehetett néhány évtized, de elméletileg lehetett csupán 1–2 nap is. Rendkívül nagy mennyiségű faszenet, hamut, átégetett földdarabokat, paticszöredéket (a vályogfalú házak átégett darabjait) találtunk. A Sopron-Várhelyen egykor folyt Hallstatt-kori élet gazdálkodására és táplálkozására vonatkozó adatok közül megemlítjük a sáncban talált gabona- és gyomnövény-maradványokat. Ezek közül a következőket határozhatta meg Pálné Hartyányi Borbála: búza (szemek és kalászorsó), gabonarozsnok (ez hazánkban mindenütt előfordul, de gyakoribb a savanyú talajokon), fakó muhar (kizárólag a művelt területek gyomnövénye, és amennyiben a talaj valahol

hosszabb ideig parlagon marad, a többi gyomnövény kiszorítja).⁷⁽¹³⁴⁾

1973-ban feltárt sírkerámia

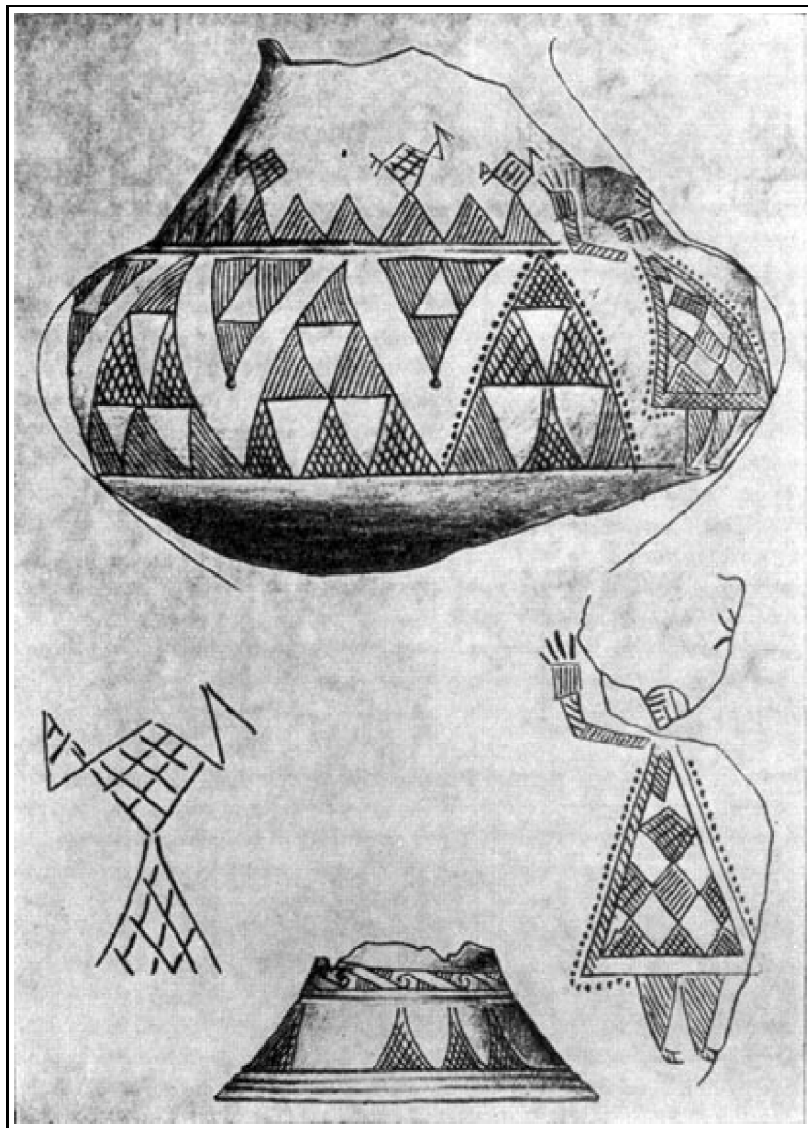
61Felszínre kerültek a sáncból különböző állatok csontmaradványai is, mégpedig igen nagy mennyiségben. Fajok szerinti megoszlásuk azt mutatja, hogy a telep lakói élelmezésükhöz majdnem kizárólag a tenyésztett háziállatok húsát használták, a vadhús nem játszott lényeges szerepet táplálkozásukban. A sáncásatás során feltárt állatcsontmaradványok megoszlása a következő: sertés 159; szarvasmarha 126; juh vagy kecske 100; ló 41; eb 19; gímszarvas 2; vaddisznó 2; őz 1.⁸⁽¹³⁵⁾ Egyelőre nem állapítható meg, mely állatcsontok kerültek a sáncba másodlagosan és melyek elsődlegesen, tehát nem tudjuk megmondani, melyek kerültek ide a korábbi telep területéről, és melyek tartoznak közvetlenül a sánchoz.

1973-ban feltárt sírkerámia

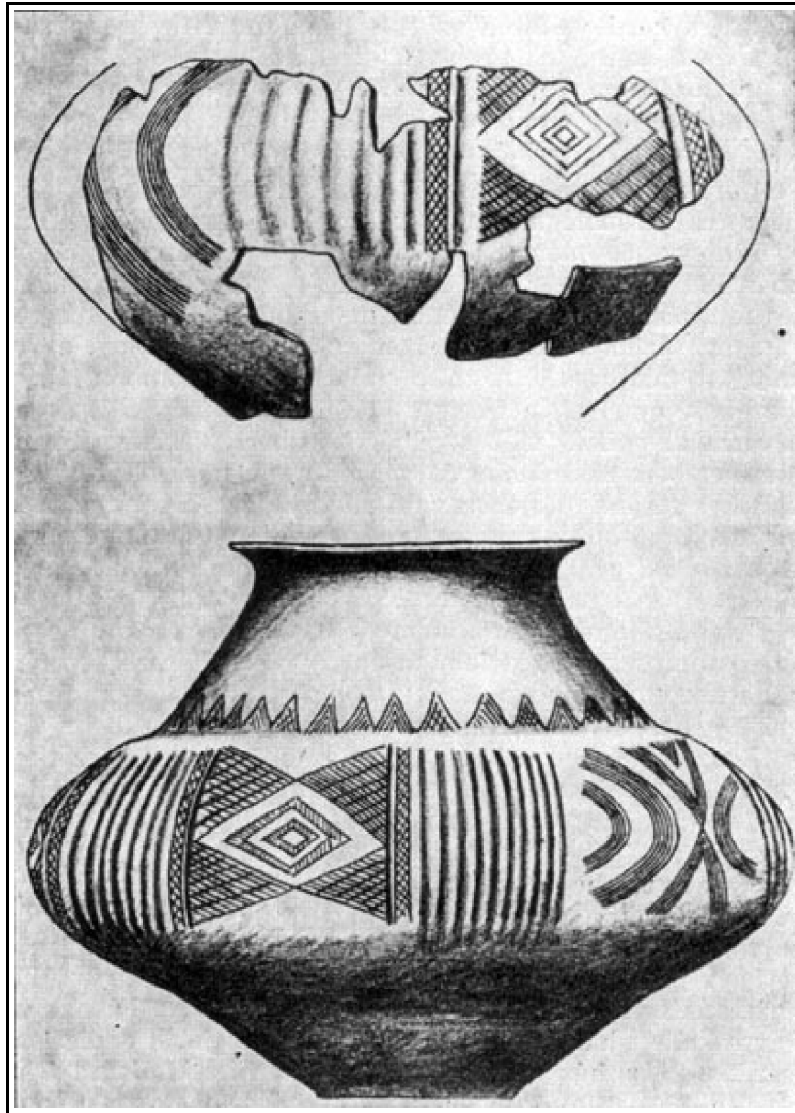
A fősánc töltelékföldjében talált leletek egy része a Hallstatt-B/C periódus átmeneti idejére, másik része a Hallstatt-C periódusra keltezhető, ezeket az edényeket tehát az i. e. 750–600 közti időszakaszban készíthették. Ez 150 esztendőt jelent. Valószínűnek tartjuk azonban, hogy az a teleprész, amelynek hagyatékához edényeink tartoznak (tehát ahonnan a sánchoz szükséges földet kitermelték) ennél rövidebb [62](#)időt ért meg. Meghatározási módszerünk, amely jelen esetben elsősorban az edénytöredékek tanulmányozására épül, nem eléggé kifinomult még. Így jelenleg csupán a lent jelzett 150 éven belüli időre keltezhetjük leleteinket. A magunk részéről feltételezzük, hogy a sáncon talált emléktárgyak elsősorban az i. e. 750–700 közti évekre lesz majd keltezhető. E feltételezésünk alapja a teleprész leleteinek a biztosabban keltezhető síranyaggal való összehasonlítása. Úgy tűnik, hogy a fiatalabb sírokra jellemző stílusjegyek hiányzanak a sáncon talált anyagból. Sopron-Várhely Hallstatt-kori lelőhelyének egyik nagy értéke éppen az, hogy lehetőséget nyújt a síregyüttesek és a telep emlékeinek párhuzamosítására. A sáncon számtalan

olyan leletet találtunk, amely a megelőző korszak, az ún. Urnasíros kultúra fazekasművességének tovább élő tradícióit tükrözi. Más, hasonló jelenségekkel együtt ezek a részletek is arra mutatnak, hogy a Sopron-várhelyi település a magyarországi Hallstatt-kultúra legelső települési csomópontjai közé tartozott, ha ugyan éppen nem a legelső volt.

1973-ban feltárt sírkerámia

Fentebb megemlítettük, hogy a fősánc földjéből felszínre került leletek a Hallstatt-B/C periódusra keltezhetők. Ez azonban a sánc készítésére vonatkozólag csupán „post quem” adat, tehát azt az időt jelzi, amely *után* történt az erődítés. A telepnek – éppúgy, mint a telephez tartozó temetőnek – virágkora a Hallstatt–C periódus volt. Későbbi [63](#)lelet nem került felszínre a sánc földjéből sem, ezért tételezzük fel, hogy a telep védelmére a fősáncot a Hallstatt–C periódusban emelték.

1973-ban feltárt sírkerámia

A Sopron-várhelyi telep délnyugati oldalán, a fősánc előtt egy másik sáncvonulat is látszik, amelyet elősáncnak nevezünk. 1973-ban ezt az elősáncot is átvágtuk. Megállapíthattuk, hogy a fősánc és az elősánc szerkezete eltér egymástól. Az elősáncban sem kő, sem faszervezetnek nem találtuk nyomát. Ezt az elősáncot a hegy kőzetének törmelékes anyagából hordták fel. A sánc felhordott földjében csupán egyetlen helyen feküdt néhány edénytöredék. Ebből a lelethiányból arra következtethetünk, hogy azon a környéken, ahonnan ennek a sáncnak a földjét kitermelték, korábban nem volt település. Az egyetlen helyen csomóban talált cserepek a La Tène-korszak utolsó periódusára, a D-szakaszra keltezhetők, tehát az i. e. I. századra. E cserepek azt tanúsítják, hogy az elősáncot vagy a kelták vagy a kelta kor után készíthették. Mivel azonban Sopron-Várhelyről a nagyon gazdag Hallstatt-kori leletanyag és a kevésbé számos későkelta anyag mellett (egyetlen római darabon kívül⁹⁽¹³⁶⁾) nem ismerünk más ⁶⁴leleteket, nagyon is valószínű, hogy az elősáncot a kelták építették, mégpedig a kelta korszak legvégén. E helyen arra is fel kívánom hívni a figyelmet, hogy a Hallstatt–C periódust a La Tène–D periódustól több mint 500 év választja el, tehát e két

korszak telepe között települési kontinuitás nem volt.

Az elősáncnak ezt az időrendi helyzetét erősítik meg az e sánc mellett lévő Hallstatt-kori sírhalmok is. Ezek egy része az elősánc és a fősánc között található, a 75. sír pedig érintkezik az elősánccal. Már a 75. halom feltárása előtt is valószínűtlennek tartottuk, hogy az elősáncot használó nép sírhalmi egy részét a sáncrendszeren belül (tehát a fő- és elősáncok között) emelte volna. Feltárt sírjaink időrendi helyzete véglegesen tisztázta ezt a kérdést. Mind az 1971-ben feltárt 73. számú sírhalom,¹⁰⁽¹³⁷⁾ mind az 1973-ban feltárt 75. számú halom a HC-periódusba sorolható. Figyelemre méltó az említett 75. tumulus és az elősánc időrendi viszonya szempontjából az elősáncnak az az ívelése is, amellyel egy szakasza kikerülni igyekezett a 75. tumulust. Ez ívelés nélkül ugyanis az elősáncot a sírhalmon kellett volna keresztül vezetni.

4. Miután feltárásunkkal néhány tájékoztató adatot kaptunk, a fősánc és az elősánc szerkezetére és kronológiájára vonatkozólag, kutatóárkot húztunk a telep belsejében is, mintegy 50 méter távolságban az elősáncban ásott blokkunktól. Ebben az árokban két ház részlete és egy gödör-rész került napvilágra. Idő és pénz hiányában teljes feltárásukat 1974-re kellett halasztanunk. Az egyik házban (2. számú ház) vastagon átégett tűzhelyrészleteket, igen sok edénytöredéket, agyaggútlak darabjait és állatcsontokat találtunk.¹¹⁽¹³⁸⁾ A telep vallási élete szempontjából jelentősek az ún. tűzikutya-darabok, amelyek a tűzhely közelében feküdtek. Ezek azt bizonyítják, hogy a Sopron-várhelyi temető több sírjából is ismert tűzikutya formájú oltárok az otthonok vallási életében használatosak voltak mint házi oltárok is. Hasonló tűzikutya-töredékeknek a fősánc földjében való előfordulása azt mutatja, hogy ezt a vallási szokást és a tűzikutya-oltárok használatát a Sopron-Várhelyet elfoglaló nép megtelepülésének kezdete óta gyakorolta, már abban a korai szakaszban is, amely megelőzte a sáncépítés korát. A fent tárgyalt 2. sz. házból került felszínre egy borostyángyöngy is, amely a Baltikumból kerülhetett e területre, valószínűleg a Sopron környékén is átvezető fontos kereskedelem útján. A ház cölöpszerkezetét a leletek felszedése után láthattuk világosabban. Ezek a cölöplyukak valószínűleg nem csupán az épület tartószerkezetéhez tartoztak, hanem egy részük a ház belső berendezési tárgyival állhatott összefüggésben. Ahhoz, hogy az épület teljes szerkezetét rekonstruálni tudjuk, nélkülözhetetlen a ház teljes feltárása. Jelenlegi adatainkból csupán annyit állapíthatunk meg, hogy az építménynek függőleges falai voltak és belső tűzhellyel rendelkezett. Ezen ház É-i részét egy gödör vágta át. Ez a gödör tehát fiatalabb, mint a ház, amelybe bevágták. A gödörből felszínre került cserepek keltakoriak. A 2. sz. ház mellett feküdt az 1. sz. ház. Mindaddig alig rendelkezünk támpontokkal arra vonatkozólag, milyenek voltak a Hallstatt-kor házai Magyarország területén, ezért igen jelentős a korszak telepkutatása számára az, hogy a Sopronvárhelyi 1. sz. ház szerkezetileg eltér a 2. sz. háztól. Ennek a háznak teljes feltárását is a következő évre kellett halasztanunk. Az épület belsejéből eddig ismert leletanyag korban megegyezik a 2. sz. ház leleteivel, és mindkettő a Hallstatt-C periódusra keltezhető, tehát az i. e. 720–600 körüli évekre.

5. Telepásatásunk vázlatos ismertetése után térjünk rá az 1973-ban feltárt két sírhalom bemutatására!

A 75. sz. tumulust elsősorban azért tártuk fel, hogy adatokat kapjunk az elősánc és a sírhalom időrendi viszonyára. A temetkezési szertartás során a sír mellékleteit az egykori felszínre helyezték. Csupán a sír közepén észlelhetünk igen sekély teknőszerű bemélyedést. Fa- vagy kőszerkezetnek nyoma nem volt. A sír DK-i oldalán későbbi beásás nyomát észleltük. A földre helyezett edényekre hordták rá a sírhalomot. A tumulusban megtaláltuk a HC-periódus jellegzetes edényeit: vörös festésű, ⁶⁵fekete, grafitos nagyedényeket, kihajló peremű, nagy, fekete edényeket, bennük a kis merítőedényeket, csótalpas tálakat kihajló peremmel lapos tálakat, szitulákat (vödör alakú edény) stb. (néhány darabra vö. a 3. képet és 4. kép: 2,5). A sírban nem találtunk sem fémeket, sem embercsont-anyagot. Fentebb említettük, hogy a sír DK-i részében bolygatás nyomát állapíthatunk meg, és ugyanezen részen néhány cserép mélyebben feküdt

(betaposva?). E jelek alapján azt tételezzük fel, hogy a sírt sírablók foszthatták ki, közvetlenül a temetés után, tehát akkor, amikor még tudták, hogy mely részre helyezték a magas anyagértékű fémtárgyakat. Ugyanis a Sopronvárhelyi temető korábban feltárt sírjai azt mutatják, hogy a legtöbb fémmellékletet az emberi csontokkal együtt, legtöbbször megégve helyezték a sírba. Valószínűleg az ékszereket, fegyvereket stb. a halottal együtt helyezték a máglyára, és a halott-hamvasztás befejezése után a kalcinált csontokkal együtt – sokszor azokkal szétválaszthatatlanul összeégetve – gyűjtötték össze és helyezték sírba. A Hallstatt-korszakban a gazdag sírok kifosztása nem tartozik a ritkaságok közé. Lehetségesnek tartjuk, hogy a 75. sz. sírhalomnál is ez történt, és a fémek kiemeléseével együtt tűnhettek el a halott égett csontjai is. Erre vonatkozólag azonban határozott bizonyítékunk nincsen. Másik lehetőség az, hogy távoli harcban elhunytak a sírja a 75. sz. sírhalom. Ilyen esetben képletes a temetés, és csupán a mellékletek kerülnek a sírba. Az előző feltételezésünket a sírban észlelt bolygatás támasztja alá. Egy további sírt tárunk fel a várhelyi halmos temető K-i részén. E sír szélén fagerendák nyomait állapíthatjuk meg, a sír felett talált fanyomok a sír tetejére helyezett deszkázat maradványai lehetnek. Hasonló deszkázat nyomát találtuk az 1971-ben feltárt 83. sz. sírhalomban is.¹²⁽¹³⁹⁾ E sírnál bolygatásra utaló jelenség nem volt, azonban az antropológiai anyag itt sem volt meg. Az edényeket a sírban csak hiányosan találtuk meg, egyazon edény cserepei egymástól távol, a sírgödörben szétszórva feküdtek. A töredékes mellékletek sírba helyezése speciális rítusra jellemző és a Sopron-várhelyi temető régebben feltárt sírjaiban is előfordult. Csupán egy nagyobb fülesbögre (4. kép: 3) helyzetéből következtethetünk arra, hogy ezt az edényt ép állapotban helyezték ide. Az itt talált sírkerámia igen finom kidolgozású és nagyon gazdag ornamentikájú. A restaurált leletek közül néhányat mutatunk be. Hiányosan, több darabra törve helyezték a sírba a 6. kép felső edénytöredékét. A 6. kép alsó talptöredéke a fenti nagyedényhez tartozott. Bár az összefüggést bizonyító cserepek hiányoznak, az edényrészek összefüggésére mutat a töredékek azonos anyaga, színe és kidolgozása. A talptöredéket inkrusztált (vésett) technikával készített tova futó spirális minta, az öröklét, folytonosság szimbóluma díszíti. Ez a minta és technika a Kárpát-medencében ritka, néhány előfordulásról tudunk Ausztriából, leggyakoribb azonban a Balkán-félszigeten, elsősorban az Al-Dunánál. Hasonló díszítést ismerünk a Bella Lajos által feltárt régi Sopron-várhelyi anyagból is.¹³⁽¹⁴⁰⁾ Tárgyalt nagyedényünk vállát madarak sora díszíti. Heraldikai jelentésének megfelelően az ún. lélekmadár-motívum elsősorban a sírkerámiát díszíti.¹⁴⁽¹⁴¹⁾ Ugyanezen edény öblének töredékén pont-sorokkal keretezett, háromszögekből összeállított motívumokat láthatunk. Az egyik ilyen motívum szoknyás nőalak törzsét alkotja. A figurát rituális (adoráló vagy táncoló) mozdulattal, felfelé nyújtott karokkal és kezekkel ábrázolták. A nőalak keze érintkezik az edény vállát díszítő madarak sorával.¹⁵⁽¹⁴²⁾ Amint láthatjuk, ez az egyetlen edény is igen gazdag szimbolikus ábrázolásokban. E szimbolika tartalma tükrözi Sopron-Várhely lakóinak gondolatvilágát, és bizonyítja a telepnek a Keleti Alpeselek vidékén túlmenően Észak-Itália és a Balkán-félsziget igen fejlett szellemi kultúrájával való rokonságát.

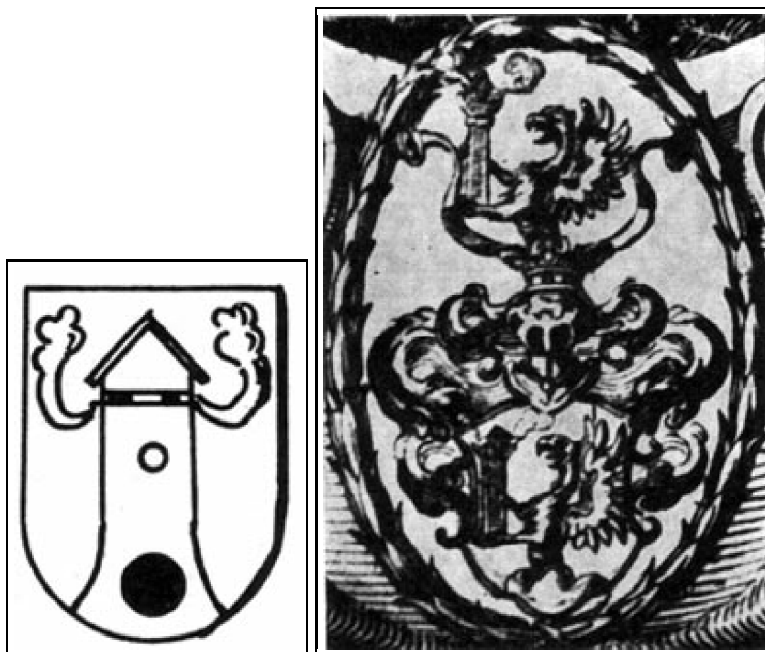
1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

66 KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Tompos Ernő: Rauch András címerei és emlékplakettje

Tompos Ernő: Rauch András címerei és emlékplakettje

Rauch András (1592–1656) soproni zeneszerző mindkét címere polgári címer. Rauch András soproni polgár, a soproni ág. h. evangélikus egyházközség orgonistája nem volt nemes és nem is akart annak látszani. Címert azonban – sok-sok polgártársához hasonlóan – használt. Pecsétgyűrűjén egyszerű beszélő címet, egy füstölőt (Rauchfässlein) viselt (1. kép). Zenei műveit a teljes címer díszíti, pajzsában hármashalomból kinövő griff tartja a füstölőt. Sisakdísz: két ezüst-kékkel vágott szarv között növekvő griff tartja a füstölőt. A címerkép és a sisaktakarók színeit jelzés hiányában nem lehet megállapítani (3. kép).

Rauch András pecsétje és címere

Ismerve a magyar címertulajdonosok és heraldikusok ellenszenvét a pajzs mezejében szabadon lebegő címerképekkel szemben, könnyű lenne kimondani: az eredetileg lebegő füstölőt azért helyezték a griff karmai közé, hogy valami tartsa. A hármashalom? Ez pedig csak növeli a magyaros hatást.

67 Renner Kálmán Rauch-plakettje

Csakhogy nem ismerjük a két címer keletkezési időpontját. Tudjuk, hogy az egyszerűbbet 1651. febr. 6-án használta Rauch András, amikor az altdorfi egyetemen tanuló fia, Rauch Mátyás 100 császári arany forintot kitevő ösztöndíját felvette, hogy Strassburgban folytathassa a tanulmányait.¹⁴³ A teljes címert 1641-ben kiadott zeneművének ⁶⁸címlapjáról ismerjük. Ez korábban kelt. Az viszont ma már megállapíthatatlan, hogy az egyszerűbbet mikor vették. Természetesen az is elképzelhető, hogy a pecsétyűrű 1 cm²-nél kisebb kövébe a vésnök nem tudta a teljes címert belevésni és így annak csupán a

leglényesebb részét, a füstölőt tartotta meg. A griffet, hármashalmot, a sisakdísz és a sisaktakarókat egyszerűen elhagyta. A két utóbbit egyébként sok címerábrázolásnál elhagyják. A kérdés tehát eldöntetlen marad.

Azt is tudjuk, hogy a XVII. században elég gyakori járványok, pl. pestis ellen füstölést alkalmaztak fertőtlenítésként, de sajnos egyetlen ilyen orvosi célra használt füstölő képe maradt csak reánk a Semmelweis Múzeumban, ezt is egy múlt századbeli viseletbe öltözött hölgy tartja és nem is hasonlít a Rauch-címerben ábrázolt füstülőre.

Hasonlítanak viszont a táci és óbudai ásatásoknál előkerült, világítótoronyszerű „lámpák”. Itt az a kérdés, hogy ezeket csak világításra vagy esetleg fertőtlenítésre is használták-e.

Az ismertetett címerek nem hasonlítanak a cseh nemességgel bíró Rauchenfeldi Rauch János 1696. ápr. 20-án adományozott magyar nemesi címeréhez.²⁽¹⁴⁴⁾ A Nyéki Rauch család 1763. ápr. 6-án kelt bárói címere négyelt pajzsának első és negyedik arany mezejében egy piros griff tart a Rauch-féle füstölőhöz hasonló kéményszerű pillért, tetején ötszirmú piros rózsával. Ugyanezt ismétli meg a három sisakdísz közül a bal oldali, azzal a különbséggel, hogy a griff a sisak koronájából nő ki. Ha ez a régi polgári címer alapján készült, úgy eredeti jelentése időközben már feledésbe ment.³⁽¹⁴⁵⁾

Rauch András orgonajátéka elhangzott, mint zeneszerzőt évszázados lappangás után ismét felfedezték és Sopron város tanácsa a Soproni Ünnepi Hetek alkalmából kórusműveinek bemutatásával is öregbíteni kívánja a város zenei jó hírét. A legjobb kórusokat pedig – nagyon stílszerűen – Rauch-emlékéremmel tüntetik ki.

Az emlékérem alkotója maga is soproni művész: Renner Kálmán. Eddigi művei között már eddig is számos zenei vonatkozású volt, de ez az érme az első, mely kimondottan soproni zeneszerző emlékét és dicsőségét hirdeti.

Ennél az éremnél visszatér az emlékérmek hagyományos kerek alakjához. Rauch András mellképét, egykorú grafikai lap alapján realiztikus ábrázolásban adja (3. kép). Nem is lett volna helyes a barokk kor zeneművészetét modern vagy ultramodern formában ábrázolni. A plakett hátsó lapja, mely már a mi korunk kórusait jelképezi, modern (4. kép). Kifejezésre juttatja ezzel azt a több mint háromszáz éves időközt, mely az ő műveinek keletkezése és mostani előadása között eltelt, és amely bizonyítja Rauch András zeneszerzői munkásságának időtálló voltát.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Finta Mihály: Adalék a káptalanvisi szőlőhegy történetéhez

69 Finta Mihály: Adalék a káptalanvisi szőlőhegy történetéhez

1. A feudalizmus teljes kibontakozása idején Sopron megyében legjelentősebb szőlőtermesztés a Fertő mentén és Locsmánd környékén volt. E locsmándi borvidékhez tartozott a káptalanvisi szőlőhegy is (Káptalanvis és Nemesvis egyesítéséből 1930-ban¹⁽¹⁴⁶⁾ Répcevis lett; Locsmánd ma: Lutzmannsburg, Ausztria).

Locsmánd közvetlen környékén 1715 táján mintegy 4000 kapás szőlő található. A káptalanvisi szőlőhegy

nagysága 1696-ban 568 kapás szőlő, IV. osztályú föld, bora pedig 5. osztályú.²⁽¹⁴⁷⁾ 1710-ben 1035 kapás szőlő,³⁽¹⁴⁸⁾ 1803-ban 127 hold.⁴⁽¹⁴⁹⁾ 1819-ben 127,4 pozsonyi mértékben,⁵⁽¹⁵⁰⁾ 1851-ben 127 hold,⁶⁽¹⁵¹⁾ 1900-ban és 1913-ban 103 kat. hold 638 □öl.⁷⁽¹⁵²⁾ 1962-ben 12,5 kat. hold.⁸⁽¹⁵³⁾

Káptalanvis földesura a győri káptalan volt. A jobbágyfelszabadításig a szőlőtulajdonosok a következő községekből kerültek ki: Káptalanvis, Zsira, Gyülevíz és Salamonfa (ma Zsira középső és délkeleti része), Nemesvis, Und, Gyalóka, Franka vagy Frankau (Répcesarud, ma Frankenau). Az úrbéresség megszűnése után, vagyis a 19. sz. második felétől a frankaiak eltűnnek mint birtokosok, s földjeik nagy részét a locsmándiak vásárolják fel. Más községek földjeiből is vásárolnak ugyannyira, hogy 1900-ban már 50 kat. hold 120 □öl, 1913-ban pedig 55 kat. hold 594 □öl terület volt a tulajdonukban. Káptalan- és nemesvisieké 1900-ban 28 kat. hold 752 □öl, 1913-ban 29 kat. hold 472 □öl (vö. a 7. jegyzetet). 1922-ben két dűlőt (Felső újhegy: 12 kat. hold; Közép újhegy: 13 kat. hold) a trianoni békeszerződés értelmében Burgenlanddal Ausztriához csatoltak. A két világháború között és azóta is a szőlőterület tovább csökkent.

2. A visi szőlőkre vonatkozóan két ún. hegytörvény ismeretes: 1767-ből és 1879-ből. Az 1767. okt. 5-i visi hegytörvény:

„Az Tekintetes Győri Káptalan fundussán levő Káptalan Vissy Hegysége igazssága, és articulusai így következnek.

Articulus 1mus

Hogy Isten Eő Főlsége ingyen való Kegyelmebűl és irgalmatosságabul veszedelmes égi Háborutul az Hegyeket, és határokat Sz(ent) Donatus eszedése által meg tartani méltotassék, azon Sz. Patronak napján senkinek Sz. Mise előtt 90 G(ara)s büntetés alatt a Szöllőben nem légyen szabad dolgozni, amellynek 50. Gs. az itt való Templomnak Szükségére, 40. pénzének fele pedig a Hegy Mesteré, másik fele Szöllő pásztoroké légyen.

Articulus 2dus

Sz. Mihály napjátul Sz. György napig az Szöllőben nap költő előtt, és nap nyugott után is, ugy Szombaton dallest dolgozni Szabad, az után pedig kivált Harang Szónak jele után nem Szabad, más különben minden kint való személytűl 5. Gs. a bent való lakostul pediglen 4. Gs. büntetésül vegyenek a Szöllő pásztorok a maguk Számára.

Articulus 3ius

Vasárnapon, és ünnep napokon Sz. Mise és Dicatis előtt a Hegyben gyalog, marhával, szekérrel, senkinek nem légyen Szabad bé menni, másképpen a Templomra 40. **70**Gs. Hegy Mesternek 15. Gs. Szöllő pásztorok pediglen 10. Gs. füzet. Senkinek Uý hold Vasárnap egész nap szekérrel meg irtt büntetés alatt bé menni nem engettetik, nem különben U` hold Vasárnapokon fárul gyümölsöt hajgálni és rázni 40. Gs. alatt nem szabad, melynek fele Hegy Mesteré, másik fele pedig Szöllő pásztoroké légyen.

Articulus 4us

Hegység minden Esztendőben háromszor közönséges gyűlést, ugy mint Hamvazó Szerdán, Gyertya Szentelő Boldog Asszony napján, és Sz(ent) Lőrincz napján tartozik tartani, és a Földes Urasság részirűl is ha lehet valamely Tisztje jelen légyen, ezen articulusok el olvastatni fognak. Ha pediglen a hegységnek olly

dolga és oka legyen, többször is tarthatik Gyűlés, melyre a Hegység béliek tartoznak megjelenni.

Articulus 5us

Midőn a Hegységnek közönséges gyülekezeti tartatnak meg a Hegy Mester tartozik az egész gyülekezetet meg inteni ezen articulusoknak meg tartására, egyéb eránt a ki azok ellen tselekszik, a ki tett büntetéseket kiki érdeme szerént el nem fogja kerülni.

Articulus 6us

A Hegység gyülekezetében még az Hegység meg nem engedi senkinek a söveget föl tenni a Hegységnek járandó 12. Gs. büntetés alatt nem szabad, a ki pedig a Gyülekezetben illetlenül szolla másnak Személyére, vagy Szitkozódik, vagy valakit hazuttul, avagy hazug, mind annyiszor valamennyiszor történik, az ollyantin személy 25. Gs. a meg irott mód szerént büntetődgyék, Ha Vidéki emberséges Emberek bú mennek, azokat meg bécsülvén helyet tartozik a Hegység nekik adni.

Articulus 7us

A Gyülekezetekre a Hegy Mesternek Eskütyte tartozik bé inteni a Vidékieket is, a midőn valamely dolognak mivolta kívánni fogja, kik ha bé nem jönnek, és a másik Gyülekezetben a meg nem jelenéseknek elégséges okát nemadják, a Hegység részére 50. Gs. büntettettek, ha pedig bent való lakósnak Vidéki ellen, vagy vidékinek bent való lakos ellen a Hegység előtt valami dolga lenne, és bé szóléttatnék Hegy Mester Eskütytének azon fárótságáért, bent való lakosok 2. Gs. Vidéki 4. Gs. füzetvén tartozik azon eskütt bé inteni 25. Gs. büntetés alatt toties quoties melly jár a Hegységnek.

Articulus 8us

Valakit az Hegység elejbe intenek, fejességbül el nem jön, meg marasztaltatik két forintokban, melly büntetésnek egy forintya a Fölpörösnek, egy forintya pedig a Hegységnek Rendöltetik, és a keresete mind addig még ujra nem kezdi meg marasztaltatik.

Articulus 9us

A fölpörös tartozik a Hegységnek a mindön valamely keresete vagyon előttő 60. Gs. le tenni a Hegy Mesternek asztalára, melynek egy harmad része a Hegy Mesteré legyen, két harmad része pedig a Gyülekezeté, ugy mind azon által ha igaz keresete lészen a Fölpörösnek, azon költséget tartozik az Alpörös meg fizetni, ezen kívül Nótáriusnak rendöltetik 10. Gs.

Articulus 10us

Ha valaki a Hegység által meg marasztaltatik, szabad lészen rajta egzecutiót tenni, mellynek ellent állani 4. Gs. büntetés alatt nem szabad, melly büntetés a 8-dik articulus szerént fog el osztódni, hanem ha a Pörös felek a Hegységnek Törvény titelin meg nem nyugodhatnak szabad lészen az Urasság elejbe appellálni, causájokat a hol ujjabban revideáltatik, ugy nem különben ha olly dolgok adnák elől magukat, mellyeket a Hegység el nem végezhet, azokat is tartoznak az Urasság elejbe terjeszteni.

Articulus 11mus

Ha a Hegységben vidékiek, vagy bent lakosok hatalmasságot el követnek az Urasságnak 4. forintokat, a Hegységnek pedig 2. forintokat fizetnek, nem különben ha valaki Hegy Mestert, Szőlő pásztorokat meg

veri, Hasonlóképpen a meg irtt büntetésben esik, az Urasság részirül azon kívül az verisért a veretmeg félnek a verisnek 71minemüségéhez képes az okozandó költségekhez edgyütt eleget tenni tartozik, még is a ki a Hegy Mester, Szőlő pásztorokat verissel fenyegeti, vagy fegyveres kézzel avagy tsak bottal is a Hegyben kergeti és ellenek olly fele annyira büntetődik, melly büntetésnek fele az Urasságé, másik felének egy része a Templomé, egy része pedig a Hegységé lészen.

Articulus 12us

Aki a Hegy Mestert meg hamisittyta, ugy nem különben az eskütytét, vagy Szőlő pásztorokat szóval meg hamisittyta, és meg nem bizonyittyta, füzet 2. forintokat, ha pediglen azoknak gyanussága meg bizonyosodik, azok duplán füzetik ezen büntetést, ugy nem különben a ki azokat szidgya és motskollya, azon büntetésbe esik. Ha pedig valaki a Hegyben vért ereszt máson, annyival inkább ha káronkodik és szitkozódik, minden személy válogatás nélkül mind annyiszor, a mennyiszer történik, füzet 2. forintokat, melynek fele a Templomnak, amásik fele pedig a Hegységnek rendöltetik, a meg sértett félnek pedig sérelmének minemüségéhez képest tartozik eleget tenni okozandó költségeivel együtt.

Articulus 13us

Aki a Hegyben paráználkodni tapasztaltatik, ha páros személy légyen füzet 12. forintokat, melynek fele az Urasságé, másik felének fele a Templomé, fele pedig a Hegységé, mellyből a Hegység a Hegy Mesternek ad 1. forintot és a Szőlő pásztorok 50. Gs., a szabad személyly pediglen felére büntetődik.

Articulus 14us

A ki éjjel a Szőlő Hegyben valamely lopásban tapasztaltatik, az Urasságnak füzet 2. f. a Templomra 10. Gs. Hegy Mesternek egy f. Szőlő pásztoroknak is egyet, ha pedig nappal tselekszi valaki, fele annyit meg irtt mód szerént füzet, a káros embernek pedig kárát meg téríteni tartozik, ugy nem különben, ha készakarva valamelly kárt a Szőlő vagy gyümölts fában téssen, hasonlóképen büntetődjék.

Articulus 15us

Nehézkes Asszonyt, vagy Tisztességre menendő leánt, ugy más bötsületes rendenlévő személt, két három pár gyümöltséért avagy két fürt szőlőért elsőben nem lehet ugyan meg büntetni, másodsor meg kölly inteni, harmadsor a káron kívül a Hegy Mesternek és a Szőlő pásztoroknak járandó 40. Gs. kölly büntetni.

Articulus 16us

A ki éjjel vagy nappal akár mely részében az esztendőnek szánt-szándékkal a Szőlő gyepükön belül marhát őriz, ha kárt nem téssen is szőlőkben vagy fákban, füzet a Hegy Mesternek 1. f. és a Szőlő pásztoroknak 50. Gs., ha kárt téssen a káros embernek a kárával és a 40. Gs. bötsüvel tartozik a meg irtt büntetésen kívül. Ha pedig gondatlanságbul vagy szaladás képpen valaki marhája tapasztalhatik, meg füzeti a kárt és bötsü pénzt 40. Gs. és az hajtó pénzt minden marhátul Gs. 4.

Articulus 17us

A Gyepüt szélről nem tsak egyedül a belső szőlős gazda, hanem mellette valók is a portione ugy nem különben a kapukat és páskokat jó és igaz osztály szerént meg igazéttani és jó állapotban tartani kötelezettenek, egyéb eránt Hegy Mesternek és Hegységnek tartozék 25. Gs. elsőben füzetni, másodsor pedig minden intés után ha meg nem tsinálja dupláztatik.

Articulus 18us

A gyeput rendin kívül killebb rakni vagy tulni az Hegy Mesternek járandó 40. Gs. büntetés alatt nem szabad, kiki pediglen a gyeput minden esztendő Sz. György napra meg igazéttatni, és ujittani a Hegységnek járandó 25. Gs. büntetés alatt tartozik, ugyanazért sem éjjel sem nappal Sz. György nap után az Gyeput be és kihágni a szokott páskókon és kapukon kívül az Hegy Mesternek és Szőlő pásztoroknak járandó 20. Gs. büntetés alatt szabad nem lészen.

Articulus 19us

Ki a gyeput meg gyujtya akarva 6. f., ha pedig el horgya az tüzet az Urasságnak 3. f. káron kívül, azon föllül a Hegy Mesternek egy forintot és az Hegységnek is egy forintot a 4. Gs. bötsün kívül, ugy nem különben a ki készakarva szilva aszalót vagy [72](#)Gunyhót fel gyujt büntetődik 6. f. Ha pedig nem készakarva történnék, tehát tsak a kárval és bötsü pénzel tartozik.

Articulus 20us

Valaki a gyeputon belül jószágot birván, három esztendeig pusztán hadgya, azonal minden pénz nélkül az Urasságra száll, tartozék ugyan a Hegyhez egy esztendőnek el folyása után meg inteni az ezeránt.

Articulus 21us

Ha valamelly kártétel történik a Hegyben s annak urát ha a Hegy Mester és a Szőlő pásztorok nem adhattyak, tartoznak eök a kárt bötsü pénzel edgyütt az káros embernek meg Füzetni.

Articulus 22us

A Szőlő Hegyben való szekér utakon senkinek szekérral jární nem engedtetik a Szőlőkben teendő szükségés utazásokon kívül a Hegy Mesternek járandó 40. Gs. büntetés alatt.

Articulus 23us

Valahány fürt szőlőt vagy hajtást valaki le tör, annyi 10. Gs. büntetés alatt kárát vallya, minden karónak ki törisiért pediglen 5. Gs. szőlőtőkiért 25. Gs. az káros Embernek a bötsü pénzen föllül, ha ezt szántszándékkal és el tókéllett rosszaságbul tselekedte.

Articulus 24us

Ha a gyümöls fa az barázdában vagyon egyik szomszédnak sem szabad fel mennyi az fára a másik hire nélkül a Hegy Mesternek járandó 20. Gs. büntetés alatt, hanem magátul mi gyümöls le hulván a barázdában Hegy Mester vagy Szőlő pásztor tartozik azt igazságosan két felé hányni, amint hogy edgyik félnek sem szabad a Hegy Mesternek járandó 10. Gs. büntetés alatt magátul a Közép barázdában le esett gyümölsöt fölszedni mig az Hegy Mester vagy Szőlő pásztor.

Articulus 25us

Ki más szöllejbül a barázda mellett maga Szölleit nagyittyta, valahán túke mellett elégséges földet nem hagy annyi 5. Gs. füzet a káros szomszédnak, a Hegy Mesternek pedig 40. Gs. büntetésül a 40. Gs. bötsün kívül.

Articulus 26us

Valaki szomszédja hire nélkül a barázdára ki rakja vagy tsinálja a füt, füzet a Hegy Mesternek 25. Gs. büntetésjül. A ki pedig a közép utra vagy közös földre ki rakandja, az füzet a Hegységnek 40. Gs. ki is meg intetvén a vissza rakásra 15 nap alatt meg nem tselekszi, duplán füzeti azon büntetést.

Articulus 27us

A ki valakit a szöllőből ki tiltani akar Gyertya Szentelő Boldog Asszony nap előtt 15 nappal tartozik véghez vitetni, mellyért a bent való lakos két pénzel, vidéki 4. Gs. tartozik a Hegy Mesternek.

Articulus 28us

Ha vaki szöllőt el ad, tartozik elsőben az Atyafiakat, az után a szomszédokat meg kínálni, kik meg nem vivén a Szöllőt még is contradicálnak 15 napra az el adástul fogva számlálván tartoznak le tenni a pénzt, minden költséggel edgyütt, mellyet ha el mulatnak az után semmi jussok hozzá nem lészen, ki vévén fortállal el adásokat és vivéseket.

Articulus 29us

Ki szöllőt föl vally tartozik a Hegy Mesternek le tevő négy pénzel, föl vevő pénzel is négyet, az után az el adó tartozik 50. Gs. a vevő pedig az író garassal edgyütt 55. Gs. a Hegységnek, áros pénzel pediglen a Hegy Mesternek bent való lakos két pénzel, vidéki 4. Gs. tartozik.

Articulus 30us

Senki szöllejét vidékinek Hegy Mester hire nélkül el nem adhattya, hanem a ki szöllőt szerez tartozik mind idegen meg jelenteni, a Szöllő pásztorok pedig rendöltt füzetést mint vidéki, mint bent lakos tartoznak bötsületesen meg adni az füzetésnek dupláztatása alatt.

73 Articulus 31unus

Minden Szöllők el mirise, föl osztása és más hasonló törtinetek az Hegy Mester és Hegység által mennyének végben, mellyeknek fáradságokért minden résztül 30. Gs. fog jární.

Articulus 32us

Minden Vinczellér, hogy kinek szöllejét Vette föl munkára, a midön az Helység Köz Gyülekezetet tart, azonna 40. Gs. büntetés alatt tartozik be jelenteni a Hegységnek, a Hegység Notáriusa pediglen minden füzetes nélkül a Hegy Mesternek tudományára tartozik föl irni.

Articulus 33ius

Hegy Mester szorgalmatosan meg vizsgálván Vinczellérek által akár mi módon föl vett Szöllőnek minden némő munkáit, valahányszor hibát tapasztalnak annyiszor azon szöllőben karóra keresztet tsinálván, és vinczellért Hegység elejbe birván, minden hibás munkájáért különösen vivén tartozik ötven pénzt le tenni, mellyen a Hegység a Hegy Mesterrel osztozzanak, a kárt is pediglen tartozik azon Vinczellér meg füzetni, ha pedig a Hegy Mester ezt végbe vinni el mulatná vagy el titkolná, a Hegység eötet 1. f. és a kárnak meg füzetésére büntesse.

Articulus 34us

A vinczellérek, kapások, gyomlálók, és akár minémő szöllő munkát tévők kész akartva, vagy vigyázatlanul

a szőlőben kárt tesznek, a kárnak meg fizetésén kívül fele napszámoknak el vesztésében büntetődjenek, semminemű feslett életű vagy szóbeli személyeket a vinczellérek, úgy szőlős gazdák tudva Hegy Mesternek járandó 40. Gs. büntetés alatt szőlő munkára ne fogadjanak vagy küldgyenek.

Articulus 35us

Az Urasság Számára a midőn valamely gyümölcs vagy szőlő erik a midőn az Urasság helyben vagy on a mikor kívánna, vagy ahol lakik oda kétszer háromszor ha kívánni fogja a maga szolgálja által az Urasságnak a Hegy Mester nem csak vidékiek szölleiből, hanem itt való lakosokébul is képezzint annak idejében szedni és gazdálkodni tartozik, Hegy Mesternek pediglen és Szőlő pásztoroknak két három pár gyümölcsön vagy fürt szőlőkön kívül akár melly szín alatt senkinek az Urasság számára járandó két forint büntetés alatt nem léssen szabad adni.

Articulus 36us

Hegy Mesternek sem Szőlő pásztoroknak, sem azoknak tselédgyeinek, mások szölleiből semmi szín alatt, semminemű gyümölcsöt és szőlőt magok számokra szedni, és haza vinni, egy átollyában szabad nem léssen másképpen, hanem a szőlő hegyben magok itelire valamint vidékiekéből, úgy itt valokéből képezzint vehetnek és szedhetnek.

Articulus 37us

Senkinek a vinczellérek közül és azok tselédgyeinek azok szölleiből csak egy gyümölcsöt vagy fürt szőlőt 4. Gs. büntetés alatt házakhoz vagy szállásokra vinni szabad nem léssen, melly büntetésnek fele a Templomnak, másik felének fele pedig a Hegységnek és Szőlő pásztoroknak rendöltetett, azon kívül a kárát azon szőlős gazdájának meg fizetni tartozik.

Articulus 38us

Hegy Mester vagy Szőlő pásztorok a Hegyben valami koborló ismeretlen embert és káron meg fogván szabad nékik a Hegy mester házánál áristomban tenni és még az articulusok szerént meg nem edgyez ott tartani, úgy nem különben az ollan gyümölcs fákat, mellyek mint egy haszontalanok és a szomszédok is feles kárt tesznek, szabad az Hegységnek az Urasságnak meg jelentvén le vágattatni, amint hogy tartozik is a Hegy Mester és Hegység az Urasságnak járandó 4. f. büntetés alatt jól vigyázni és vigyázatni.

Articulus 39us

A Hegy Mester és Szőlő pásztorok ami olyant tapasztalnak, melly az articulusok szerént az Urasságot, vagy Hegységet illeti, tartoznak az Urasságnak és Hegységnek meg jelenteni, mellyet ha el mulatnának, tartoznak a hamisságokért 4. f. büntetést 74 az Urasságnak fizetni, azon kívül az el titkolt dologért mint hamis emberek az Hegység Szolgálattýából ki vettetnek.

Articulus 40us

Az Urasság tartozik a Hegy Mesterségre arra érdemes három embert candidálni, mellyek közül a Hegység béliek fognak választani. Ugy nem különben a Hegy Mester a Szőlő pásztorokat az Urasság és az egész Hegység meg egyező akarattyokkal fog fel vinni, mellyek meg köztöttevén a Szőlő pásztorok Sz. Lőrincz napján a Hegységben bé allani tartoznak, azokra Hegy Mester vigyázván, hogy sem magok sem mások által titkolást ne tselekedjenek, egyéb eránt azon Hegy Mester ad számot mindenekrül.

Articulus 41us

Szüret alkalmatosságával rendszerint föl szabadulván a hegyek, vigyáznak az Hegy Mester és Szöllő pásztorok, hogy alattomban a szöllött, ki vévén mértékletesen el teendő haza ne hordják és vizet senki ne töltsön az edényében, hanem kiki tisztán és igazán a maga szölleje hasznát bé vigye a Hegyvámra és Dézmára, aki pedig ellenkező tselekszik érdeme szerint büntetődgyék.

Articulus 42dus

Aki pedig a Szöllős Gazdák közül szántszándékkal készakarva két három edény Hegyvámnak, Dézmának meg adását el mulatya, szölleje veszett légyen, mellyet az Urasság Hegy Mester által szabad dispositójára el foglaltat.

Articulus 43ius

Utollyára hozzá adván, hogy a Hegy Mester, és Szöllő pásztorok az országnak Törvényei által rendeltetett mód szerént a hitős hivataloknak végbe vütelére és ezen ki tett articulusok meg tartására a midőn hivattallyokat fel veszik, köteleztetnek le tenni, s ugy mind magok, mind Hegybéliek által valakik szöllött birnak, minden czikkelében és értelmében meg tartják és amennyire tőlük lehet meg fogják tartani.

Articulus 44us

Az Fölséges Urasság az egész Hegyben mindennemő földes uri proगतiváját, immunitásit, privilegiumit és az országunk törvényeinek a Szöllő Hegyekről a Földes Urasságok részére szöllő rendelkezéseit és dispositioit és történhető caducitásokat ugy más egyebeket magának Generaliter föntt tart”.[9\(154\)](#)

3. Az 1879. nov. 8-i hegytörvény:

„A káptalan vissi szőlőhegy rendszabályai.

Kápt. Viss község közbirtokossága a nagyméltóságu m. k. belügyminisztériumnak 36,462 sz. magas rendeletére másodízben értesíté a szőlőhegyi külbirtokosságot arról, hogy a maga kebeléből minden község válasszon bizonyos számú bizalmas férfit, ki a községet november hó 8-án 1879. Kápt. Vissen képviselje és annak óhaját a régi hegyrendszabály minden pontjánál nyilvánítsa.

Káptalan Viss felszólítására a kitűzött napon csakugyan megjelentek és pedig:

Locsmánd község részéről	9-en
Zsira község részéről	14-en
Salamonfa község részéről	2-en
Nemes Viss község részéről	3-an
Gyüleviz község részéről	1-en

kik következőkben állapotok meg a káptalan vissi hegybirtokosokkal s községi elöljárósággal egyetemben:

1. § A hegy védszentje Szt. László király, melynek ünnepe junius 27-ére esik; ezen napon a hegyben dolgozni 1 fr o. é. bírság alatt tiltatik.

752. § Szt. György napjától fogva, vagyis jobban mondva a tavaszi munka kezdetével, midőn világosul és

sötétül munkájukat kezdenek egész Szt. Lőrincz napig, Szt. Lőrincz naptól egész szüret végéig ellenben napkölte előtt és után mindenféle dolog tilos. Éjjel télen, nyáron mindenki előtt zárva marad a hegy.

3. § Ünnepek és vasárnapokon délelőtt, egész délután pedig 2 óráig a hegyben megjelenni 50 kr. büntetés alatt tilos, ha pedig valakinek sürgős oknál fogva ezen idő alatt volna a hegyben dolga, köteles előbb magát a hegyemesternél jelenteni, s ez sürgős dolgát okadatolni. Az érdekelt tudakolónak köteles ő a hegyemester engedélyt megmutatni.

4. § A hegybirtokosság évenként egyszer Szt. György nap előtt, a hegyemester elnöksége alatt egy közgyűlést tart a hol a többi elintézendő dolog után ezen rendszabályok felolvasatnak.

5. § A közgyűlésen tartozik mindenki magát illedelmesen viselni, a személyeskedő vagy káronkódó kiutasítatik a közgyűlésből.

6. § Az ezen rendszabályok ellen vétő aláveti magát a helyi bíróság ítéletének, még pedig azon helyi bíróságnak, ahol a bűntevő illetékes.

7. § Ha valaki a hegyben erőszakoskodik, a hegyi felügyelőséget, vagy annak közegeit szóval vagy tettel megsérti, fenyegeti, az, az illetékes bírósága ítélete alá tartozik magát vetni.

8. § Gyümölcs vagy szőlőtolvaj, ha rajt éretik, vagy rábizonyosodik, s ha a nappal cselekedte 6 fr, ha éjjel 12 fr-ra o. é. büntetettik; kivétetik (a hat évet túl nem haladt gyermek, vagy az áldott állapotban levő asszony, ha ezzel csak kivánságát, vagy szomját kívánta csillapítani, s a gyümölcsért a fára nem mászott, vagy a szőlőtők közé nem ment szőlőt szedni). Szándékos esetben a tulajdonos kárát is megtéríteni tartozik.

9. § A ki a szőlők közt fekvő földjén akar marhát legeltetni, köteles azt mindég kötélben vagy lánczban tartani, de csak azon esetre engedtetik meg, ha marhájával ott dolgozott, különben kihajtani nem szabad, ellenkező esetben nappal 3 fr; éjjel 6 fr, a hegyeseknek fizetendő pénzbírságra büntetendő, ha pedig a szőlőben vagy gyümölcsösben kárt okoz az illető károsultnak kárát is megtéríti.

10. § A hegyet kerítő gyepűt, az illető szőlőbirtokos, kinek a gyepű birtokára dül, tartozik Szt. György napra jókarba állítani. A hegyemester Szt. György nap után a hegyi bizottsággal kimegy megvizsgálni a hegyet ekkori napidíjuk fejeként lesz 1 fr, mely összeget, ha a büntetésekből fedezhető nem lehetne, úgy egészítetik ki, hogy a hiány egyes birtokosokra, □öles birtok szerint lesz kivetve, és ez a szőlőpásztorok fizetésével vettetik ki; ha a büntetésekből többlet mutatkozik, az fordítatik a Szt. László kápolna és a szőlőpásztorok kunyhója kijavítására. A ki a gyepűt jókarba állítani elhanyagolja, az 50-kra büntetendő. A rés csinálót ugyan ezen büntetés érendi.

11. §. A hegyemester vagy személyesen, vagy közegei által időnkint megvizsgálja a szőlőhegy gyepűit és ha valami rongálást talál ott, vagy észre veszi, hogy birtoknagytítás céljából a gyepű tilos módon kilebb tolatott, a helybeli bírósággal egyetemben a helyszínére megy az ügy tüzetes megvizsgálására és bűnösség esetén illetékes bíróságunknál jelentik fel a dolgot.

12. § Minden kárról a mi a hegyben történik a szőlőpásztorok felelősek.

13. § A hegyben mindenkinek tilos a gyalog járkálás, kivéve a birtokost. (A közlekedés kocsis útja gyanánt az fogadtatik el, mely Szt. László kápolnája mellett vezet el.)

14. § A szőlők hamis kilebb tolása vagy birtokának bármi módtoni nagyobbítása, a dülő utak elszántása

vagy elkapálása, egyszóval bármi módon elkövetett birtok csonkítás felett az illetékes bíróság ítél.

15. § Az új hegybirtokos, a birtokvásárlást a hegymesternél tartozik, a hegykönyvébe leendő beiratás végett bejelenteni, ezen beiratáskor tartozik a hegymesternek 50 kránt fizetni, ha ezen bejelentést 8 nap alatt tenni elmulasztja, akkor 1 frtot tartozik fizetni.

76 16. § A közös gyümölcsfáról a gyümölcs mind a két szomszéd jelenlétében szedhető le, a ki ezen szabály ellen vét és szomszédjának kárt okoz, a kárt okozó az illetékes bíróságnál jelentendő fel.

17. § Mind a szőlő, – mind a földbirtokosok, csak egy terebélyes fát ültethetnek; megtűrven azonban a nem terebélyes fák ültethetését. Ezek a bortermelésnek kárára levén, köteles a tulajdonos azokat kétszeri megintésre szőlőjéből eltávolítani, a harmadik megintés után 8-ad napra pedig kötelessége, a hegység előjáróinak azt a tulajdonos költségén kivágni.

18. § A hegymester és szőlőpásztoroknak kötelességük az egész hegy felett örködni, az abban történt szabály ellenességet a hegység előjáróságának 10 fr büntetés terhe alatt bejelenteni. Ha valakit a hegyben a szőlőpásztor kártevésen ér, a bünösre kiszabott büntetés fele őt illeti.

19. § A hegyfelügyelőség áll a hegymesterből, jegyzőből és 7 bizottmányi tagból, a mennyiben minden községnek megadatik a jog, hogy saját érdekei előmozdítására képviselőket választhasson a maga kebeléből és pedig:

Káptalan Viss	2 bizottmányi tagot,
Zsira	2 bizottmányi tagot,
Locsmánd	2 bizottmányi tagot.

Nemes Viss, Salamonfa, Gyülevizzel együtt úgy választják képviselőjüket, hogy Nemes Viss két esztendőn át ad egy-egy tagot, a harmadik évben e jog Salamonfára száll; ami ugyan azon sorban minden évben ismétlődik.

20. § A hegymestert mindekor választja a Kápt. Vissben lakó szőlőhegyi birtokosság és pedig egy évre újév táján. A hegyfelügyelőségnek jegyzője mindenkor legyen Kápt. Viss község jegyzője. A bizottsági tagokat az illető községek választják saját kebelükből egy esztendőre. A hegymester a gyüléseken elnököl, ő hívja össze évenként a közgyülésre a közbirtokosságot, ő képviseli a nagybirtokosságot minden törvényes esetekben, minden panasz ő elé lesz terjesztve, s ő gondoskodik a bajok orvoslásáról az ő tanácsával egyetemben. A jegyző vezeti a jegyzőkönyvet, végzi az ez ügybéli irományokat.

A bizottsági tagok teendői:

a) A szőlőpásztorok felett éjjelnek idején, vagy ünnepi zárt idő alatt is örködnek.

b) A bepanaszolt fél kívánatára kötelesek egybegyülni és együtösen megítélni az esetet, tüzetesen megvizsgálva, betudhatóe a kár vagy sem, s ha igen, büntetés végett áttesz-e az illetékes bírósághoz; fáradságukért a bünöstől méltányos fizetési összeget ítélthet meg az illetőség bírósága által. Ha bizottmányi gyülés nem kéretik határozottan az érdekelt fél részéről, akkor a hegymester a két helybeli bizottsági taggal vizsgálja meg az ügyet s az illetékes bíróság elé terjeszti be.

21. § A szőlőpásztorokat a hegymester elnöklete alatt a bizottsági gyülés választja egy évre, mindenkor

ujév táján, midőn a kápt. vissi szőlőbirtokosok a hegymestert választják. A két szőlőpásztor közül egyik mindég kápt. vissi, a másik felváltva Locsmánd és Zsirából; fizetésök □ölek után lesz kivetve, – (mibe valamennyi képviselő beleegyezett kivéve 5 kápt. vissi).

22. § A hegymester, a szőlőpásztorok és a bizottsági tagok eskü formája, mint a járás szolgabíróság előtt tartoznak letenni, a következő: Én N. N. esküszöm az élő Istenre, a bold. szüz Máriára és Isten minden szenteire, hogy azon hivatalt, szolgálatot, melyet a közbirtokosság rám ruházott a legjobb lelkiismerettel töltendem be, nem tekintek sem atyafiságra, sem barátságra, még saját családom tagjaira sem, hanem amint valami szabály ellenes vétséget észleledek, azt azonnal a hegy elöljáróságának megbüntetés végett bejelentem; továbbá: fenneb elmondott szt. nevekre fogadom, hogy a vigyázásimra és őrizetemre bizott terményeket magam sem idegenitem el, senkinek abból sem barátságból, sem haszonért semmit nem adok és nem adatok. Isten engem úgy segítjen!

23. § A szüret napját a bizottsági gyűlés határozza meg; senkinek sem szabad – kivéve a kápt. vissi plébános urat, ki 2 nappal előbb kezdheti meg a szüretet – tehát ezen nap és hirdetés előtt a szüretet megkezdeni.

7724. § Szőlőpásztorok fizetése szüret után első vasárnapon fog szedetni.

25. § A hegyut melletti gyepen szabad szántás alkalmával szekér és ekével fordulni minden büntetés nélkül, kikötetvén azonban hogy senki, akár könnyelműség, akár rossz szándék által a gyepet fel ne sértse. – A kápt. vissi és locsmándi szőlőhegy közti határuton termő fű a szőlőpásztoroké, a szőlődülő utain termett fű kápt. vissi községé.

Ezen rendszabály felolvastatott, a jelenlevő bizalmi férfiak által elfogadott és saját kezük aláírásával megerősített és hitelesített.

Kelt Káptalan Vissen 1879es évi November hó 8án

Káptalan Viss részéről: Widder Cyprián (plébános), Németh József Hegymester, Eredics József, Pákáz Finta József, Kovács János, Módli Antal, Horváth István, Luif János.

Zsiraiak: Czunf Mihály, Czethoffer János, Luif József, Kövér Ferenc, Módli Mihály, Hanis Lőrincz, Módly János, Latzkovics Ferenc, Ragasits János, Szabó János.

Locsmánd részéről: Huber József, Tobiás Böhm, Johan Szeidl, Jány János, Pfeiffer János, Reidl István, Samuel Toth, Johan Pfeiffer, Böhm Károly.

Nemes vissiek: öreg Kiss János, Vertetics István, Kövér József. Salamonfaiak: Ragasits Antal, Mileder József.”

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Hiller István: Beszámoló a TIT Sopron Városi Szervezetének 1973. évi munkájáról

Hiller István: Beszámoló a TIT Sopron Városi Szervezetének 1973. évi munkájáról

1. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Sopron Városi Szervezete¹⁽¹⁵⁵⁾ a tudományos ismeretek helyes kiválasztásával és arányaival, a fizikai dolgozók, az ifjúság és a nők körében folytatott tudományos ismeretterjesztés megkülönböztetett fejlesztésével és nem utolsósorban a párt politikája tudományos alapjának sokoldalú megvilágításával foglalt állást a napirenden lévő politikai, ideológiai kérdésekben.

Ebben a munkában a soproni szervezet szép eredményeket ért el. Ezt mutatja azoknak az előadásoknak a számszerű növekedése is, melyek éppen témájuknál fogva a kívánt tudományos, egyúttal ismeretterjesztő szellemet tükrözik. Sikeresnek mondhatók azok az erőfeszítések is, amelyek arra irányultak, hogy a kispolgári eszméáramlatok, a közélet fel-felbukkanó negatív jelenségeit leküzdjük. Bár a szervezet magáévá tette azt a feladatot, hogy elsősorban az ipari munkásság körében kell tevékenységét szélesítenie, munkáját megjavítania, ezt a törekvését nem mindig koronázta siker. A szervezet ebben az évben először és minden bizonnyal a megyében is egyedülállóan, a Városi Pártbizottsággal együttműködve, a város valamennyi MSZMP-titkára előtt ismertette a TIT feladatait, célját, eredményeit, helyét és szerepét városunk életében, valamint gondjait, nehézségeit is.

Eredményes volt a soproni szervezetnek az a törekvése, hogy növeli munkáját az ifjúság és a nők körében. Az ifjúságnak szóló ismeretterjesztő előadásokban jól domborodtak ki a káros nézetek leküzdésére választott témák (a mindennapok forradalmisága, a szocialista építés eredményei, a szocialista hazafiság és nemzetköziség, a honvédelem fontossága). Nagy mértékben növekedtek a nőknek szóló előadások.

2. A gazdasági feladatokat segítő munkában a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat abból indul ki, hogy gazdasági életünk gyors fejlődése, a termelékenység növelésére tett valamennyi erőfeszítés a korábbinál műveltebb, a szükségszerű változásokat jól érintő és azokat támogató dolgozókat kíván.

⁷⁸Sikerült olyan előadássorozatokot és egyes előadásokat szervezni, amelyekből a hallgatóság közvetlenül is profitálhatott, jobban megértett egyes intézkedéseket, amelyeknek végrehajtásában nap mint nap tevételesen, munkabeosztásuknál fogva részt vesz. Ezek a közgazdasági-jogi, gazdaságpolitikai jellegű előadások népszerűvé váltak, egyre több szerződő üzem kért ilyen előadásokat.

3. Szervezetünk a szocialista demokrácia és az államélet továbbfejlesztéséből adódó ismeretterjesztő tevékenységét pl. a Városi Tanács VB-vel közösen, az államigazgatási apparátus számára szervezett továbbképző tanfolyam keretében látta el. A szocialista hazafiságra és nemzetköziségre nevelés munkájából a helyi szervezet kivette részét: nemzeti ünnepeinkhez kapcsolódóan számos előadás keretében, központi és soproni előadók tolmácsolásában rendezvények tartásával folyt ez a munka. A városi szervezet titkára, úgy is mint a Soproni Petőfi Emlékbizottság titkára, részt vett az írásos és szóbeli ismeretterjesztés

munkájában, a szervezet számos esetben segítette az üzemek, intézmények rendezvényeit, ünnepségeit. Jó munka folyt az újjá alakított Hadtudományi Munkacsoportban, melynek tagjai keresett előadói a soproni üzemeknek. Az elmúlt évben több szovjet tudóst, közéleti szakembert fogadtunk klubunkban, ismertettük munkánkat, eredményeinket, gondjainkat. Ugyanakkor a szovjet előadók, vendégek saját tapasztalataikkal, a szovjet tudomány eredményeivel gazdagítottak bennünket. Egy alkalommal a fertődi szovjet egység parancsnokait fogadhattuk és ismertethettük meg a soproni szervezet munkáját. Számos vendégelőadót fogadtunk a baráti testvéri országokból is.

4. Csaknem minden üzemmel kötött szerződésben szerepelt a szabadidő hasznos eltöltésének témája. Ennek tartalmi részénél többet kell adnunk, több ötletet, több lehetőséget kell megvilágítani, amely ötletekkel nemcsak a szabadidő eltöltésének módozataira kell felhívni a figyelmet, hanem össze kell kötnünk ezeket más ismeretterjesztési feladatainkkal (helyismeret, honismeret, turizmus, földrajzi ismeretek, kulturális lehetőségek kihasználása stb.). Keveset foglalkozott a szervezet a fogyasztás kérdéseivel kapcsolatos ismeretek terjesztésével, ugyancsak akad még tennivaló az életszínvonalpolitikai kérdések bővebb kifejtésénél, ár- és bérrendszerünket ismertető előadásainknál. Ezek számát a jövőben feltétlenül növelni kell. A soproniak egészséges lokálpatriotizmusa közismert. Ebből fakad az is, hogy szívesen hallgatnak olyan előadásokat, amelyek városunkkal, Sopron urbanizációs kérdéseivel foglalkoznak. Túlzás nélkül lehet állítani, hogy ebben a témakörben a soproni szervezet országos viszonylatban is szép eredményeket ért el. Gondoljunk csak az évtizedes hagyományokkal rendelkező „szerdai előadásokra” vagy azokra a rendkívül hasznos előadásokra, melyeket a TIT szervezésében a Sopronban tartózkodó üdülők mindegyike meghallgathat.

A környezetszennyeződés, természetvédelem, környezetvédelem kérdésében Sopron országosan is rangos előadásokkal tett ki magát. Ebbe a TIT is szerepének megfelelően kapcsolódott be (lásd Nyári Egyetem). A népesedési politikánkkal kapcsolatos kérdések tárgyalásának a TIT soproni szervezete már akkor bőségesen helyet biztosított, amikor még országosan nem foglalkoztak vele annyit, mint napjainkban. Az Egészségügyi Akadémia keretében is helyett kapott ez a kérdés, tudományos megalapozottsággal.

Mindennapi ismeretterjesztő munkánkba a mellékletek ugyan jó tekintést adnak, mégis szólnunk kell a következőkről. A szervezet nagy erőfeszítéseket tett azért, hogy az ún. kísérleti komplex előadássorozatok Sopronban tért hódítsanak. Ennek kizárólagos célja az üzemi fizikai munkások között történő tudományos ismeretterjesztés fellendítése. Városi szervezetünk egész napos előadói konferenciára hívta meg Győrbe legaktívabb és az üzemekkel közvetlen kapcsolatban álló tagjait. Ezt követően Sopronban a Győrött megjelenni nem tudó és az ott megjelent tagjainknak tartottunk megbeszélést, ahol úgy döntöttünk, hogy minden tagunk felkeres egy üzemet és felkéri azok vezetőit, hogy biztosítsák ennek a szép és nemes törekvésnek megvalósítását. Igen szép eredményt értünk el, 88 előadást sikerült szervezni.

Jelentős eredményeket ért el a városi szervezet az utánpótlás nevelésében, a felsőfokú intézmények hallgatóinak bevonásával. Ez év folyamán mintegy 20 egyetemistának, 79 illetve óvónőképzős hallgatónak tudtuk átnyújtani a szakoktatói tanfolyam elvégzését is igazoló TIT tagsági könyvet. Ezzel az ún. ifjúsági kezdeménnyel megynék az első, országosan Sopron bizonyára a második helyet foglalja el.

Az írásos ismeretterjesztés egyre inkább meghonosodó forma. A város helytörténeti folyóiratában, a Soproni Szemlében az utóbbi időszakban több, kimondottan a TIT életével kapcsolatos tanulmány, cikk jelent meg. Ezt a jövőben a szervezet rendszeressé igyekszik tenni.

Igyekezettünk a szocialista brigádok számára is előadásokat tartani, felajánlottuk ezt többnek is, saját

költségünkön. Sajnos az eredmény a várakozáson alul maradt.

Megállapítható – és ez az előadások megnőtt számával és tartalmi fejlődésével igazolható –, hogy a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Soproni Szervezete az elmúlt időszakban az országos átlagnál magasabb eredményeket ért el. Bizonyára ennek elismerése is, hogy a TIT Országos Központja 1973-ban két alkalommal tartott Sopronban országos rendezvényt. Januárban Sopronban ülésezett a TIT megyei titkárainak értekezlete, amely továbbképzéssel is párosult, októberben pedig Sopronban tartották a XVI. Országos Biológusnapokat.

A mindennapi munkával együtt járnak a mindennapi gondok is. Ugyanakkor, amikor az előadások száma állandóan nő – ez évben a TIT Sopron története során elérte a legmagasabb számot –, ezzel együtt hatványozottan nő a munka. A TIT Soproni Szervezete jelenleg 3 alkalmazottal rendelkezik (egy tiszteletdíjas titkár, egy 4 órás ügyintéző és egy nyugdíjas 4 órás gondnok). Ezzel az apparátussal a munkát növelni már nem lehet, sőt a jelenlegi munkát is csak úgy lehet ellátni, hogy munkaidőn kívül, egyszerűzetből és ügybuzgalomból – kimondottan társadalmi munkában – szívből történik a munkavégzés csaknem minden nap 1–2 óra időtartamban. (Vannak esetek, amikor 5–6 órában is!)

5. Rendezvényeink különböző szintűek. A legmagasabb színvonalat jelentik a Nyári Egyetemek, ahol jórészt szakemberek előtt hangzanak el a szakelőadások. A szabadegyetemek a művelt nagyközönség művelődési céljait szolgálják egyes témájú tájékoztatásaikkal.

Hallgatóink között van minden rendű, végzettségű és korú. Az értelmiség csakúgy, mint a munkásosztály. Az egyetemisták, óvónőképzősök, egészségügyi szakiskolások lelkes résztvevőink, néhány középiskola végző (III., IV. osztályos) tanulói szintén. Van viszont középiskola, amelyik számára nem létezik a TIT.

6. Szervezetünk közvetlenül a Városi Pártbizottság irányítása alatt végzi munkáját. A Városi Pártbizottság titkára elnökségünk tagja.

Kapcsolataink széleskörűek minden olyan intézménnyel is, amelyek kulturális kérdésekkel foglalkoznak. Elsősorban a MTESZ-szel tartunk fenn szoros érintkezést, egymás rendezvényeit látogatjuk, támogatjuk, egymás elnökségi értekezletein kölcsönösen részt veszünk. A MTESZ titkára elnökségünk tagja. Legutóbb október 11-én rendeztünk közösen könyvnapot és kiállítást a klubunkban. Ugyanúgy a Városi Tanács Művelődési Osztálya is több vezetőjével részt vesz munkánkban.

Előadóink egy része pedagógus, a Pedagógus Szakszervezet elnöke Pedagógiai Munkacsoportunk vezetője.

Évek óta előadásokat tartunk a középiskolás kollégiumokban, előzetesen megbeszélte témákról. 1973 óta két felsőfokú oktatási intézmény is fórumot ad előadóinknak (Óvónőképző, Egészségügyi Szakiskola.)

A KISZ-szervezetekkel is állandó a kapcsolatunk, ezidén a többnyire fiatalokból álló szocialista brigádoknak, általuk választott témákról sorozatban térítésmentes előadásokat tartottunk.

Orvos és gyógyszerész tagjaink közreműködésével Egészségügyi Akadémián tájékoztattuk a szakembereket és a nagyközönséget az időszerű egészségügyi kérdésekről.

7. *Nyári Egyetem.* A XVII. Nyári Egyetem 1973. július 8–22-ig 76 hallgatót fogadott. Közülük 23 Magyarországról, 21 Lengyelországból és 32 az NDK-ból érkezett. Nagyobb részük szakember, erdőmérnök és faipari mérnök volt. Sokan családotól jöttek, többen másodszor-harmadszor voltak nálunk;

16 előadást hallgattak meg. Ezeknek látogatottsága kb. 60–75%-os volt.

80 Az előadások témái a bioszférából, környezetvédelemből, az erdészet és faipar köréből voltak. Ezeket nemegyszer igen élénk érdeklődés és hosszabb megbeszélés követte.

Az előadások németül és magyarul hangzottak el, a lengyelek részére külön írásos fordítások is készültek. Általában mindig tolmácsoltunk németül és lengyelül. Ennek ellenére erősen éreztük a tolmács-berendezés hiányát.

A létszámmal is meg lehetünk elégedve, noha mintegy 30 fő (csehszlovákok, lengyelek, kelet-németek), akik idejében jelentkeztek, visszaigazolást is kaptak, az utolsó hónapban, közvetlen nyitás előtt lemondták részvételüket a csehszlovák határzár miatt. A nyugati államokból és a Szovjetunióból minden propagandánk ellenére sem érkeztek vendégek.

A hallgatók több alkalommal jártak a soproni erdőben, szakszerű vezetéssel, megtekintették az egyetem gyűjteményeit, a város műemlékeit, múzeumait, régi és új intézményeit.

Az előadások színvonalasak voltak, legnagyobb részét dia- és filmvetítés kísérte. Az előadók egyetemi tanárok, docensek Budapestről és Sopronból, továbbá egy miniszterhelyettes és a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese.

A hallgatók részt vettek a Soproni Ünnepi Hetek rendezvényein, részükre több alkalommal baráti összejöveteleket szerveztünk. Programunkban gyárlátogatások is szerepeltek, a hallgatókat megismertettük szocialista világunk gazdasági eredményeivel is.

A megnyitó ünnepségen adta át Kisházi Ödön, az Elnöki Tanács elnökhelyettese dr. Friedrich Károlynak az idegenforgalom terén Sopronban kifejtett működéséért a Szocialista kultúráért kormánykitüntetést és méltatta a kitüntetett tevékenységét.

A megnyitót dr. Cziráki József egy. tanár, az Erdészeti és Faipari Egyetem rektora tartotta. A következő előadások hangzottak el:

Dr. Madas András c. egy. tanár, miniszterhelyettes: Tendenciák a világ fagazdálkodásában.

Dr. Cziráki József egy. tanár: A magyarországi fahelyettesítő anyagok gyártása.

Dr. Balogh János akadémikus, egy. tanár: Talajzoológiai kutatások a világ körül.

Dr. Lányi György biológus: A természet megzavart egyensúlyáról.

Dr. Winkler Oszkár egy. tanár: Sopron, a műemlék város.

Dr. Hortobágyi Tibor, a biológiai tud. doktora, egy. tanár: Ayuutilis produkcióvizsgálatok.

Dr. Béldi Ferenc rektorhelyettes: Az erdészeti szakoktatás ökológiai szempontjai.

Dr. Csapody István mérnök: A Fertő tó és környékének flórája.

Dr. Pankotai Gábor egy. tanár, dékán: A finn fagazdaság.

Dr. Láng István a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese: Bioszférakutatás – környezetvédelem.

Dr. Simon Tibor, a biológiai tud. doktora, egy. tanár: Terresztrisz produkcióvizsgálatok.

Dr. Szemes Gábor, az MTADKI igazgatója: Magyarország szerepe a nemzetközi Duna-kutatásban.

Dr. Kubinszky Mihály egy. docens: Sopron rekreációs területei.

Dr. Csesznák Elemér egy. docens: Nyugat-Dunántúl erdőesztétikája.

Dr. Gerő László egy. tanár: Nyugat-dunántúli tájak, dunántúli várak.

Dr. Speer Norbert, az ERDÉRT vezérigazgatója: Az erdőgazdaság és a faipar új gazdasági struktúrája.

Kirándulások: Győr–Pannonhalma–Veszprém–Balatonfüred–Tihany–Zánka–Keszthely–Hévíz (2 napos); Ják–Szombathely–Kőszeg–Bük (1 napos).

8. Szabadegyetem. 1973-ban tizennyolcadszor rendeztük meg szabadegyetemünket. E rendezvényünk a legnépszerűbb. Úgyszólván telt ház előtt folynak (a Liszt Ferenc Művelődési Központban) az előadások, január végétől minden csütörtökön, 10 estén át. Tudományos életünk legkiválóbb soproni és budapesti képviselői ismertették tudományáguk legújabb eredményeit a 250–300 főnyi hallgatóság előtt. Előzetes tájékoztatás [81](#) után a hallgatók a 10 előadás meghallgatásának és megtekintésének jogát bérlettel biztosíthatták. Egyaránt voltak közöttük értelmiségiek, fizikai dolgozók, egyetemisták, középiskolák végző diákjai. Gyarak és intézmények egyformán érdeklődtek e sorozat iránt. Az előadásokat mindig színes dia- vagy filmvetítés kísérte, nemegyszer élénk megbeszélés követte, amelynek során még bővebben kívántak informálódni a hallottakról a hallgatók.

A sorozat vegyes tematikájú volt. A témakörök a műszaki tudományokból, biológiából, fizikából stb. adódtak, de gondoltunk időszerű irodalmi, történelmi, tudománypolitikai témákra is.

Az előadók kiválasztása és felkérése Országos Központunk útján történt. Az előadások:

Dr. Vonsik Gyula, a TIT országos főtitkára: A civilizáció és kultúra újszerű viszonya. A művelődés és képzés új útjai.

Dr. Kubinszky Mihály egyetemi docens: Spanyolország műemlékei.

Dr. Pais István egyetemi tanár: A mikroelem-kutatás legújabb eredményei.

Dr. Patay Pál, a Magyar Nemzeti Múzeum tud. főmunkatársa: Régészeti expedícióval az algériai Szaharában.

Dr. Abonyi Iván tudományos munkatárs: Az emberiség második tűzgyújtása.

Dr. Weber Antal egyetemi docens: Petőfi – ma.

Dr. Hortobágyi Tibor egyetemi tanár: Legkisebttől várhatunk legtöbbet.

Dr. Majer Antal egyetemi tanár: Az erdő a festészetben.

Dr. M. Kiss Pál főiskolai tanár, művészettörténész: A XIX. század művészete mint a modern művészetek nyitánya.

Rockenbauer Pál, a TV tudományos munkatársa: A Himalája déli lábainál: Nepál.

9. XVI. Országos Biológus Napok. A TIT Biológiai Választmánya 1973. szeptember 14., 15. és 16-án a soproni szervezet közreműködésével rendezte meg Sopronban a XVI. Országos Biológus Napokat.

Ökológiai ülészak (elnöke: dr. Káldy József tud. rektorh.):

Dr. Hortobágyi Tibor, a biológiai tud. doktora, tanszékvez. egy. tanár: A XVI. Országos Biológus Napok elé.

Dr. Balogh János Kossuth-díjas akadémikus, tanszékvez. egy. tanár: Az ökológiai szabályozó rendszerek és a környezetvédelem.

Dr. Gál János, a mezőgazd. (erdészeti) tud. doktora, tanszékvez. egy. tanár: Magyarország erdeinek ökoszisztémái, az erdők szerepe a környezetvédelemben.

Dr. Csapody István tud. kutató, erdőmérnök: A Fertő-táj kutatása és annak jelentősége.

Biokémiai-citológiai ülészak (elnöke: Dr. Törő Imre Kossuth-díjas akadémikus, ny. egy. tanár).

Dr. Gergely János, az orvostud. doktora: Az ellenanyagok és biológiai hatásuk.

Dr. Gáros György, a biológiai tud. doktora: A sejtmembránok biokémiai szerepe.

Dr. Raskó István tud. munkatárs: A sejtek fúziója és hibridizációja.

Antropológiai ülészak (elnöke: Dr. Salánki János, a biológiai tud. doktora, c. egy. tanár):

Dr. Nemeskéri János, a biológiai tud. kandidátusa: A népesedés antropológiai és humángenetikai vonatkozásai.

Dr. Eibel Ottó egy. adjunktus: Az ember testi fejlődésének tendenciái korunkban.

Dr. Kontra György főiskolai tanár, az OPI főig. h.: Az ismeretterjesztés hatékonyságának fokozása a tanulás pszichológiai feltételeinek tükrében.

Dr. Hortobágyi Tibor, a TIT Biológiai Választmányának elnöke: Berekeszti a 16. Országos Biológus Napokat.

10. Kiállítások:

Dr. Csapody István tud. kutató és Garád Róbert főmérnök: A Fertő-táj és élővilága.

Alexay Zoltán középisk. biológia tanár: A természet pillanatképei.

82 Művészeti program:

A Soproni Állami Zeneiskola tanárainak hangversenye: Zeneművekre ihlető természet.

Új biológiai filmek bemutató estje.

Kirándulások: Lajta–Kisalföldi–Fertőmelléki–Fertődi–Nagycenki túra. Szakmai vezető: dr. Csapody István tud. kutató.

Soproni városnézés. Vezetője: dr. Hiller István, a TIT Sopron Városi Szervezetének titkára.

11. Nyelviskola

1973-ban 13 tanulócsoporthunk indult a következő felosztásban:

német	3 kezdő-fokú,	2 haladó
angol	1 kezdő-fokú,	2 haladó
francia	1 kezdő-fokú,	1 haladó
olasz	1 kezdő-fokú,	1 haladó
orosz	– kezdő-fokú,	1 haladó

Hallgatóságunk meghaladja a 200 főt. Az órák látogatottsága egyes csoportokban, főképpen a haladóknál 90–95%-os, a kezdőknél – mint minden évben és minden alkalommal – nem kicsi a lemorzsolódás. A legnagyobb az érdeklődés a német iránt, csökkenő tendenciájú (sorrendben) az angol, francia, olasszal szemben. A 13 tanulócsoporthoz közül egy gyárba (Vasöntöde) kihelyezetten működik: 21 fővel, munkaidő befejezése után kezdődnek az óráik.

12. A *Kis Matematikusok Baráti Körének* 95 ált. iskolás hallgatója van.

A *Csillagászati Szakkör* 20–25 fővel működik a MÜM Szakmunkástanuló Intézetében.

13. A tudományos ismeretterjesztő előadások megtartására kötött szerződések alakulása 1973-ban:

Üzemekkel	34 szerződés	397 előadásra
A tanácsi támogatás terhére	9 szerződés	60 előadásra
Összesen	43 szerződés	457 előadásra

Ebből kísérleti komplex tematikára szerződést kötöttek:

Sörgyár	1 sorozatra (8 előadás)
AFIT	1 sorozatra
Pamutipari V.	1 sorozatra
Építőgépgyártó V.	2 sorozatra
Gázgyár	1 sorozatra
Richards Finomposztógyár	1 sorozatra
Ruhagyár	1 sorozatra
	8 sorozat

A szerződések az üzemeknél zömmel szocialista brigádok részére készültek.

14. *Egyéb rendezvények.*

Országos Titkári Értekezlet (I. 22–26).

Az NDK-ból az Uránia (ottani TIT) matematikai szakoszt. képviselőinek látogatása febr. 27-én. Dr. Peter

Ruben, a berlini Humboldt Egyetem tanára és Martin Walter a Meiningen-i Tanítóképző Int. tanára tapasztalatokat cserélt a helyi munkacsoport tagjaival. Téma: a matematikai ismeretek terjesztése az általános iskolákban városon és falun.

83 Arnold Jefimovics Mihnyevics, a minszki Nyelvtudományi Intézet tud. főmunkatársa, kandidátus márc. 23-án meglátogatja klubunkat – Témája: az előadásos propaganda tudományos kérdései.

A Magyar Nyelv Hete soproni előadását O. Nagy Gábor kandidátus („Szólásról szólásra”) ápr. 25-én tartotta.

Október: Múzeumi hónap (4 előadás).

November: Egészségügyi Akadémia rendezése (8 előadás).

Őszi könyvnap rendezése a MTESZ-szel együtt a TIT-klubban (X. 11.).

Dusán Zachar a zólyomi Erdészeti és Faipari Kutató Intézet igazgatója egynapos látogatást tett Városi Szervezetünknel.

15. A Soproni Városi Szervezet munkacsoportjai

Irodalmi, nyelvi, pedagógiai, művészeti Munkacsoport	28 fő
Hadtudományi Munkacsoport	6 fő
Biológiai, földrajzi, matematikai, fizikai, kémiai Munkacsoport	27 fő
Egészségügyi Munkacsoport	17 fő
Történelem, közgazdasági Munkacsoport	14 fő
Nemzetközi, jogi, filozófiai Munkacsoport	12 fő
Műszaki Munkacsoport	15 fő
	<hr/>
	119 fő
Pártoló tagjaink (akik előadásokat nem vállalnak)	39 fő
Egyetemista tagjaink	20 fő
Tagjaink összlétszáma	<hr/>
	178 fő ⁽¹⁵⁶⁾

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó: A Csatkai-díj alapítása és első odaítélése

Domonkos Ottó: A Csatkai-díj alapítása és első odaítélése

Csatkai Endre hirtelen halála 1970. március 12-én megdöbbenetete és váratlanul érte barátait, tisztelőit, ő azonban nem volt készületlen. Hirtelen halált remélt a sorstól és ezért már hosszú évekkel korábban végrendekezett. Néhány könyv és festmény kivételével, melyeket tanítványaira hagyott, minden könyvét, értékét, autográf-gyűjteményét felesége örökölte, aki az 1940-es évek üldöztetései során vált társává, segítőjévé.

Végrendeletében kimondja Csatkai Endre, hogy felesége értékesítse könyvtárát és autográf-gyűjteményét,

hogy semmiben ne legyen hiánya. A könyvtár művészettörténeti jellegű, amiből a barokk kort tárgyaló, főleg osztrák művek, kiemelkedően jól vannak képviselve. Az irodalomtörténeti, képző- és zeneművészeti, történeti szempontból is értékes autográf-gyűjtemény 720 darabból áll. Mindezek szétszóródását sem kegyeletből, sem szakmai szempontból nem látta kívánatosnak özv. Csatkai Endréné.

A két gyűjteményt Sopron Város Tanácsa és Győr-Sopron Megye Tanácsa közösen vásárolta meg a soproni múzeum részére, ahol ezek együttartása, kezelése biztosított és a kutatás számára is rendelkezésre áll. Az ügyek adminisztratív intézése alatt már egy alapítvány gondolata foglalkoztatta az özvegyet. 1971 nyarán kezdett tájékozódás után született meg az alapítványt felajánló levél Sopron Város Tanácsához. A jogi formulák megkeresése és alkalmazása kicsit idegen nyelvezetűvé tette 84a két fél közötti szerződést. A Polgári törvénykönyv ugyanis az „alapítvány” kifejezést a „közérdekű célra történő kötelezettség vállalás” formulára „egyszerűsítette”. – A szerződés-tervezetet a tanácsülés 1972. június 20-án jóváhagyta: „...szerződés szervezetet megtárgyalta, azt elfogadta és méltónak találta dr. Csatkai Endre munkásságának tovább-vitelét a szerződésben lerögzített pontok alapján. Városunk ezen szerződéssel emléket állít az elhunyt tudósnak.”

„Közérdekű célra történő kötelezettség vállalási szerződés, létrejött egyrésztől özv. dr. Csatkai Endréné soproni (Előkapu 11. sz.) lakos, mint kötelezett, – másrésztől Sopron Városi Tanács, (képviseli dr. Erdély Sándor tanácselnök) mint kezelő szerv között az alul kitett helyen és napon a következő feltételek mellett:

1. Kötelezett 1971. december havában kelt és Sopron Város Tanácsának írt levelében bejelentette, hogy 1970. évben elhunyt férje, dr. Csatkai Endre életműve és emléke, valamint Sopron város iránti szeretete arra indította, hogy alapítványt létesítsen 50 000 Ft összeggel és annak kezelését Sopron Városi Tanácsra bízza.

Szerződő felek leszögezik, hogy a Ptk. 597. §-a szerint az alapítványrendeletet közérdekű célra való kötelezettség vállalásnak kell tekinteni.

2. Kötelezett ezennel átad 50 000 Ft, azaz ötvenezerforint összeget Soproni Városi Tanács kezelésébe a jelen szerződésben meghatározott közérdekű célra ingyenesen. A kezelő szerv ezen összeget ezennel átveszi kezelésre és kötelezi magát arra, hogy az átvett összeget jelen szerződésben meghatározott célra fordítja, ugyancsak jelen szerződésben meghatározott feltételek szerint.

3. A kötelezettség vállalás célja: évente egy alkalommal jutalmazni olyan, a 35. évét még be nem töltött kutatót, aki Sopron város történetének feldolgozásában jelentőset alkotott tudományos munkássága során. E kutatások kiterjedhetnek a város társadalmának, építészetének, általános művelődéstörténetének, környéke flórájának és faunájának feldolgozására egyaránt. Az eredmények közzlése a Soproni Szemlén kívül természetesen más tudományos folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben és önálló művekben is történhet.

4. Az évente kiadásra kerülő díj összege: 5 000 Ft. Ezt az összeget az átadott 50 000 Ft alaptőke kamataiból és a tőke folyamatos apasztásából kell fedezni.

5. A közérdekű célú kötelezettség elnevezése: Csatkai közérdekű célú kötelezettség vállalás” – és ezen név feltüntetésével történhet a jutalmazás. – Kezelő szerve: Sopron Városi Tanács.

6. A díj odaítélése: öt tagú bizottságra kell bízni a döntést. Ez álljon a Sopron Városi Tanács elnökéből, a múzeum igazgatójából, a levéltár igazgatójából, a Soproni Szemle szerkesztőjéből, valamint a Városi

Tanács által még kijelölt személyből. A díjra érdemes személy kiválasztása után készített jegyzőkönyv egy példánya a Városi Tanács, egy-egy példánya pedig a múzeum, illetve levéltári irattárában kerüljön megőrzésre. A díj odaítéléséről jelenjen meg közlemény a Soproni Szemlében.

A díj ilyen formában történő odaítélését a Városi Tanács fogadja el és mint kezelő szerv gondoskodik a díj kifizetéséről.

A díjat fiatal kutató külföldi tanulmányútjának támogatására is kiadhatja a Városi Tanács a fentiek szerint történő kiválasztási és döntési elvek alapján. Ebben az esetben a díjazott a tanulmányút befejezése után részletes jelentést tartozik készíteni három példányban a végzett munkájáról, annak eredményéről. A jelentés példányai a fenti helyeken a jegyzőkönyvekkel együtt őrzendők meg.

7. Az évente kiadásra kerülő díjat egy személy csak egy alkalommal kaphatja. A díj átadásának időpontja: a felszabadulási évforduló, és az ünnepélyes átadásra a felszabadulási évfordulóhoz legközelebb eső tanácsülésen kerüljön sor.

8. A kötelezettség vállalás teljesítésére átadott összeget kezelő szerv elkülönítve köteles kezelni, OTP-nél betétként, és az összeg más célra fel nem használható, semmiféle hitelügyletbe be nem vonható.

859. Szerződő felek a Ptk. 200. § (1) bekezdése alapján egyező akarattal megállapodnak abban, hogy a kötelezettség nem szűnik meg kötelezett halálával, hanem ebben a nem várt esetben a kezelő szerv kezelésében még fel nem használt összeg Sopron Városi Tanács tulajdonába megy át ajándék címén, azzal a feltétellel, hogy azt csak jelen szerződésben meghatározott célra használhatja fel.

10. Jelen szerződés érvényességéhez a célja szerint illetékes állami felügyelő szerv jóváhagyása szükséges.

Jelen szerződést szerződő felek felolvasás után tanúk előtt aláírták.

Sopron, 1972. július 4.

Előttünk, tanúk előtt

Dani Miklós sk.

Kocsis József sk.

Özv. dr. Csatkai Endréné sk.

Sopron Városi Tanács képv.

PH. Dr. Erdély Sándor sk. tanácselnök

Tudomásom szerint a felszabadulás óta magánszemély részéről ez volt az első ilyen alapítvány az országban. Ezért is született meg a formula olyan nehezen. A megyei és országos lapok is hírt adtak e nemes gesztusról. Hasonló hírek a későbbiekben többször is megjelentek a lapokban.

A Csatkai-díj első odaítélésére 1973-ban került sor. A számításba vett fiatal kutatók a következők voltak: Dávid Ferenc, Galavics Géza, Környei Attila, Szita Szabolcs, Tomka Péter, Varga Imréné, Winkler Gábor. Valamennyiük munkásságáról bibliográfiát állítottunk össze, hogy a bizottság jobban áttekinthesse eredményeiket. Ennek figyelembe vételével egyhangúlag Környei Attilának ítélte a bizottság a díjat.

A Városi Tanács 1973. május 29-én tartott ülésén foglalkozott az üggyel. A tanácselnök írásos előterjesztésében olvashatjuk: „A bizottság megtárgyalta a számbajöhető és a határozat kiírásának megfelelő személyeket. Az 1972. évi Csatkai közérdekű célú kötelezettség vállalási díj elnyerésére a bizottság Környei Attilát, a Soproni Liszt Ferenc Múzeum munkatársát javasolja. – Környei Attila

munkásságáról szóló részletes jelentést mellékeljük. Szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy kutató munkássága, publikációs tevékenysége, a város munkásmozgalmának történetét feltáró tevékenysége s egész emberi magatartása érdemessé teszi az alapítvány elnyerésére. Ezek figyelembe vétele alapján javasoljuk a Tanácsnak a díj odaítélését.” Sopron város Tanácsa a javaslatot határozattá emelte. A díjat a tanácsülésen dr. Erdély Sándor tanácselnök adta át Környei Attilának.

Az alapítvány ismertetésével is serkenteni szeretnénk a fiatal kutatókat újabb eredmények felmutatására, szeretnénk, ha sok gondot okoznának a bizottságnak a döntés meghozatalában.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

MEGEMLÉKEZÉSEK

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Eper Tivadar: Brand Imre (1910–1973)

Eper Tivadar: Brand Imre (1910–1973)

1973. május 15-én hosszas betegség után elhunyt Brand Imre dr., a Sopron Városi Tanács Kórházának szemész főorvosa, a magyar Szemorvos Társaság tagja, a Soproni Szemle munkatársa. Brand Imre távozásával nagy veszteség érte Sopron szembetegeit, a Sopron Városi Kórházat, a magyar Szemorvos Társaságot, az egész magyar egészségügyet és a Soproni Szemlét.

86 Brand Imre 1910. január 21-én Órszálláson született tanító családból. Középiskolai tanulmányait mint ösztöndíjas tanuló Baján kezdte és Pécsen fejezte be. Kitűnő érettségi vizsga után a pécsi Orvostudományi Egyetem hallgatója lett, ahol 1934-ben nyert orvostudományi oklevelet. Diplomájának megszerzése után orvosi pályafutását a pécsi Szemklinikán kezdte gyakornokként, majd gyógyító munkája, tudományos érdeklődése és kiváló oktató, pedagógiai képességei elismeréseképpen tanársegédi, ill. adjunktusi kinevezést nyert. 1956 januárjában pályázat útján került a Sopron Városi Kórház Szemosztályának élére. Időközben 1941 júliusától 1944 májusáig – a pécsi Szemklinikán kötélkében maradván – Zomborban teljesített orvosi szolgálatot, ahol a városi kórház szemosztályát szervezte meg és vezette. Ugyanitt – a korszerű követelményeknek megfelelően – létrehozta a városi Trachoma Gondozó Intézetet. Kitűnő eredménnyel irányította Bács megyének ebben a részében a trachomaelenes küzdelmet. 1944 májusától novemberéig katonai szolgálatban a pécsi hadikórház szemosztályát vezette. A felszabadulás után a pécsi Szemklinikán kötélkében működő Svéd Vöröskereszt Kórházának szemosztályát vezeti a Szemklinikán teljes üzembe helyezéséig.

Brand Imre soproni főorvosi működésének hervadhatatlan érdeme, hogy a Sopron Városi Kórház szemosztályát korszerű színvonalra emelte, kitűnő műtői készségével a legnehezebb szemműtéteket is sikeresen végezte el. Operált betegei örök hálával gondolnak rá, egy falunyi azoknak a betegeknek száma, akik az ő áldásos működése nyomán nyerték vissza látásukat. A fény, a napfény, a művészetek, minden

szép szerelmese volt, s mindezeket másokkal, a beteg szemű, szenvedő embertársaival is láttatni igyekezett). Szerette a természetet, a levegőt, a virágokat, s mindezt másokkal, munkatársaival, betegeivel is igyekezett megkedveltetni.

A tudományos kutatómunka iránti érdeklődése korán jelentkezett. Mint fiatal tanársegéd a pécsi Szemklinika nagy számú műtéti, osztályos beteganyagán kezdte meg ez irányú munkásságát. A klinikai adottságai lehetővé tették számára a laboratóriumi kutatást és azt, hogy a kísérletes orvostudományt is művelje gyógyító tevékenysége mellett. A szemészet terén kifejtett ilyen tevékenysége kiemelkedő. Több mint félszáz közleménye jelent meg hazai és külföldi szaklapokban. A külföldi és hazai szakirodalom, szemészeti kézikönyvek idézik munkásságát, tudományos eredményeit. Különösen kiemelkedő eredményt ért el az abban az időben helyenként szinte népbetegségnek számító, fertőző szembetegség, a trachoma gyógyításában; a kórokozó, a trachoma-záradéktest kimutatására nemzetközileg elfogadott gyorsfestési eljárás kidolgozásával. A trachomás betegeknel végzett frakcionált vörösvértest-süllyedési vizsgálatok sedigrammjával új prognosztikai módszert adott a betegség gyógyulására vonatkozólag. A Népegészségügy hasábjain a trachoma szociológiai problémáival foglalkozik, s a mezőgazdasági és ipari dolgozók trachomás endemiás viszonyait kutatta. Jelentősek és közismertek a szemészeti szakirodalomban azok a kutatásai, melyek során állatkísérletben és nagy klinikai beteganyagban a Filatov-féle méhlepély-(placenta) kivonat biológiai hatását vizsgálta, megállapítva ennek vér- és szemnyomást befolyásoló hatását. Histochemiai vizsgálataival kimutatta a Kayse–Fleischer-féle cornea gyűrű lipoidhoz kötött réztartalmát. Új gyógyszert, a Labotropint szemészeti-pharmakológiai kísérletben határozott meg, tisztázva a szer biológiai reakcióját és támadáspontját. Ezzel a kísérletével táblázatba foglalta a pupilla-tágítók hatását, s ez a táblázat ma is értékes adaléka a szemészeti kézikönyveknek. Jelentős dolgozatainak az a csoportja, mely a hályogműtét technikájával, eredményeivel foglalkozik. A tetániás hályogos szem csarnokvizében elsőként határozta meg a Ca-tartalmát. A cataracta syndernatotica kóroktanában nem a bőr, hanem az endokrin elváltozást helyezi okozati előtérbe. A myotoniás hályog tanulmányozása során rámutat a szemnyomásváltozásaira. Ugyanezt a tünetet elsőként észlelte más neuroendokrin vonatkozású kórképből, pl. postenkephalitikus parkinsonizmusban. Ugyancsak elsőként írta le a daganat eltávolítását a könnytömlőből, jó funkciója megtartásával. Nagy glaukomás beteganyagban kimutatta az agyvérzés és az abszolút glaukoma közti szoros összefüggést, mint az agyi szem-keríngés károsodásának paralellizmusát. Soproni működése alatt főleg a szem vérkeringésének kóroktanával foglalkozott s az ophthalmodynamometriával kapcsolatos dolgozatai jelentek meg.

Jelentős eredményeket ért el mint újíto is: az általa konstruált szemészeti műszerek országosan elterjedtek és külföldi gyártók érdeklődését is felkeltették. Mint oktató, mint pedagógus a medikusok és a szemészeti ápolónók nemzedékeit vezette be a szemorvoslás tudományába. Az ápolónővérek ilyen irányú képzését és továbbképzését évtizedeken át nagy lelkesedéssel és hozzáértéssel szervezte, irányította. A pécsi Szemklinika, majd a Sopron Városi Kórház tudományos-referáló ülésein választékos, nívós hozzászólásai, kritikai megjegyzései élményszámba mentek. Szemészeti konzíliumai mindenkor nagy segítséget jelentettek más klinikai szakmáknak. Folyóiratunkban a szemészet helyi történetével foglalkozó cikkeket írt (SSz. 1965, 1966).

A fény, Brand Imre szembogarának fénye 1973. május 15-én örökre kialudt. A fényből, melynek egész életét szentelte – a sötétségbe távozott. Sírját hozzátartozói, barátai, kollégái, tisztelői – köztük számos egykori betege – állták körül. Brand Imrétől azzal vettünk végső búcsút, hogy emlékét kegyelettel, soha nem múló szeretettel megőrizzük.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre

Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre

Az adatgyűjtésben Kubinszky Mihály, Mastalir Ernőné, Mollay Károly és Papp István, az egyeztetés, osztályozás, válogatás és leírás munkáiban Mastalir Ernőné nyújtott nagy segítséget, amelyért ez úton is köszönetet mondok.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Általános művek

Általános művek

Ádám József: Gyermekszívek (riport a soproni Gyermek Szívszanatóriumról). Népszabadság XXXI, 1973. dec. 31.

Aumüller, Stephan: Bibliographie und Ikonographie. Vö. Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum. 9–92. p.

Cserhalmi Imre: Soproni útikalauz. Pontosabban: idei kiegészítések. Népszabadság, XXXI, 1973. szept. 12.

Domonkos Ottó: A Liszt Ferenc Múzeum 1972. évi munkája. SSz. XXVII, 1973, 265–269. p.

Domonkos Ottó: „Múzeumi Hónap” Sopronban (1963–1972). SSz. XXVII, 1973, 74–83. p.

Eredményesen gazdálkodik Sopron város tanácsa. Magyar Hírlap VI, 1973. szept. 13.

„Erdészhiatással tervezd a jövőt!” Az OEE szekszárdi közgyűlése. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 9. sz. 1–3. p.

Fahidy József: Útlevel és vámvizsgálat. Emelkedik a soproni határátkelő forgalma. Magyar Hírlap VI, 1973. szept. 13.

Faragó Sándor: A Rábaközi Múzeum alapítása és első 10 éve. SSz. XXVII, 1973, 219–237. p.

Gergely András–Tóth István: Fiatal régészek és történészek munkakonferenciája Sopronban (1973. szept. 6–9.). SSz. XXVII, 1973, 348–352. p.

- Gunda Mihály: 20 éves a MTESZ Sopron Városi Szervezete (1952–1972). SSz. XXVII, 1973, 362–367. p.
- Horváth Zoltán: A Győr–Sopron megyei 2. sz. Levéltár (Sopron) 1972. évi munkájáról. SSz. XXVII, 1973, 369–371. p.
- Huba László: Sopron, az üdülőváros. Magyar Nemzet XXIX, 1973. aug. 12.
- Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1972. évre. SSz. XXVII. 1973, 83–91. p.
- Károlyi Zsigmond–Mészáros Vince: Széchenyi Emlékmúzeum Nagycenken. Vízgazdálkodás 1973. 6. sz. 211–214. p.
- Kékesdi Gyula: Az öreg város és a fiatalok. Népszabadság XXXI, 1973. febr. 8.
- K(irály) P(ál): Tavasz az őszen: tanévnyitás az Egyetemen. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 11. sz. 3–4. p.
- Környei Attila: Antifasiszta mozgalmak a második világháború alatt. (A múzeum kiállítása a Liszt Ferenc Művelődési Központban). SSz. XXVII, 1973, 270–271. p.
- Kőszegi Frigyes: A szerencsés város. Képes Újság 1973. márc. 17.
- L(ányi) Gy(örgy): Minden eddiginél gazdagabb programmal rendezték meg az országos biológusnapok tizenhatodik konferenciáját. Búvár XXVIII (XVIII), 1973, 369–371. p.
- Lénárd Ferenc: Győr–Sopron megye pedagógiai kiadványairól. Pedagógiai Szemle 1973, 12. sz. 1165–1167. p.
- Lukáts János: A magyar irodalom története (A–B). Bibliográfia. Bp., 1973. Petőfi Irodalmi Múzeum, 82 p.
- Kálmán Lászlóné (Szerk.): A magyar munkásmozgalom történetének válogatott bibliográfiája. Bp., 1973, Kossuth Kiadó és az MSZMP Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének Könyvtára.
- 89 Mészáros Vince: Széchenyi emlékezete: Gondolatok a Széchenyi István Emlékmúzeumból. Tudomány és Mezőgazdaság XI, 1973, 85–90. p.
- Mollay Károly: A helytörténeti és honismereti folyóiratok szerkesztőinek szombathelyi konferenciája. SSz. XXVII, 1973, 265. p.
- Molnár Éva–Viniczai István–Windisch Aladárné: Az 1971. évi Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. I–II. Hadtörténelmi Közlemények XX, 1973, 603–616, és 784–797. p.
- A MTESZ Sopron Városi Szervezetének 1973. évi munkaterve. Sopron, 1973, Erdészeti és Faipari Egyetem Jegyzetsokszorosító Részlege, 116 p.
- Simányi Frigyes: Beszámoló a „Győr–Sopron megye épít” c. kiállításról. Városépítés 1973, 2. sz. 40–41. p.
- Szabó Sándor: Diákszeminárium. Soproni Egyetem 1972/73. 2. sz. 19–22. p.
- Sz. G.: Sopron. Város szélcsend nélkül. Magyar Ifjúság XVII, 1973. márc. 23. p. 17–18.

Tóth Gyula: Jubileumi aranyoklevelek. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 11. sz. 9. p.

Udvardi Gyöngyi: Országos biológusnapokra, Fertő-táj kiállításra készül Sopron. Kisalföld XXIX, 1973. szept. 13.

U(dvardi) Gy(öngyi): Svédországi konferencia. Kisalföld XXIX, 1973. szept. 14.

Viva la Musica. A soproni Állami Zeneiskola Tájékoztatója. 1972/73. 1. sz. 24 p.

Zimmermann, G.: Das Holz-Zentralblatt auf Ungarnreise (2): Die „Managerfabrik“ der ungarischen Forst- und Holzwirtschaft. Holz-Zentralblatt ICIX, 1973. aug. 31, 1571. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Társadalomtudományok

Társadalomtudományok

Auer, Gisela: Reste des Hexenglaubens. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 109–124. p.

Billédi Ferencné: Tájékoztató az AGROINFORM szakirodalom terjesztési versenyéről. Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója 1973, 2. sz. 35–37. p.

Cserhalmi Imre: Ünnepi hetek. A várospolitikai része. Népszabadság XXXI, 1973. jún. 5.

Földesi Béla: Deákélelmzés a XVII. századi magyarországi protestáns iskolákban. Századok CVII, 1973, 64–90. p.

Gárdonyi Béla: A pusztacsaládi példa. Könyvtáros 1973. 5. sz. 261–262. p.

Gero Terézia: Győr–Sopron megye településeinek kiskereskedelmi ellátottsága. Területi Statisztika XXIII, 1973, 20–30. p.

Graefe, Iris Barbara: Burgenländer in Peru. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973. 141–142. p.

Graefe, Barbara: Burgenländer in Südamerika. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 8–17. p.

Haranghy György: Tornászünnepély Sopronban (1867). SSz. XXVII, 1973, 257–259. p.

Kiss Imre: A kuriális nemesi Felső-Pásztori a XVI. századtól a XIX. század közepéig. SSz. 1973, 138–154., 204–219. p.

Kiss Imre: Pásztori a feudalizmus korában. SSz. 1973, 38–49. p.

Maksay Ferenc: Telekrend és népesedés a Sopron megyei Cirákon 1366–1856. Ethnographia LXXXIII, 1972 (1973), 507–514. p.

Mikó Sándor: Iván a XVIII. század végén. (Egy falu szociográfiája 1792–1796-ból). SSz. XXVII, 1973, 320–347. p.

–n –e: Az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsának újjászervezése. Könyvtáros 1973, 6. sz. 346–347. p.

Németh András: Nemzetközi diákszeminarium, Sopron 1972. Soproni Egyetem 1972/73, 1. sz. 9–12. p.

Palotás Zoltán–Horváth Mihály: Sopron város stabil és mobil népességkategóriái. SSz. XXVII, 1973, 238–244. p.

90Prickler, Herald: Der Güssinger und Schlaininger Steiermark-Handel in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 67–86. p.

Román András: Faluszerkezet, falukép. Városépítés 1973, 1. sz. 25–27. p.

Szájer József: A nevelés „társadalmisításának” alakulása Sopron város általános iskoláiban. Hogyan? 1973, 3–5. p.

Tóth István: Találkozó az erdőmérnökhallgatókkal. Erősödött a fiatalok ragaszkodása a szakmához. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 5. sz. 13. p.

Vörös Györgyné: Beszámoló a mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszeripari szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek könyvtárainak 1972. évi tevékenységéről. Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója 1973, 2. sz. 14–24. p.

Vörös Györgyné: Tájékoztató a mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási intézmények könyvtárainak helyzetéről. Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója 1973, 2. sz. 1–14. p.

Zimányi, Vera: Beiträge zur Untersuchung des Lebensniveaus von Westungarn im 17. Jahrhundert. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 1–3. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Természettudományok

Természettudományok

Batári Gyula: Egy magyarországi német nyelvű orvosi folyóirat. Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn (Pest, Sopron 1850–1360). Orvosi Hetilap CXIV, 1973, 1440–1444. p.

Batthyány–Strattmann, Ladislaus: Güssing und die Batthyány zur Zeit des Clusius. Vö.: Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum. 104–121. p.

Bencsik Lajos (összeáll.): Negyedszázad a mezőgazdaság élvonalában. A Soproni Dózsa Szövetkezet 25 éve. (Sopron), 1973, Győr–Sopron megye Tanácsa. 27 p.

Bencze Lajos (Szerk.): Nemzetközi vadászati tudományos konferencia előadásai. Sopron, 1973. Erdészeti és Faipari Egyetem Jegyzetsokszorosító Részlege.

Clusius ünnepség az akadémián. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 7. sz. 16–17. p.

Csapody István: Clusius magyar mecénása és munkatársai. Vasi Szemle XXVII, 1973, 407–415. p.

Csapody István–Juhász Miklós–Mollay Jánosné: Sopron-környéki erdők. A Tanulmányi Állami

Erdőgazdaság parkerdői. Sopron, 1972 (1973), S. Szolg. 77 p.

Endriss, G.: Vom Weinbau im Burgenland (Österreich) und besonders in Rust am Neusiedler See. Die Wein-Wissenschaft XXVIII, 1973, 160–165. p.

Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum. Burgenländische Forschungen, Sonderheft V. Eisenstadt, 1973, Burgenländisches Landesarchiv, 309 p.

Jérome Rene: Carolus Clusius emlékünnepeg. Az Erdő XXII, 1973, 337–340. p.

Juhász Miklós: A parkerdőről. Ciklámen, negyedéves üzemi híradó. Új sorozat I, 1973, 9–11. p.

K(irály) P(ál): Burgenlandi pillanatképek. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 12. sz. 8–9. p.

R. J.: Ember és bioszféra. Tantárgy: az alkotó természetvédelem. Magyar Nemzet XXIX, 1973. júl. 27.

Schmid, Hans: Die montangeologischen Voraussetzungen des ur- und frühgeschichtlichen Eisenhüttenwesens im Gebiet des mittleren Burgenlandes (Becken von Oberpullendorf). Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 97–109. p.

Traxler, Gottfried: Carolus Clusius und die Flora des Burgenlandes. Vö. Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum, 269–307. p.

Traxler, Gottfried: Die burgenländischen Pflanzenlandorte bei Carolus Clusius. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 49–59. p.

Víg István: Megelőzés a környezetvédelemben. Beszélgetés dr. Gál János egyetemi tanárral. Magyar Nemzet XXIX, 1973. nov. 27.

91 Weinland Burgenland, Qualitätszentrum im Osten Österreichs. Die Letzeburger Wörizer XI, 1973, 119–120. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Alkalmazott tudományok

Alkalmazott tudományok

Bognár Antal: Faházgyártás a Tanulmányi Állami Erdőgazdaságnál. Ciklámen, negyedéves üzemi híradó. Új sorozat I, 1973, 1–5. p.

Fábján Lajos: Az idegenforgalom és a gyógyfürdőügy kapcsolata Győr–Sopron megyében. Gyógyfürdőügy 1973, 2. sz. 38–44, p.

A Fertő-táj vízgazdálkodásfejlesztési terve. (Konceptióterv). Az Országos Vízügyi Hivatal elvi irányításával összeállította az Északdunántúli Vízügyi Igazgatóság és az OVH Vízkészletgazdálkodási Központja. (Bp.), 1973, Országos Vízügyi Hivatal. 46, 4 p.

Grafl, Anna: Bericht der meteorologischen Station Eisenstadt über das Wetter im Jahre 1971. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 41–43. p.

Grafl, Anna: Bericht der meteorologischen Station Eisenstadt über das Wetter im Jahre 1972. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 43–44. p.

Hiller István: Sopron: az AFIT korszerű gyártmányai. Újítók Lapja XXV, 1973, 12. sz. 5–6. p.

Kubinszky Mihályné: Sopron város közlekedése. Közlekedési Közlöny 1973, jan.

Nyugat-dunántúli Intéző Bizottság: Győr–Sopron, Vas és Zala megyék gyógyfürdő- és üdülésügyi helyzete. Sopron, 1973, Sokszorosítás. 24 + 8 + 7 + 8 p.

Várkúti János: Meteorológiai megfigyelések és észlelések Sopronban. SSz. XXVII, 1973, 57–67. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Művészet

Művészet

–a a–: Elektra–Oresztész. Euripidész a fertőrákosi barlangszínházban. Magyar Nemzet XXIX, 1973. júl. 19.

Arató Antal: Műemlékek az Ex libriseken és kisgrafikákon. (Kiállítás a jászberényi Városi-Járási Könyvtárban.) Műemlékvédelem XVII, 1973, 121–122. p.

Böhönyey, János: Neue Konstruktionen und Bauweisen in der Ungarischen Volksrepublik. Deutsche Architektur XXII, 1973. 598–611. p.

Dragonits Tamás: Történelmi városmagok rekonstrukciójának néhány kérdése. Műszaki Tervezés 1973, 10. sz. 30–34. p.

Farkas Imre: Nyolc év után. Életünk 1973, 6. sz. 549–552. p.

Fasang Árpád: Beszélő múlt. Jegyzetlapok Sopronból (1). Muzsika XVI, 1973, 36–37. p.

F. J.: Renner Kálmán érmei a budavári népfrentban. Magyar Nemzet XXIX, 1973. szept. 29.

Fülep Lajos (főszerk.): Magyarországi művészet története I–II. Szerk.: Dercsényi Dezső, Zádor Anna. V. átdolg. kiad. Bp. 1973, Corvina. 607 + 461 p.

Gábor László: Épületszerkezet III. 2. változatlan kiadás. Bp., 1973, Tankönyvkiadó, 258 p.

Hamar Imre: Szobrászrestaurátor. Kövek vállalója. Magyarország X, 1973. febr. 11. 26. p.

Heiter László: Három kisalföldi festő kiállítása Szombathelyen. Életünk 1973, 6. sz. 575–560. p.

Hoffmann Tamás: Megnyitó beszéd a Liszt Ferenc Múzeum „A vallásosság népies emlékei” című népművészeti kiállításhoz. SSz. XXVII, 1973, 179–182. p.

- Horváth László: Emlékezés Horváth József festőművész gyermek- és diákéveire. SSz. XXVII, 1973, 359–362. p.
- Kemény György: Műemlék épületek károsodásának alapozási és talajmechanikai problémái. Műszaki Tervezés 1973, 7. sz. 14–16. p.
- Kotsis Iván: Épületátalakítások. Magyar Építőipar 1973, 6–7. sz. 351–361. p.
- Kovács József László: Ismeretlen soproni operaelőadás színlapja 1811-ből. SSz. XXVII, 1973, 175–179. p.
- [92](#)Kubinszky, Mihály: Bauten in der Altstadt von Sopron, Ungarische Volksrepublik. Deutsche Architektur XXII, 1973, 685–689. p.
- Marót János: Interfórum 71–73. SSz. XXVII, 1973, 271–273. p.
- Perényi Imre: A magyar városok rekonstrukciója. Magyar Tudomány LXXX, Új folyam XVIII, 1973, 786–794. p.
- Perényi Imre: A magyar városok rekonstrukciója. Városépítés 1973, 3. sz. 27–33. p.
- Pomózi István: A soproni postapalota. Műemlékvédelem XVII, 1973, 41–44. p.
- Pugacsenkova, G.–Man'kovszkaja, L.: Pamjatniki arhitekturi i szovremennij gorod. Arhitektura SzSzSzR 1973, 7. sz. 57–60. p.
- Rauch: Nyolc kórusmű egy nemű karra a „Musicalisches Stammbüchlein”-ből. Közreadja Jancsovics Antal. Magyar szöveg: Kistétényi Melinda. Bp., 1973, Zeneműkiadó. 19 p.
- Sedlmayr Jánosné: Lakóház, Sopron, Hátsókapu utca – Lenin körút. Magyar Építőművészet 1973, 6. sz. 42–43. p.
- Sopron. Írták: Becht Rezső, Csapody István, Diebold Károly, Faller Jenő, Gimes Endre, Horváth Ferenc, Mollay Károly, Molnár József, Őrszigethy Frigyes, Szabó Jenő, Szombathy Viktor, Varga Lajos, Vendel Miklós. Winkler Oszkár. Bp., 1973³, Panoráma, 311 p.
- Steininger, Hermann: Bag- oder Schandsteine und verwandte Schandstrafgeräte im Burgenland. Burgenländische Heimatblätter XXXV. 1973, 134–140. p.
- Szarka Árpád: Horváth József képeinek új otthona. SSz. XXVII, 1973, 367–369.
- Szigeti, Kilián: Der Orgelbauer Johann Halper (1817–1888). Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 17–30. p.
- Tompos Ernő: Soproniak középkori pecsétei. SSz. XXVII, 1973, 289–306. p.
- Valkó Arisztid: Mourette építőművész az Eszterházyak szolgálatában. Művészettörténeti Értesítő XXII, 1973, 63–67. p.
- Winkler Gábor: Új gondolatok Sopron építészetében a 19. sz. derekán. Műemlékvédelem XVII, 1973, 164–170. p.

Winkler Oszkár: AFIT Autófelszerelési Vállalat, Sopron. Magyar Építőművészet 1973, 4. sz. 52–53. p.

Winkler Oszkár: Az elmúlt 26 esztendő soproni építészetéről. I–II. SSz. XXVII, 1973, 1–23. és 103–122. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Nyelvtudomány, irodalom

Nyelvtudomány, irodalom

Barb, Alphons A.: Carolus Clusius und die römische Inschriftenkunde. Vö. Festschrift anlässlich der 400jährigen Wiederkehr der wissenschaftlichen Tätigkeit von Carolus Clusius (Charles de l'Escluse) im pannonischen Raum, 93–103. p.

Fried István: A „Külföld” című soproni folyóirat szlavisztikai anyaga (1879). SSz. XXVII, 1973, 168–175. p.

Kónya Lajos: Soproni évek. Regény. Bp., 1973, Szépirodalmi Könyvkiadó, 397 p.

Kunszery Gyula: Ihász Dániel levelezése ifj. Caesar Gyulával (1875–1881). SSz. XXVII, 1973, 193–204. p.

Maros Dénes: Dr. Csatkai Endre hagyatéka. Népszabadság 1973. jan. 14.

Mollay, Karl: Zur Geschichte der Norm der deutschen Schriftsprache in Ungarn (16–17. Jahrhundert). Linguistische Studien, Reihe A (Arbeitsberichte) der Akademie der Wissenschaften der DDR. Berlin, 1973, 3. sz. 123–133. p.

Moor Elemér: A rábaközi Csorna helynév eredetének kérdéséhez. Magyar Nyelv LXIX, 1973, 351–352.

Posgay Ildikó: Rábacsanak személynevei. Bp., 1973, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 146 p.

Sarkady Sándor: Udvarnoki utca 2. Látogatóban Becht Rezsónél. Életünk 1973, 1. sz. 23–28. p.

Szabó Jenő: Bandi mint szerkesztő. Kisalföld XXX, 1973. márc. 11.

Szapudi András: A soproni Várkerület. Magyar Hírlap VI, 1973. ápr. 10.

93Szentimrei Jenő: Városok, emberek. Bukarest, 1973, Kriterion. 341 p.

Werfel, Franz: Cella. Bp., 1973, Gondolat, 249 p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Földrajz, történelem

Földrajz, történelem

Andrianov, V. N.: Magyar hazafiak a szovjet partizánok soraiban a második világháború idején.

- Hadtörténelmi Közlemények XX, 1973, 623–638. p.
- Becht Rezső: Líceumi diákélet a század elején. SSz. XXVII, 1973, 154–168. p.
- Berecz Dezső: Kortörténeti tanulságok százegynéhány éves apai intelmekből (Berecz József tanító levelei Sopronban tanuló fiához, Ábelhez 1860–1868). SSz. XXVII, 1973, 307–320. p.
- Bökönyi Sándor: A temető állatsontanyagának vizsgálata. Vö.: Török Gyula: Sopronkőhida IX. századi temetője, 117–129. p.
- Csepregi Horváth János: Soproni Társaskör Budapesten (1881–1888). SSz. XXVII, 1973, 70–74. p.
- Füves Ödön: Soproni görög diákok a görögök forradalmi társaságában (1796). SSz. XXVII, 1973, 264. p.
- Házi Jenő: István, az első soproni városbíró (1277). SSz. XXVII, 1973, 68–70. p.
- Hiller István: Adatok a vadászati felsőoktatás történetéből. Vö.: Bencze Lajos (Szerk.): Nemzetközi vadászati tudományos konferencia előadásai. 3. köt., 203–218. p.
- Hiller István: A magyar–szovjet tudományos kapcsolatokról a felszabadulás előtt. Soproni Egyetem 1972/73, 1. sz, 6–9. p.
- Hiller István (Szerk.): Tanácsválasztások '73 Sopron. Sopron, 1973, Sopron Város Tanácsa, 87 p.
- Hünner László: A Soproni Kereskedelmi Betegápoló Segélyező és Nyugdíjgyesület története 1806–1948. SSz. XXVII, 1973, 353–359. p.
- Katona Imre: A Tinódyak Csapodon. SSz. XXVII, 1973, 259–261. p.
- Kende János: A magyarországi Szociáldemokrata Párt nemzetiségi politikája 1903–1919. Bp., 1973, Akadémiai Kiadó. 113 p. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 68.)
- Király Ernő: Nyitott sír a Várhelyen. Magyar Ifjúság XVII, 1973. júl. 27. 36–37. p.
- Kiss Jenő: A mihályi Ipartársulat és Ipartestület történetéhez (1828–1948). SSz. XXVII, 1973, 261–262. p.
- Kristó Gyula–Makk Ferenc–Szegegy László: Szempontok és adatok a korai magyar határvédelem kérdéséhez. Hadtörténelmi Közlemények XX, 1973, 639–660. p.
- Környei Attila: Adatok az 1919. évi Sopron vármegyei osztályharcokhoz. I–II. SSz. XXVII, 1973, 24–38., és 123–138. p.
- Lagzi István: Adatok az 1939 őszén Magyarországra menekült lengyel katonák evakuációjának történetéhez (1939–1941). Hadtörténelmi Közlemények XX, 1973, 691–719. p.
- Lagzi István: Lengyel menekültek Sopron környékén a második világháború első éveiben. SSz. XXVII, 1973, 244–253. p.
- Lang, Michael: Mörbich am See. Eisenstadt, 1973, E. und G Horvath.
- Merényi László: Háborúellenes mozgalom a Kisalföldön hatvan évvel ezelőtt. Kisalföld XXX, 1973. ápri.

30.

Nagy László: Bethlen Gábor hírszerző és elhárító szolgálata. *Hadtörténelmi Közlemények* XX, 1973, 445–480. p.

Papp István: A soproni munkásmozgalom történetírásának időszerű feladatairól. *SSz.* XXVII, 1973, 49–53. p.

Pröhle Jenő: Vajda Péter soproni diáksága. *SSz.* XXVII, 1973, 263. p.

Pusztadaróci Mária: Adalék a soproni állami leánygimnázium 100 éves történetéhez. *SSz.* XXVII, 1973, 253–257. p.

Reingrabner, Gustav: Prolegomena zu einer Orstgeschichte von Grosspetersdorf. *Burgenländische Heimatblätter* XXXV, 1973, 31–41. p.

Szász István: Nagycenk újjászületése. *Magyar Nemzet* XXIX, 1973. aug. 14.

Szombathy Viktor (Szerk.): *Évezredek hétköznapjai*. Bp., 1973, Panoráma. 380 p.

⁹⁴Tilkovszky Loránd: A fegyveres SS magyarországi toborzóakciói. *Hadtörténelmi Közlemények* XX, 1973, 38–78, p.

Tilkovszky Loránd: A Volksbund utolsó éve és a magyar nemzetiségpolitika (1944. március 19–1945. április 4.). *Századok* CVII, 1973, 25–63. p.

Tobler, Henrik: Zur Geschichte des sogenannten Kersnarich'schen Edelhofes in Drassburg. *Burgenländische Heimatblätter* XXXV, 1973, 86–95. p.

Török Gyula: Sopronkőhida IX. századi temetője. Bp., 1973, Akadémiai Kiadó. 129 p.

Winkler Gábor: „Rendelet a beton- és vasrácsozatos betonszerkezetek alkalmazására”, Sopron, 1890. (A soproni beton- és vasbetonépítés kezdetei). *Magyar Építőipar* 1973, 10. sz. 569–570. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Könyvismertetések

Könyvismertetések

Bényei Miklós: Csömör Tibor: Honismereti bibliográfia 1. köt. (Előszó: Kovács Máté, Kiad. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Hazafias Népfront Országos Elnöksége Honismereti Bizottsága). Bp. 1972, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 955, (4) p. *Könyvtári Figyelő* 1973, 1. sz. 116–121. p.

Bitskey István: Egy soproni humanista író portréja. Kovács József László: Lackner Kristóf és kora (1571–1631). *Életünk* 1973, 5. sz. 475–476. p.

Császár László: Városépítés Magyarországon a felszabadulás után. *Városépítés* 1973, 4. sz. 39. p.

Csömör Tibor: Megjelent Magyarország honismereti bibliográfiája! *Honismereti Híradó* 1973, 1–2. sz.

82–84. p.

Csorba Csaba: Turisták könyvei. Könyvtáros XXIII, 1973, 490–494. p.

Erceg, Ivan: Breu, Josef: Die Kroatensiedlung im Burgenland und den anschliessenden Gebieten. Wien. 1970. Deuticke. Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie XXI, 1973, 121. p.

Fogarassy Miklós: A Fertő-táj bibliográfiája. Könyvtáros 1973, 11. sz. 693–694. p.

Fried István: Vajda Péter válogatott művei. Válogatta és sajtó alá rendezte Lukácsy Sándor. A bevezető tanulmány Fenyő István műve. Veszprém, 1972, 296 lap. SSz. XXVII, 190–191. p.

Gecsényi Lajos: Munkásének 1919–1945. Századok CVII, 1973, 164–165. p.

Hársfalvi Péter: A legújabb honismereti bibliográfia. Honismereti Híradó 1973, 1–2. sz. 85–86. p.

Hiller István: Lászlóffy Woldemár (szerk.): A Fertő-táj bibliográfiája. (Bibliographie des Neusiedlersee – Gebietes). Győr, 1972, Győr–Sopron megye Tanácsa, 294 lap. SSz. XXVII, 377–378. p.

Hornung, M.: Österreichischer Volkskundeatlas. Unter dem Patronat der österr. Akademie der Wissenschaften herausgegeben von der Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich. 4. Lfg. Richard Wolfram (Wissenschaftliche Leitung) und Egon Lendl – Ingrid Kretschmer (Kartographische Leitung) unter Mitarbeit von Edith Klenk. Wien 1971. In Kommission bei Verlag Hermann Böhlaus Nachf. Graz–Köln. Karten 55–74. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 143. p.

Horváth Zoltán: Kállay István: Szabad királyi városok gazdálkodása Mária Terézia korában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972, 200 lap. SSz. XXVII, 1973, 380–382. p.

Käfer István: Vyvíjalová, Mária: Juraj Palkovic 1769–1850. Bratislava 1968, SAV 409 (XXV) p. Magyar Könyvszemle 1973, 1. sz. 108–110. p.

Kende János: A magyarországi Szociáldemokrata Párt nemzetiségi politikája 1903–1919. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 68.) Akadémiai Kiadó, 1973, 113 l. Magyar Tudomány LXXX, Új folyam XVIII, 1973, 858. p.

Korompay György: Magyar építészet 1945–1970. Szerkesztette: Szendrői Jenő. Arnóth Lajos, Finta József, Merényi Ferenc és Nagy Elemér. Budapest, Corvina Kiadó 1972, 289 lap, közel 400 kép és rajz. Városépítés 1973, 1. sz. 39–40. p.

Kovács József László: Dobos Lajos: Magyar műemlékek. Életünk 1973, 6. sz. 566–567. p.

95 Kovács József László: Karl Semmelweis: Der Buchdruck auf dem Gebiete des Burgenlandes bis zu Beginn des 19. Jahrhunderts (1582–1823). Eisenstadt, 1972, 98 lap, 68 tábla (Burgenländische Forschungen Sonderheft IV). SSz. XXVII, 1973, 280–282. p.

Kovács József László: Stoll Béla–Varga Imre–V. Kovács Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972, 638 lap (A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1. Szerkesztik Vargha Kálmán és V. Windisch Éva). SSz. XXVII, 1973, 282–284. p.

Könyvszemle: Granasztói Pál: Ember és látvány városépítészetünkben. Akadémiai Kiadó, 1972, 271 l.

Magyar Tudomány 1973, 6. sz. 404. p.

Martos András: Történeti meteorológia és helytörténet. (Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701–1800-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970, 662 p.) SSz. XXVII, 1973, 54–57. p.

Mester Árpád: Perényi Imre: A város központja. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1970. Magyar Építőművészet 1973, 3. sz. 63. p.

Mollay Erzsébet: Posgay Ildikó: Rábacsanak személynevei. Budapest, 1973, 146 lap. (Eötvös Loránd Tudományegyetem: Nyelvtudományi Dolgozatok 12. sz.). SSz. XXVII, 1973, 378–380. p.

Mollay Károly: Gimes Endre: Nagycenk. Útikalauz. Győr–Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Győr, 1971, 95 lap; Kapuvár. Útikalauz. Győr–Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Győr, 1972, 76 lap; Sopron. Győr–Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Győr, 1972⁶, 119 lap. SSz. XXVII, 1973, 93–95. p.

Mollay Károly: Marót János: Fertőd. Győr–Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal Győr, 1972⁵, 106 lap. SSz. XXVII, 1973, 95. p.

Mollay Károly: Scheiber Sándor (szerk.): Magyar–zsidó Oklevéltár XIV. kötet. 1742–1769. Budapest, 1971, 571 lap. SSz. XXVII, 1973, 284–285. p.

Móra László: A múlt magyar tudósai. Főszerk.: Ortutay Gyula. (Második gyűjtemény. 6–10. köt.) Bp., 1971, Akadémiai Kiadó. Magyar Könyvszemle LXXXIX, 1973, 97–98. p.

Németh Marietta: Hajdú Mihály: Sopron környékének magyar becézőnevei (1700–1970). Budapest, 1972, 59 lap (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 128. szám). SSz. XXVII, 1973, 91–93. p.

Paul, Hans: Lang Michael: Mörbisch am See. Eisenstadt, E. und G. Horvath, 1973. Volk und Heimat 1973/74, 1. H. 22. p.

Pogány Irén: Kázmér Miklós–Végh József (szerk.): Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia Budapest 1969. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970, 403 lap (Nyelvtudományi Értekezések 70. sz.). SSz. XXVII, 1973, 278–280. p.

Szabó Jenő: Fekete Ferenc: „50 éves a soproni Pamutipar”. Győr–Sopron megyei Nyomdavállalat, 168 lap. SSz. XXVII, 1973, 285–286. p.

Timon Kálmán: Gerő László: Történelmi városrészek. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1970. Magyar Építőművészet 1973, 5. sz. 64. p.

Török Gyula: Sopronkőhida IX. századi temetője. Fontes Archeologici Hungariae 3. Akadémiai Kiadó, 1973, 100 1. Magyar Tudomány LXXX, Új folyam XVIII, 1973, 858. p.

Tuba László: Csomor Tibor: Magyarország. Könyvtáros 1973, 12. sy. 755–757. p.

Tüskés Tibor: A magyar irodalom történetének bibliográfiája. Könyvtáros 1973, 5. sz. 308–309. p.

Ulbrich, Karl: Allgemeine Bibliographie des Burgenlandes. VIII. Teil, Karten und Pläne. Hrsg. und Verl.: Bgld. Landesarchiv und Bgld. Landesbibliothek. 1. Halbband: Karten. Agbeschlossen Ende 1967.

Eisenstadt 1970. XLIV und 994 Seiten, 2 Abb. – 2. Halbband: Pläne und Register. Eisenstadt 1972, Seiten 995–2095, 1 Abb. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 44–46. p.

Zimmermann, F.: Ernst Joseph Görlich–Felix Romanik: Geschichte Österreichs. Tyrolia-Verlag, Innsbruck–Wien–München, 1970, 624. S., 15 Dokumentar-Kunstdruckbilder. Burgenländische Heimatblätter XXXV, 1973, 46–47. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Köszöntők

96 Köszöntők

Az 1973. évi Bedő Albert-díjasok: Lámfalussy Sándor, Majer Antal, Keresztes János. Az Erdő XXII, 1973, 472–473. p.

Bedő-díjasaink 1973: Lámfalussy Sándor, Majer Antal, Keresztes János. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 9. sz. 4. p.

Dukai István: Száz éve született Roth Gyula. Erdőgazdaság és Faipar 1973, 12. sz. 6. p.

Gárdonyi Béla: öreg szemmel. Egy kaleidoszkóp képeiből. Kisalföld XXX, 1973. szept. 8.

Keresztesi Béla: Az akadémia új levelező tagjai: „Az erdő szerepe a társadalom életében alapvetően megváltozott.” Magyar Tudomány LXXX, Új folyam XVIII, 1973, 807–809. p.

Szabó Jenő: Becht Rezső nyolcvan éves. SSz. XXVII, 1973, 97–102. p.

1974. XXVIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1973. évre / Megemlékezések

Megemlékezések

Béky Albert (1907–1973). Erdőgazdaság és Faipar 1973, 7. sz. p.

Csapody István: Megemlékezés Béky Albertről. Az Erdő XXII, 1973, 332. p.

Csapody István: Kárpáti Zoltán (1909–1972). SSz. XXVII, 1973, 183–187. p.

Dr. Kárpáti Zoltán 1909–1972. Soproni Egyetem, 1972/73, 1. sz. 17–18. p.

M. Kiss Pál: Sebestény Ferenc (1907–1972). SSz. XXVII, 1973, 187–190. p.

Mollay Károly: Kunszery Gyula (1906–1973). SSz. XXVII, 1973, 276. p.

Sümeghy József: Pálffy Miklós (1911–1972). SSz. XXVII, 1973, 277–278. p.

Szalatnai Rezső: Krammer Jenő (1900–1973). SSz. XXVII, 1973, 372–377. p.

LEVÉLSZEKRÉNY

Berecz Dezső írja: A SSz. 1973/1. számában érdeklődéssel olvastam Csepregi Horváth E. János cikkét a Budapesten 1881-ben létesült Soproni Körről. Ez a cikk is igazolja, hogy a fővárosba került soproniak mindig igyekeztek összetartani. A témát legyen szabad kiegészítenem. Az Oedenburger Zeitung 1875. évi dec. 24-i számában olvassuk a hírt, hogy Budapesten a „Kecskeméti” kávéházban 60 soproni származású egyetemi hallgató megalakította a Soproni Kört. A Kör célja az önképzés, a fővárosba került soproniak erkölcsi támogatása, az összetartás. Elnök: Arnhold Károly; jegyző: Kovács P. Kiküldtek egy bizottságot az alapszabályok megszerkesztésére, ennek tagjai: Mészáros, Zeiler, Szabó joghallgatók, Jánossy orvostanhallgató, Hoffmann és Fleischhacker Fridolin filozopterek, Bárdossy és Illés műegyetemi hallgatók. Erről az alakulásról többet nem tudunk.

1892-ben alakult meg Budapesten a Sopronmegyei Kör. Alapszabályait a belügyminisztérium ugyanebben az évben jóváhagyta. Ezúttal inkább már az egyetemről kikerült soproniakról volt szó, az egyesület fő mozgatója dr. Kirchner Viktor, dr. Proszvimmer Béla, dr. Petrik Aladár volt. A Kör tevékenységéről iratanyag nem maradt. A háborús szünet után a 20-as években még élénken működött. A 30-as években már csak szűk asztaltársaságként létezett, összejöveteleit az egykori Central kávéházban tartotta.

* * *

E számunk munkatársai: *Dr. Augusztinovicz Elemér* ny. gimn. ig. h., a TIT Sopron Városi Szervezetének elnöke, 9400 Sopron, Múzeum u. 10; *Dr. Mollay Károly* tszv. egy. docens, 1364 Bp., V., Pesti B. u. 1, ELTE; *Jancsovics Antal* karmester, 1130, Bp., Rajk L. u. 38; *Dr. Patek Erzsébet* régész, MTA Régészeti Intézete, 1250 Bp., I., Úri u. 49; *Tompos Ernő* mérnök, 9400 Sopron, Táncsics u. 23; *Tirnitz József* levéltáros, GySmL. 2, 9400 Sopron, Tanácsház; *Finta Mihály* ált. isk. tanár, 9421 Fertőrákos; *Dr. Hiller István* egy. könyvtárigazgató, 9400 Sopron, Pf. 132; *Dr. Eper Tivadar* igazgató főorvos, 9400 Sopron, Városi Tanács Kórháza; *Dr. Berecz Dezső* ny. ügyvéd, 9400 Sopron, Kisfaludy u. 8.

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Pais Dezső: Árpád- és Anjou-kori mulattatóink. Emlékkönyv Kodály Zoltán 70. születésnapjára. Bp., 1953, 95–110; továbbá A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 81. sz. Bp. 1953.

2 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő soproni okmánytára (SoprOkl.) tárgymutatójában 'házaló'-nak értelmezi e korábban is, később is előforduló elnevezést.

3 (Megjegyzés - Popup)

Ennek korabeli vásárló értékére összehasonlításul megjegyezzük, hogy a III. Frigyesnek elzálogosított Sopronba küldött kapitány és 7 embere napi kétszeri ételmezésére a városi kamarás 1456-ban 10–10 dénárt utalt ki (SoprOkl. II/6: 189–190).

4 (Megjegyzés - Popup)

Ennyiert 1459-ben 1/4 font szőlőingatlant lehetett vásárolni (SoprOkl. II/6: 204).

5 (Megjegyzés - Popup)

1459-ben 1/8 font kipusztult szőlőt adtak el 9 dénárfontért, 1/16 font szőlőt pedig 10 dénárfontért (SoprOkl. II/6: 205, 207).

6 (Megjegyzés - Popup)

1459-ben például a Szt. Mihály toronyőre, aki a III. Frigyesnek elzálogosított városhoz esetleg közelítő „ellenséget” vigyázta, egy heti zsoldja fejében a fenti összegnek több mint kétszeresét (70 dénár) kapta (SoprOkl. II/4: 82–4).

7 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő olvasata: *Peugerl*. A gótikus írásban ugyanis az *u* betű – ha nincsen rajta diakritikus jel – azonos az *n* betűvel. A helyes olvasatot ilyenkor csak több adat összevetésével, ill. a szó etimológiájával lehet megállapítani. Vö. még a *lant* szóval kapcsolatban mondottakat.

8 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Katona Imre: A Tinódyak Csapodon. SSz. 1973, 259–261.

9 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Házi Jenő: A soproni virágének. Magyar Nyelv 1929, 88–91; Mollay Károly: Gugelweit János, a Soproni virágének lejegyzője. SSz. 1939, 178–180; Gerézdi Rabán: A magyar világi líra kezdetei. Bp., 1962. – Ugyancsak nem igazolható, hogy az 1427-től kezdve kimutatható *Pfeiffer* nevű soproniak (vö. német *pfeiffer* 'Pfeifer, Spielmann') síposok lettek volna (SoprOkl. II/6: 135; a forrás keltezésére vö. Mollay: SSz. 1962, 91, 4. jegyzet). Nem mondható ez bizonyossággal az 1455-ben a Szt. Mihály

templomba toronyőrnek felfogadott Pfeiffer (*Pheyffer*) nevűről sem (SoprOkl. II/3: 22).

10 (Megjegyzés - Popup)

Gerichtsbuch 142, 144. GySmL. 2 (Sopron): Lad. IX et J nr. 3.

11 (Megjegyzés - Popup)

SoprOkl. I/2: 269; II/1: 164; II/2: 337–338, 340, 432.

12 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Mollay, Karl: Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 1439–1440. Wien, 1971, 64, 89.

13 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Csatkai–Dercsényi (szerk.): Sopron és környéke műemlékei. Bp., 1956², 192.

14 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Középkori soproni családnevek. Bp., 1938, 34–35.

15 (Megjegyzés - Popup)

A választó polgárság akaratának érvényesítésére vö. Tirnitz József: Sopron szabad királyi város külső tanácsa 1526–1711. Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából (szerk. Bónis György és Degre Alajos). Bp., 1971, 53–79.

16 (Megjegyzés - Popup)

A megállapodás már megjelent a „Sopron sz. kir. város monographiája” (Sopron, 1890–1894, II, 21) című műben. A fenti szöveget az eredeti alapján közöljük (Protocollum Judicarium 153. lap. GySmL. 2: Lad. IX et J nr. 4).

17 (Megjegyzés - Popup)

Személyére nézve a salzburgi levéltár nem tudott közelebbi felvilágosítást adni.

18 (Megjegyzés - Popup)

Lényegében a mai Lenin körút, pontosabban az egykori Kovács szer (Kis Várkerület). Ez az adat megerősíti Major Jenő véleményét (SSz. 1956, 139) és Házi Jenő olvasatát (SoprOkl. I/1: 183) az én korábbi olvasatommal (SSz. 1955, 3–4. sz. 78, 16. jegyzet) szemben.

19 (Megjegyzés - Popup)

A város színei.

20 (Megjegyzés - Popup)

Vö. a 16. jegyzetben idézett városi monográfia II, 22–23. lapját; Prot. Jud. 211–214.

21 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Mollay Károly: SSz. 1968, 46, 130.

22 (Megjegyzés - Popup)

Vízkelety, András–Tarnai, Andor: Wolfhart Spangenberg. Sämtliche Werke. Berlin–New York, 1971, I. 101. A kiadásban sajtóhiba miatt *Berengel* áll *Gerengel* helyett.

23 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Mollay Károly: A német nyelvű írásbeliség és szépirodalom a XVI. század végén Sopronban. Helikon 1971, 447–453; Kovács József László: Lackner Kristóf és kora 1571–1631. Sopron, 1972; a zenére vö. Jandek Gusztáv: SSz. 1955, 1–2. sz. 86.

24 (Megjegyzés - Popup)

A közlés engedélyezését dr. Domonkos Ottó múzeumigazgató úrnak köszönöm. Rauch arcképét Jancsovics Antal bocsátotta rendelkezésemre.

25 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamkönyv levélszámozása az *AII* levéllel kezdődik (a címlap és a tartalom-jegyzék egy-egy lapja számít tehát az *A* levélnek), majd az *AIII* levéllel folytatódik (a következő, tulajdonképpen *AIV* levél, nincsen számozva), majd a *B*, *BII*, *BIII* levél következik (*BIV* nincsen számozva) stb., egészen a *H* jelzésű levélig. A második szólamkönyv levélszámozása *caIII* stb.; a harmadiké *AAII* stb. A közlendő szöveg német szavaiban az *a*, *o*, *u* feletti *e* betűket (*ä*, *ö*, *ü* olvasattal!) nyomdatechnikai okokból mellészéddel (*ae*, *oe*, *ue*) kell közölnünk, ugyancsak *ss*-áll az un. „scharfes s” helyén.

26 (Megjegyzés - Popup)

Geschichte der deutschen Literatur 1600–1700. Berlin, 1962, 104.

27 (Megjegyzés - Popup)

Grimm: Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854–1961; Weigand, Fr. L. K.–Hirt, Herman: Deutsches Wörterbuch. Giessen, 1910⁵.

28 (Megjegyzés - Popup)

A szövegkritikai megjegyzésekben csak a három szólamkönyv szövege közti eltéréseket közlöm, a helyesírási változatokat nem. Az egyes darabok szólamainak megnevezését itt közöljük. Első szólam: *Primus Discantus* (I–V. sz.), *Primus Discantus oder Tenor* (VI–XX., XXIII–XXIV., XXVI., XXVIII–XXIX. sz.), *Primus Tenor* (XXV. sz.), *Tenor Primus* (XXVII. sz.); a XXII. számot a második hegedű játssza (*Secunda Violin*). Második szólam: *Secundus Discantus* (I–V. sz.), *Secundus Discantus oder Tenor* (VI–XXI., XXIII–XXIV., XXVI., XXVIII–XXIX. sz.), *Secundus Tenor* (XXV. sz.), *Tenor Secundus* (XXVII. sz.); a XXII. számot az első hegedű (*Prima Violin*) játssza. Harmadik szólam: *Bassus* (I–XXIX. sz.).

29 (Megjegyzés - Popup)

Részlet a 145. (144.) zsoltárból (15–16. vers). Katolikus imakönyvekben ebéd előtti imaként szerepel e szöveg.

30 (Megjegyzés - Popup)

A Miatyánk szövege a hegyi beszéd (Máté 6, 9–13) szerint, tagolása liturgikus alapon (megszólítás, három kérés az Úr dicsőítésével, négy az ember evilági szükségleteivel kapcsolatban). Az ezután következő rész ismét háromtagú dicsőítés, amely Chrysostomus (398–404) konstantinápolyi pátriárka műveiből az arianizmus közvetítésével került a germán népekhez, a reformációval pedig a protestáns szövegbe. Vö. Buchberger, Michael (szerk.): Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i. Br., 1957–1968².

31 (Megjegyzés - Popup)

A 107., ill. a 118. (a katolikus számozás szerint a 106., ill. a 117.) zsoltár első verse. A szöveg további része azonos a 147. (146.) zsoltár 9–11. versével.

32 (Megjegyzés - Popup)

A 107., ill. a 118. (a katolikus számozás szerint a 106., ill. a 117.) zsoltár első verse. A szöveg további része azonos a 147. (146.) zsoltár 9–11. versével.

33 (Megjegyzés - Popup)

A 133. (132.) zsoltár. Áron Mózes bátyja; Hermon (2759 m) a szíriai Antilibanon hegyvonulat legmagasabb csúcsa; *Zion*, magyarul Sion Jeruzsálem déli részén emelkedő domb (777 m).

34 (Megjegyzés - Popup)

A Zsuzsánna (a héber név jelentése: 'liliom') és a vének címen ismert, a képzőművészetekben is számtalanszor ábrázolt történet, amelyet Dániel könyvének 13. fejezete mond el. Jojakim Zsuzsánna férje.

35 (Megjegyzés - Popup)

A második szövegben és a harmadikban a bajor–osztrák szónak megfelelő irodalmi *vor* áll.

36 (Megjegyzés - Popup)

A 128. (127.) zsoltár.

37 (Megjegyzés - Popup)

Hanna, azaz Anna, a bibliai Elkana felesége, Sámuel anyja.

38 (Megjegyzés - Popup)

Azaz 'a seregek ura'.

39 (Megjegyzés - Popup)

A *Sámuel* héber név jelentése 'Gottes Sohn'. A szöveg Sámuel első könyvéből (1, 9–11, 19–20) való.

40 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban: *wenn*.

41 (Megjegyzés - Popup)

A kiemelt versfők összeolvasva is ezt a nevet tartalmazzák.

42 (Megjegyzés - Popup)

A kiemelt versfők összeolvasva: MAGDALENA.

43 (Megjegyzés - Popup)

Így kezdődik a XII. századból származó legrégebb német szerelmi vers (*Du bist min, ich bin din*). Ez azonban nyilván nem tudatos egyezés, mert ez a sor általánosan elterjedt eljegyzési formula volt. Vö. Ehrismann, Gustav: *Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters*. II/2/II. München, 1966², 222. Vö. még a 49. jegyzetet.

44 (Megjegyzés - Popup)

A szöveg tagolása úgy is elképzelhető, hogy a fenti tagolás két-két sora képez egy-egy, sorközépen is párosán rímelő, 13–13 szótagból álló (azaz ún. női végrímes) alexandrinust, amelyet a kor legtekintélyesebb költője és poétikai írója, a már említett Opitz Márton is ajánlott. A sorvégeket jelölő virgulák (/) alkalmazása miatt maradtam a fenti tagolásnál. Vö. még a XV. számú darabot.

45 (Megjegyzés - Popup)

A sorvégeket jelölő virgulák (/) alkalmazása miatt ez a tagolás párosan rímelő sorközépekkel indokolt. A rímelő sorközépek alkalmazása már a középkori latin és német költészetben, sőt az ókoriban is megtalálható.

46 (Megjegyzés - Popup)

Régies alak a mai *gibt* 'ad, nyújt' helyett.

47 (Megjegyzés - Popup)

Francia szó ('megelégedett'), a német rímszó alapján német ejtéssel. Opitz Márton említett poétikája helyteleníti az ilyen rímeket.

48 (Megjegyzés - Popup)

A versfők összeolvasva: ANNA.

49 (Megjegyzés - Popup)

A versfők összeolvasva: JV(ngfrau) ANNA ROSINA STARZERIN. A XXVII. száma darab ajánlásában szerepel egy Felix Starzer.

50 (Megjegyzés - Popup)

Vö. a 42. jegyzetet.

51 (Megjegyzés - Popup)

Csak a bajor–osztrák nyelvjárásra jellemző személyes névmás az irodalmi *euch* helyett.

52 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban itt utasítás az énekes(ek) számára: *Trinkcks halb* 'Idd ki félig!'

53 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban itt utasítás az énekes(ek) számára: *Trincks gar. Lass wieder einschencken* 'Idd ki egészen. Töltesd meg újra!'

54 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban itt utasítás az énekes(ek) számára: *Stells zu* 'Tedd le! (ti. a poharat).

55 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban itt következik e megjegyzés: *N(ota) B(ene). Diese Stimm wird allezeit von der Repetition an gesungen von dem welcher trincket* ('Figyelem! Ezt a szólámot a refréntől kezdve mindig az éneklő, aki iszik'). Ez a nóta tehát körbe-körbe járt.

56 (Megjegyzés - Popup)

Jelentése 'cél' (tulajdonképpen: 'a céltábla fekete közepe').

57 (Megjegyzés - Popup)

Az első szólamban e kéziratos utasítás: *gehupfelt* 'szökdécselve'.

58 (Megjegyzés - Popup)

Költött nevek: *Zäpfel* 'csapocska'; *Fiederwisch* 'Federwisch; tollseprő a lúd szárnyából'.

59 (Megjegyzés - Popup)

Itt utasítás az énekes(ek) számára: *Trinck ein wenig* 'Igyál egy keveset!'

60 (Megjegyzés - Popup)

Utasítás az énekes(ek) számára: *Wiederumm ein wenig* 'Megint egy keveset (ti. igyál)!'

61 (Megjegyzés - Popup)

Utasítás az énekes(ek) számára: *wiederumm ein wenig* 'Megint egy keveset (ti. igyál)!'

62 (Megjegyzés - Popup)

Utasítás az énekes(ek) számára: *wiederumm ein wenig* 'Megint egy keveset (ti. igyál)!'

63 (Megjegyzés - Popup)

Utasítás az énekes(ek) számára: *Trincks gar aus* 'Idd ki egészen!'

64 (Megjegyzés - Popup)

Salamon király (i. e. 971–929) itt említett tanítása a bibliában a Példabeszédek könyve, Siraché (i. e. 174–171) a Liber Ecclesiasticus. E szövegek héber, görög, latin nyelvű eredetije is ritmizált. Rauch strófáinak első két sora (ez felelt meg – 1529 után a protestánsoknál is – a templomi litániában a pap szavainak) e bibliai szövegeknek hol pontos, hol szabad fordítása; a harmadik sor (ez felelt meg a templomban a hívők válaszának) szabad hozzáköltés. A szólamkönyvek a 24 strófa két-két kezdő sorának forrásául a Példabeszédek és Sirach könyvének csak a fejezetszámát adják meg (sajtóhiba is van!), a vers számát nem. Lapalji jegyzeteimben a pontos lelőhelyet közlöm. Egy-egy strófa első két sorát – miként a templomban is – hangosabban, a harmadikat halkabban adták elő. Erre enged következtetni mindegyik strófa harmadik sora előtt olvasható megjegyzés: *Responsorium submisse* ('a választ halkabban!'). Az egyes strófáknál e megjegyzést nem közlöm.

65 (Megjegyzés - Popup)

Utána: *Responsorium submisse* 'a választ halkabban!'

66 (Megjegyzés - Popup)

Sir. 36, 27.

67 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 18 (Péld. 18, 22)

68 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 19 (Péld. 19, 14)

69 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 31 (Péld. 31, 30)

70 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 3)

71 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 4)

72 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 1)

73 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 31 (Péld. 31, 10)

74 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 41 (Péld. 31, 15). A 41-es szám sajtóhiba, mivel a Példabeszédek könyvében csak 31 fejezet van.

75 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 16)

76 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 31 (Péld. 31, 13, 11)

77 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 37 (Sir. 36, 26!)

78 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 12 (Péld. 12, 4)

79 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 15)

80 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 1)

81 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 20 (Sir. 25, 8!)

82 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 13)

83 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 31 (Péld. 31, 12)

84 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 14)

85 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 11 (Péld. 11, 16)

86 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 18)

87 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 17)

88 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 41 (Sir. 40, 23!)

89 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 41 (Sir. 40, 19!)

90 (Megjegyzés - Popup)

Péld. 5, 18–19

91 (Megjegyzés - Popup)

Vö. a 61. és a 62. jegyzetet

92 (Megjegyzés - Popup)

Sir. 25, 23

93 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 42 (Sir. 42, 12–13)

94 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 6, 19 (Sir. 19, 2)

95 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 24 (Sir. 25, 21!)

96 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 9 (Sir. 9, 2)

97 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 17)

98 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 22)

99 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 14)

100 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 12)

101 (Megjegyzés - Popup)

Salom 42 (Péld. 22, 14!)

102 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 11 (Péld. 11, 22)

103 (Megjegyzés - Popup)

Salom, 9 (Péld. 19, 13!). A *waschhafftig* jelentése: 'Fertigkeit besitzend, unbedeutende Dinge mit grosser Geläufigkeit der Zunge vorzutragen' (Adelung, Joh. Christoph: Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuchs der Hochdeutschen Mundart. Brünn, 1788). A Vulgata megfelelő helyén *tecta iugiter perstillantia* 'eine beständige Dachtraufe; une gouttière sans fin' áll.

104 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 5 (Péld. 5, 4)

105 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 7)

106 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 9 (Péld. 9, 13)

107 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 7 (Péld. 7, 10–27)

108 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 24 (Sir. 42, 14!)

109 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 14)

110 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 16)

111 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 16)

112 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 15)

113 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 21 (Péld. 21, 19)

114 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 27 (Péld. 27, 15)

115 (Megjegyzés - Popup)

Salom, 21 (Péld. 21, 9)

116 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 25 (Sir. 25, 12)

117 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 8)

118 (Megjegyzés - Popup)

Syrach 26 (Sir. 26, 9)

119 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 5 (Péld. 5, 3)

120 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 7 (Péld. 7, 10)

121 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 7 (Péld. 7, 11)

122 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 7 (Péld. 7, 12)

123 (Megjegyzés - Popup)

Salom. 5 (Péld. 5, 5)

124 (Megjegyzés - Popup)

Sir. 25, 24–25.

125 (Megjegyzés - Popup)

Rauch 1625-ben megjelent *Thymiaterium musicale* című művének ajánlásában szerepel egy D. Stäudlin nevű hernalsi (ma Bécs XVII. kerülete) prédikátor.

126 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Nádasdy Kálmán: *Társasénekek három hangra*. Bp., 1935.

127 (Megjegyzés - Popup)

HC–HD: az i. e. VIII-IV. századok ún. Hallstatt-kultúrájának C és D periódusai.

128 (Megjegyzés - Popup)

A lelőhelyre vonatkozó legkorábbi irodalmi adat: *Bella Lajos*: *Archaeologiai Értesítő* 8 (1888) 354–360; Sopron-Várhely kutatástörténetére irodalmi utalásokkal vö. *Nováki Gyula*: *SSz.* 9 (1955) 131–135. A lelőhelyről felszínre került leletek az egész európai Hallstatt-kutatás szempontjából annyira jelentősek, hogy a soproni alakos urnákat (közülük a legszebbeket a bécsi *Naturhistorisches Museum* őrzi) a korszakkal foglalkozó valamennyi kézikönyv, összefoglaló munka és számos szakkikk közli. A soproni múzeum általános jellegű gyarapodása a várhelyi ásatásokkal kezdődött. *Kugler Alajos* 1903-ban erről így ír: a múzeum „gazdag gyűjteménnyé csak azóta fejlődött, mióta *Bella Lajos* 1887-ben a soproni *Burgstall* régibb vaskori temetőjét kikezdte ...” (*Vezető Sopron vármegye és Sopron sz. kir. város Egyesített Múzeumában*. Sopron, é. n.).

129 (Megjegyzés - Popup)

Szerény keretek között folytatott régészeti ásatásunkat igen sok soproni társadalmi szerv, intézmény, hatóság és a terület múltja iránt érdeklődő soproni lakos támogatta erkölcsileg és biztosította ezzel munkánk egyik előfeltételét. E helyütt nincs módunk valamennyiüknek tolmácsolni hálás köszönetünket, de legyen szabad közülük a következőket megemlítenem: *Tanulmányi Erdőgazdaság* (*Mollay Jánosné*), *Erdészeti és Faipari Egyetem* (*Bezzegh László* tszv. egy. tanár; *Benedek Attila* tszv. egy. docens; *Szabó Gyula* adjunktus), a *Határórség* szervei, az *ágfalvi TSZ* (*Farkas Ferenc* elnök), a *Liszt Ferenc Múzeum* (*Domonkos Ottó* igazgató és *Gömöri János* régész), a *KISZ* soproni Városi Bizottsága (*Szita Szabolcs*), továbbá *Szádeczky Kardos Gyula*, *Szádeczky Kardos Tamás*, *Győrvári Ernő* és még nagyon sokan mások.

130 (Megjegyzés - Popup)

A terület és az általunk megjelölt régészeti pontok bemérését 1971 óta folyamatosan az *Erdészeti és Faipari Egyetem Geodéziai Tanszéke* végzi. A régészeti munkánkhoz nélkülözhetetlen felmérésekért őszinte köszönetemet szeretném e helyen is kifejezni *Bezzegh László* tszv. egy. tanár és *Szabó Gyula* adjunktus úrnak, valamint a helyszín bejárása során végzett térképezésért *Szádeczky Kardos Gyulának*.

131 (Megjegyzés - Popup)

A terület és az általunk megjelölt régészeti pontok bemérését 1971 óta folyamatosan az *Erdészeti és Faipari Egyetem Geodéziai Tanszéke* végzi. A régészeti munkánkhoz nélkülözhetetlen felmérésekért őszinte

köszönetemet szeretném e helyen is kifejezni Bezzegh László tszv. egy. tanár és Szabó Gyula adjunktus úrnak, valamint a helyszín bejárása során végzett térképezésért Szádeczky Kardos Gyulának.

132 (Megjegyzés - Popup)

Benedek Attilának, az Erdészeti és Faipari Egyetem tszv. docensének a vizsgálatokért és az adatok átadásáért hálás köszönetet mondok. Az antropológiai meghatározásokat Kiszely István antropológus végezte, az állati harapásokra vonatkozóakat Bökönyi Sándor zoológussal együtt állapították meg. Mindkét kollégám munkáját hálással köszönöm.

133 (Megjegyzés - Popup)

A szakirodalomban ritkák az emberáldozatokra vonatkozó adatok, különösen a sánc-építéssel kapcsolatos emberáldozatokról esik ritkán szó. Ennek oka részben az, hogy az antropológiai maradványoknak legtöbbször csupán egy részét földelték el, így ezek összefüggéseinek és jelentőségének felismerése nehéz. A Kárpát-medencében esetleg barlangban bemutatott áldozat lehetett a későbronzkor végén az aggteleki barlangban talált leletegyüttes. Tompa F.; 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 1934/35, 106. Szlovákiában négy barlangból ismerünk feltehetőleg áldozatként odakerült csontmaradványokat J. Bárta: Die Majda–Hrasko-Höhle und ihre Funktion in der Hallstattzeit. Slovenska Arch. VI, 2, /1958/ 354). Emberáldozatról és a kultikus antropofágiáról R. Rolle: Zum Problem der Menschenopfer und kultischen Anthropophagie in der vorrömischen Eisenzeit. Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen 6, (1970) 46–52, további irodalommal.

134 (Megjegyzés - Popup)

A magvak meghatározásáért és az adatok átengedéséért Pálné Hartyányi Borbálának mondok köszönetet.

135 (Megjegyzés - Popup)

Az állatsontok meghatározásáért Bökönyi Sándornak tartozom köszönettel.

136 (Megjegyzés - Popup)

A Sopron–Várhelyről felszínre került római kori anyagról lásd Bella Lajos: Oedenburger Zeitung 1899. aug. 6.

137 (Megjegyzés - Popup)

Patek E., Archaeological Értesítő 99 (1972) 208.

138 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 8. sz. Jegyzet.

139 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 10. jegyzet.

140 (Megjegyzés - Popup)

Hasonló spirál motívummal díszített kerámiát tartalmaz a Bella Lajos által korábban feltárt 27., 29., 59.

sírhalmok leletanyaga.

141 (Megjegyzés - Popup)

Szimbolikus madárábrázolásokat láthatunk a korábban felszínre került Sopron-várhelyi leletek között is. Így pl. Gallus Sándor: Die figuralverzierten Urnen vom Soproner Burgstall. Archaeologia Hungarica XIII, X. t. 5; II. t. 4, 6; III. t. 8.

142 (Megjegyzés - Popup)

Az 1973-ban feltárt sírkerámiát díszítő nőalak formája rendkívül sok hasonlóságot mutat a korábban feltárt 28. tumulus figurális edényével. Lásd Gallus i. m. V. t. 3.

143 (Megjegyzés - Popup)

Soproni ág. h. evangélikus egyházközség levéltára: 182. III. 154. szám.

144 (Megjegyzés - Popup)

Kempelen Béla: Magyar nemesi családok. Bp. 1915, IX, 71; Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei. Bp. 1904, I, 263–264.

145 (Megjegyzés - Popup)

Csergheő Géza: Der ungarische Adel. J. Siebmacher's Wappenbuch. III/2, 386. tábla; Bojnicic Iván: Der Adel von Kroatien. J. Siebmacher's Wappenbuch. 114. tábla.

146 (Megjegyzés - Popup)

A két Vis egyesítése nem 1927-ben (Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei 585), hanem 1930 áprilisában ment végbe. 1927. szept. 15-én csak a belügyminiszter rendelete jelent meg az egyesítésről. Baán Jánosnak, az egyesítés utáni első községi bírónak szíves közlése.

147 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz.: Conscriptiones 5–b/1–2.

148 (Megjegyzés - Popup)

Drinóczy György: Böngészet Sopron Megye ismeretéhez. Kézirat (1830–1847). GySmL. 2. sz.

149 (Megjegyzés - Popup)

Soós Imre: Ősi sopronmegyei nemzetségek. Sopron, 1941, 183–85.

150 (Megjegyzés - Popup)

Káptalanvis feudális iratai 1. csomó (GySmL. 2. sz.).

151 (Megjegyzés - Popup)

Fényes Elek: Magyar ország geographiai szótára. Pest, 1851.

152 (Megjegyzés - Popup)

Káptalanvisi hegykönyv (tulajdonomban).

153 (Megjegyzés - Popup)

Községi tanács, Répcevis.

154 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz.: közgyűlési jegyzőkönyvek XI. kötet 1191–2008. A nagyeceniek 1817. évi hegytörvényét Domonkos Ottó közölte (SSz. 1956, 67–73). Nagyecenken a vétkeket botbüntetéssel sújtják vagy áristomba vetik, a pénzbüntetés botbüntetéssel váltható meg (1 forint = 3 pálcaütés); a bor vagy must eladásakor kötelező akóztatni.

155 (Megjegyzés - Popup)

Az előzményekre vö. Hiller István: Adatok a szervezett ismeretterjesztés soproni történetétől. SSz. 1972, 334–343.

156 (Megjegyzés - Popup)

1972-ben: 123 fő.